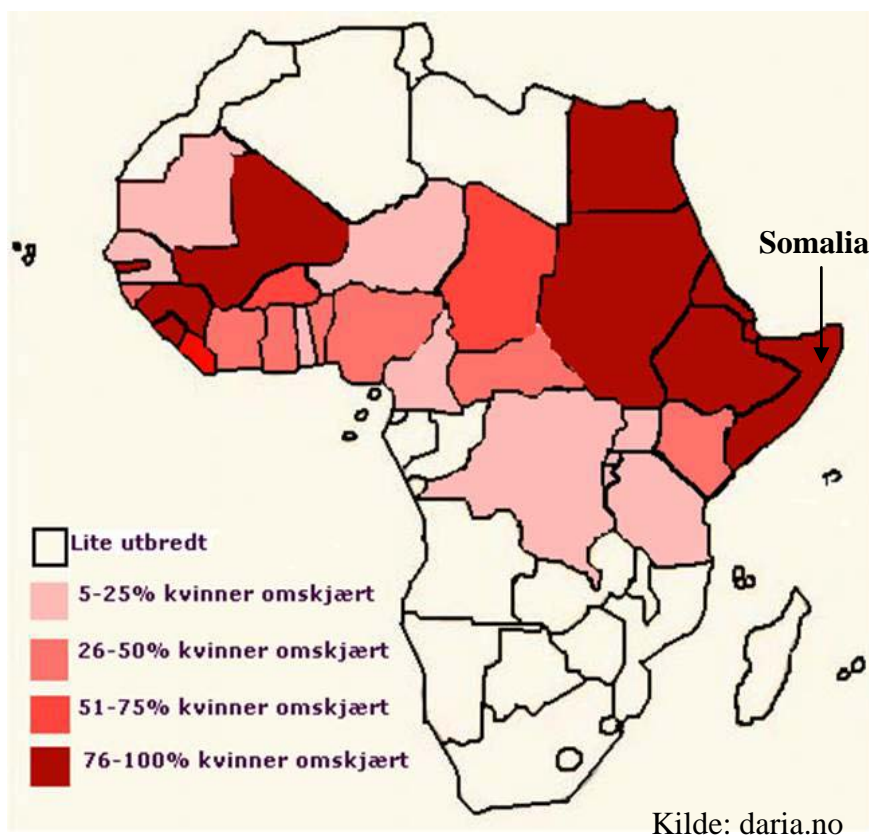

Kjønnslemlestelse

Kjønnslemlestelse og somaliske menns maskulinitetsforståelse

Trygve Gunnar Bjelland Henriksen

Masteroppgave Våren 2010
Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

Antall ord: 35152 (eksklusive forord, sammendrag, litteraturliste og vedlegg)

FORORD

Arbeidet med selve masteroppgava inkludert kurset i prosjektutvikling (SOS340) har strukket seg fra våren 2008 til våren 2010. Men egentlig startet hele masterprosjektet mitt høsten 2005 da jeg begynte med de sosiologiske faga på bachelornivå. Det er mange som fortjener honnør og en takk for at jeg har kunnet gjennomføre dette femårsprosjektet. Først vil jeg rette en stor takk til Breidablik læringscenter i Haugesund og senere Os vaksenopplæring på Os som har gjort det mulig for meg å kombinere jobb og studier ved tilrettelegging av arbeidstida mi.

Når det gjelder arbeidet med masteroppgava, vil jeg først gi en honnør til de emneansvarlige på prosjektutviklingskurset (SOS340) våren 2008, Ole Jonny Olsen og Sveinung Sandberg. De kom med viktige innspill og satte virkelig refleksjonene i gang på veiledningsøktene. På prosjektutviklingskurset kom også gjesteforeleserne, Ørjar Øyen og Julia Brannen, med verdifull kunnskap i forhold til etikk og metode, og de satte i gang tankeprosessen min på disse områdene knyttet til mitt eget prosjekt.

For at selve masteroppgava skulle bli noe av, var jeg avhengig av ti somaliske informanter til den kvalitative undersøkelsen. Disse ti informantene skaffet jeg meg i løpet av våren 2008 til sommeren 2009. Disse fortjener en stor takk for at de deltok. De bidro med empirien både om somalisk maskulinitet og viktige sider ved den kvinnelige omskjæringspraksisen i Somalia. Videre vil jeg takke Anne Elin Isdal Hofland på Bømlø vaksenopplæring som bidro ved å skaffe meg informanter. Det samme gjorde også Mia Hallesby Norheim på Os vaksenopplæring i tillegg til å komme med litteraturtips. Haugaland mottakssenter i Haugesund ved Suthahar Kumarasamy og Trude Førland og asylmottaket i Kinsarvik ved Johannes Laupsa, var også veldig hjelpelige på den måten at de skaffet meg intervjupersoner. Deres velvilje setter jeg stor pris på. Andre støttespillere har vært engelsklærer, Einar Gisle Sellevold. Han korrekturleste den engelske oversettinga av intervjuguiden. Til slutt vil jeg takke, professor og veileder, Ann Elise Widding Isaksen, for et veldig godt samarbeid. Hun kom med mange konstruktive innspill og tilbakemeldinger på utkast og ikke minst var hun en stor ressurs i forhold til litteraturanbefalinger. Helt til slutt vil jeg takke venner, medstudenter, arbeidskollegaer, deltakere på norskkurs og familie som gjennom hele prosjektperioden har oppmuntret meg og vist stor interesse for temaet jeg har forsket på.

SAMMENDRAG

Temaet i denne masteroppgava er omskjæring / kjønnslemlestelse blant somaliske kvinner. Dette koples til somalisk maskulinitet for å finne mulige sammenhenger mellom maskulinitetsoppfattelse og feminin estetikk. Grunnen for valget av somaliere, henger sammen med at de representerer den største innvandringsgruppa her i landet hvor kvinnelig omskjæring er av stor betydning i deres opprinnelsesland (Talle 2008).

I Norge er kvinnelig omskjæring forbudt og kan i verste fall resultere i åtte års fengsel. Det er derfor det omtales som kjønnslemlestelse her i landet for å understreke at dette er et grovt overgrep. (Barne- og likestillingsdepartementet 2008). Denne lovgivningen er blant annet noe informantene blir bedt om å reflektere over, og hvordan en slik lov ville blitt mottatt i Somalia. I tillegg blir det gjort en sammenlikning mellom somalisk og norsk maskulinitet samt demonstrert hvordan russisk og somalisk femininitet kan se ut til å være et resultat av makta i det maskuline "blikket", men det gir seg høyst ulike utslag med omskjæring i Somalia og mer korte og høye hæler i Russland.

Det er mange grunner til at jeg ønsker å studere temaet knyttet til omskjæring og kjønnslemlestelse. En viktig grunn har mellom annet å gjøre med min yrkestilknytning til voksenopplæringen og undervisning av minoritetspråklige i norsk- og samfunnskunnskap. Der er vi nå pålagt å ta opp denne tematikken som et ledd i regjeringens handlingsplan mot Vold i nære relasjoner, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse for årene 2008 – 2011 (Dolve og Grønningen 2009).

For å innhente empiri til denne oppgava ble kvalitativ metode brukt. Fra høsten 2008 til sommeren 2009 ble i alt ti mannlige somaliere intervjuet. De ble spurt om ulike sider knyttet til både maskulinitet og kvinnelig omskjæring. Empirien som kom ut av de kvalitative intervjuene, ble så knyttet til teorier om maskulinitet og tidligere forskning relatert til omskjæring / kjønnslemlestelse. Ved hjelp av disse teoriene, ble det blant annet forsket fram hvordan den somaliske maskuliniteten endrer seg i eksil, og hvordan synet på omskjæring gjennomgår en forandring. Det viser seg også at stadig flere somaliere ikke knytter kvinnelig omskjæring til det å være god muslim. Det går opp for stadig flere at praksisen ene og alene er et resultat av tradisjon.

INNHOOLDSLISTE

FORORD	1
SAMMENDRAG	2
<u>DEL I, INTRODUKSJON</u>	6
1.0 INNLEDNING	6
1.1 PROBLEMSTILLING	7
1.2 HVA ER OMSKJÆRING / KJØNNSLEMLESTELSE OG HVOR ER PRAKSISEN VANLIG?	8
1.3 AMAL ADEN OG SOMALISK OMSKJÆRINGS PRAKSIS OG HELSEKONSEKVENSER	9
1.4 NORSK LOVGIVNING OG HOLDNING TIL OMSKJÆRINGS PRAKSIS	10
1.4 NOEN FAKTA OM SOMALIA	11
<u>DEL II, TEORI OG TIDLIGERE FORSKNING PÅ TEMAET</u>	13
2.0 PRESENTASJON AV PROBLEMSTILLING	14
2.1 ROBERT CONNELL OG MASKULINITET	14
2.2 JØRGEN LORENTZEN OG WHENCHE MÜHLEISEN OG MASKULINITET	16
2.3 PIERRE BOURDIEU OG MASKULINITET	19
2.4 LAHOUCINE OUZGANE OG ROBERT MORRELL OG MASKULINITET	23
2.5 FORSKNING PÅ KVINNELIG OMSKJÆRING	26
<u>DEL III, METODEKAPITTEL</u>	27
3.0 FORSKNINGSMÅL OG VALG AV METODE	27
3.1 INFORMANT ELLER REPRESENTANT?	28
3.2 TEORIER OM INTERVJU RELATERT TIL DETTE PROSJEKTET	29
3.3 UTVALGSKRITERIER OG VALG AV INFORMANTER	31
3.4 REKRUTTERING AV INFORMANTER: ”SNØBALLMETODEN”	33

3.5	UTFORMING AV INTERVJUGUIDE	35
3.6	GJENNOMFØRING AV INTERVJUET OG TRANSKRIBERING	36
3.7	RELIABILITET, VALIDITET OG GENERALISERING	40
3.8	ETISK REFLEKSJON	43
4.0	DEL IV A, MASKULINITET, DISKUSJON AV EMPIRI	46
4.1A	SOMALISK MASKULINITET GENERELT	46
4.2A	SOMALISK MASKULINITET OG DELTAKELSE I HUSARBEID OG OMSORG FOR BARN	48
4.3A	LIKHETER MELLOM SOMALISK OG NORSK MASKULINITET RELATERT TIL HUSARBEID OG OMSORG	51
4.4A	SOMALISK MASKULINITET OG SYNET PÅ HOMOFILE	54
4.5A	SOMALISK MASKULINITET ENDRER SEG I EKSIL	55
4.0	DEL IV B, KJØNNSLEMLESTELSE, DISKUSJON AV EMPIRI	60
4.1B	SOMALISK MASKULINITET OG KONSEKVENSER FOR KVINNENS KROPPSESTETIKK	60
4.2B	SOMALISKE KVINNERS KROPPSESTETIKK OG BOURDIEUS TEORIER	61
4.3B	SOMALISKE KVINNERS KROPPSESTETIKK OG INTERSEKSJONALISME	64
4.4B	FØLGER AV LOV MOT KJØNNSLEMLESTELSE I NORGE: MER TILDEKKEDE KVINNER?	67
4.5B	SOMALISKE KVINNERS KROPPSESTETIKK OG CONNELL SAMT OUZGANE OG MORELLS TEORIER	69
4.6B	KROPPSESTETIKK OG LIKHETER MELLOM SOMALISKE OG RUSSISKE KVINNER	70
4.7 B	ISLAM OG KVINNELIG OMSKJÆRING	72
4.8 B	KUNNSAK OM OMSKJÆRING / KJØNNSLEMLESTELSE BLANT SOMALIERE	75
4.9 B	KJENNSKAP TIL NORSK LOV OM KJØNNSLEMLESTELSE OG EN MULIG REAKSJON PÅ EI SLIK LOV I SOMALIA	77

4.10 B ENDRING I HOLDNING TIL OMSKJÆRING / KJØNNSLEMLESElse I EKSIL?	79
4.11 B HVORDAN FÅ EN REDUKSJON I OMSKJÆRINGS PRAKSISEN	81
<u>5.0 DEL V, OPPSUMMERING OG AVSLUTNING</u>	82
5.1 OPPSUMMERING OM VALG AV METODE	82
5.2 OPPSUMMERING OM SOMALSK MASKULINITET	85
5.3 OPPSUMMERING OM OMSKJÆRING / KJØNNSLEMLESElse	86
<u>6.0 LITTERATURLISTE</u>	88
<u>VEDLEGG:</u>	95
INFORMANTBREV, NORSK VERSJON	95
INFORMANT LETTER, ENGLISH VERSION	98
INTERVJUGUIDE, NORSK VERSJON	101
INTERVIEW GUIDE, ENGLISH VERSION	104

DEL I, INTRODUKSJON

1.0 Innledning

Temaet i denne masteroppgava er kvinnelig kjønnslemlestelse og hva somaliske menn tenker om enkelte aspekter knytta til dette. Denne tematikken blir så relatert til deres forståelse av maskulinitet og hvordan dette påvirker feminin konstruksjon. Grunnen for valget av somaliere, har å gjøre med at de representerer den største innvandringsgruppa her i landet hvor kvinnelig omskjæring er et svært viktig og utberedt ritual i deres opprinnelsesland (Talle 2008).

Når det gjelder begrepsbruken knyttet til kjønnslemlestelse, varierer den noe i litteraturen. I forskningslitteratur og publikasjoner utgitt av Verdens helseorganisasjon (WHO) brukes bl.a. kvinnelig omskjæring. Departementene her i Norge bruker begrepet kjønnslemlestelse (Female genital mutilation, FGM). Dette blir gjort for å gi et klart signal om at det her er snakk om et alvorlig overgrep mot jenter og kvinner (Barne- og likestillingsdepartementet 2008). I denne oppgava vil begge begrepene bli brukt med følgende begrunnelse. Ovenfor de somaliske intervjupersonene, som har bidratt med empiri til denne oppgava, har jeg brukt omskjæringsbegrepet. Dette kommer av at de kommer fra en kultur hvor dette ikke er forbudt og kanskje ville begrepet kjønnslemlestelse hemmet intervjuet eller de lot være å stille på det pga. at begrepet fikk fram sterke følelser. Når fokuset ikke er rettet mot intervjupersonene eller mot land hvor denne praksisen er utberedt og legal, vil jeg bruke begrepet kjønnslemlestelse for å være i tråd med departementene her i landet.

Det er flere årsaker til at jeg ønsker å studere tematikken knyttet til kjønnslemlestelse. Aktualiteten er høy, og for årene 2008 – 2011 har regjeringa laget en handlingsplan mot Vold i nære relasjoner, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. I forbindelse med denne handlingsplanen er det utarbeidet et teksthefte på flere språk. Dette heftet, med samme tittel som handlingsplanen, brukes i opplæringa i norsk og samfunnskunnskap for nyankomne voksne innvandrere (Dolve og Grønningen 2009). Videre ønsker jeg å studere sider ved kjønnslemlestelse som kanskje ikke har vært så mye berørt før, nemlig hvordan menn fra land med kvinnelig omskjæring reflekterer om denne saka og den norske lovgivningen på området. Jeg kommer da som sagt til å undersøke somaliske menn. Og sist, men ikke minst, jeg jobber innenfor voksenopplæring med norsk- og samfunnskunnskapsopplæring av minoritetsspråklige, og der falt det en kommentar fra en somalier i forbindelse med Kadra-

saka som var interessant. Den uttalelsen er på mange måter et viktig utgangspunkt for denne masteroppgava. Før jeg sier noe mer om denne uttalelsen, er det først på sin plass å redegjøre for hva Kadra- saka omhandlet.

I programmet, Rikets tilstand og Tabloid på TV2 den fjerde oktober 2000, avslørte norsk-somaliske Kadra Noor, ved hjelp av skjult kamera, hvordan enkelte religiøse lederne sa offentlig at de er imot kjønnslemlestelse i Norge, men innad påla de jentene å følge foreldrenes pålegg om omskjæring. Familien til Kadra Noor ville at hun skulle la seg omskjære i Somalia, men hun var i tvil. Hun oppsøkte lærer og barnevernspedagog, Kebba Secka, for råd. Secka var på det tidspunktet generalsekretær for Islamsk råd og medlem i Verdikommisjonen. Han rådet henne til å lytte til familien om å la seg omskjære. Det samme gjorde de andre religiøse lederne Kadra Noor kontaktet. Etter avsløringen på TV, trakk Kebba Secka seg fra vervet i Islamsk råd og Verdikommisjonen. Han kunne ikke fortsette der da det i Norge er en strafferamme på inntil åtte år for den eller de som utfører eller medviker til kjønnslemlestelse (leder, Dagbladet 2000).

Det var det sistnevnte, om strafferamme på åtte år for kjønnslemlestelse i Norge, som gjorde at kommentaren falt i gruppa jeg underviste. Da det gikk opp for den mannlige somalieren at det er forbud mot omskjæring her i landet og at det blir definert for kjønnslemlestelse, ble han svært overrasket. Han spurte om Norge ikke aksepterer kulturforskjeller. Denne kommentaren har jeg ofte tenkt på. Er dette en holdning han som enkeltperson har eller er det flere somaliske menn som resonnerer på samme vis. Dette håper jeg å finne mer ut av i denne masteroppgava i tillegg til andre refleksjoner somaliske menn har på temaet relatert til omskjæring. Dette har ledet til følgende problemstilling for masterprosjektet:

1.1 Problemstilling

I denne masteroppgava er problemstillingen hvordan somaliske menn tenker om ulike sider ved kvinnelig omskjæring. Dette knyttes til deres oppfattelse av maskulinitet, og sosiologiske maskulinitetsteorier blir benyttet for å avdekke sammenhenger mellom maskulinitetsoppfattelse og feminin estetikk.

I problemstillingen ovenfor ligger det kimer til tenking om forholdet mellom afrikansk og norsk eller hvit maskulin og feminin seksualitet. Ellers vil somaliske menns synspunkt på den norske lovgivningen omkring kjønnslemlestelse bli viet plass og hva som skal til for å få

reduisert omfanget av praksisen. Et annet moment som kunne blitt relatert til problemstillingen og kommentaren til den somaliske norskkursdeltakeren, er spørsmålet om aksept for kulturforskjeller og likestilling av kulturer. Det kunne blitt en lang og spennende diskusjon, men oppgavens omfang gir ikke rom for det.

1.2 Hva er omskjæring / kjønnslemlestelse, og hvor er praksisen vanlig?

Innledningsvis ble det nevnt at departementene her i Norge bruker begrepet kjønnslemlestelse (Female genital mutilation, FGM) for å signalisere at dette dreier seg om grove overgrep mot jenter og kvinner. Verdens helseorganisasjon (WHO) definerer kjønnslemlestelse som alle prosedyrer / handlinger som involverer delvis eller total fjerning av eksterne kvinnelige kjønnsorganer eller annen skade av disse (Barne- og likestillingsdepartementet 2008).

Det blir praktisert ulike former for lemlestelse. Norsk gynekologisk forening (2004) opererer med fire former for inngrep: type I, type II, type III og type IV. Type I inngrep dreier seg om delvis fjerning av klitoris. Den andre formen for inngrep, type II, også omtalt som sunna-omskjæring, innebærer at de små (indre) kjønnsleppene og deler eller hele klitoris fjernes. Sidene festes med et par sting for å stoppe blodet. I Somalia er infibulasjon eller type III-inngrep den mest utbredte omskjæringsformen. Dette er et radikalt inngrep som innebærer at deler eller hele klitorishodet og indre kjønnslepper fjernes og innsiden av de ytre kjønnsleppene skrapes og sys sammen slik at hele kjønnsorganet dekkes av et hudsegl. Etter dette inngrepet er det ca. en centimeter åpning igjen for å slippe ut urin og menstruasjonsblod. Inngrepet blir ofte utført av tradisjonelle omskjærere, og svært ofte skjer det uten smertelindring. Mor eller andre familiemedlemmer holder barnet fast. På somalisk kalles denne omskjæringsformen *gudniinka faraonika*, ”faraonisk omskjæring”, eller *godob*, stengt eller *gablar tolan*, sydd jente. Selve skikken kan relateres til egyptisk historie og eldgamle tradisjoner Type IV inngrep er alle andre former, inkludert prikking og stikking i klitoris, strekking av klitoris og / eller kjønnslepper, brenning eller etsing av klitoris og omgivende vev. I tillegg kan man innføre etsende stoffer i skjeden for å redusere størrelsen på hulrommet.

Etter at ei jente er omskjært, må jentene mer eller mindre ligge langstrake i tre – fire uker uten å røre seg for mye for at såret skal gro. Beina er da bundet med tøyremser fra hoftene og ned til ankene (Johansen, Barre, Sundby og Vangen 2004, Talle 2008 og Norsk gynekologisk forening 2004).

Kjønnslemlestelse av jenter praktiseres både i Afrika og i enkelte land i Asia. WHO regner med at på verdensbasis er 130 – 140 millioner kvinner kjønnslemlestet, og ca. tre millioner blir årlig lemlestet. Praksisen med kjønnslemlestelse er knyttet til folkegrupper og ikke til nasjonalstater. Det er først og fremst i 28 land i Midt- Østen og Afrika at praksisen er utberedt, men det finnes også grupper i India, Indonesia og Malaysia (Barne- og likestillingsdepartementet 2008). Av land som peker seg ut med særlig høy grad av kjønnslemlestelse, er Somalia, Etiopia, Eritrea, Nord Sudan og Gambia. I Somalia kjønnslemlestes 98 prosent av alle jenter / kvinner (United Nations International Children's Emergency Fund 2010, Talle 2008 og Fangen og Thun 2007). Jeg har allerede begrunnet hvorfor jeg velger å fokusere på somaliere. Det har å gjøre med at de er den største gruppa i Norge som kommer fra en kultur hvor dette praktiseres i stor skala og blir ansett for et svært viktig ritual. Per i dag bor det litt over. 23 000 somaliere i Norge, og halvparten av disse bor i Oslo. Etter Oslo har Bergen, Stavanger og Skien flest innvandrere fra Somalia. Prosentvis utgjør somaliere den største andelen av befolkningen i kommunene Tolga i Hedmark og Gratangen i Troms (Talle 2008 og Statistisk Sentralbyrå 2009).

1.3 Amal Aden og somalisk omskjæringspraksis og helsekonsekvenser

Amal Aden (2008), som selv er somalier, understreker at tematikken knyttet til omskjæring som regel ikke er på agendaen blant somaliere. Det blir rett og slett tatt for gitt at hun skal omskjæres. I Somalia skjer ofte omskjæringen før jentene er ti år, men det har litt å si hvor de bor i Somalia. Somaliske jenter i Norge blir ofte omskjært på et senere tidspunkt, og da er det vanskeligere for norske helsemyndigheter å sjekke om de har vært utsatt for denne praksisen. Den viktigste grunnen for at jentene blir omskjærte er fordi mannen skal bli tilfreds. Da kan han regne med at hun ikke har hatt kontakt med andre menn. Selv om kvinnene ofte står for omskjæringen i praksis, er det mannen som har det siste ordet her også. Motsetter mor seg omskjæring, vil ansvaret for barna bli overtatt av far. Omskjæring er knyttet til ære og plikt, og som et resultat av æreskulturen måte å fungere på, kan mor i ytterste konsekvens bli drept dersom hun stopper omskjæring.

Aden (2008) får fram at det finnes flere typer omskjæring, og konsekvensene er mange som blødninger i den første tida, infeksjoner, urinretensjon og sjokk som følge av blødninger. I forbindelse ved menstruasjon, er det vanskelig for blodet å passere og smertene er store hver

måned. Når ei kvinne gifter seg, må hun ”åpnes”, og ved fødsler får kvinna ofte både store psykiske og fysiske plager. Rundt 15 prosent dør av inngrepet enkelte steder i Somalia.

I Somalia er det mange småjenter som gleder seg til å bli omskjært som sine mødre fordi da blir de rene og kan regne seg som voksne. Ellers er koranskole vanlig å gå på også for jenter, og der opplever de et stort press om å bli omskjært. De jentene som ikke lar seg omskjære blir ofte utestengt og mobbet.

1.4 Norsk lovgivning og holdning til omskjæringspraksis

Norge fikk egen lov mot kjønnslemlestelse i 1995, og den som utfører eller medvirker til kvinnelig kjønnslemlestelse kan få inntil åtte års fengsel. En rekke offentlige instanser som skoler og barnehager har plikt til å melde fra til barnevernstjenesten ved mistanke da dette regnes som alvorlig omsorgssvikt. Den som forsettelig unnlater å melde fra kan få fengsel i opptil ett år. Faktisk er også kjønnslemlestelse forbudt ved lov i mange av landa hvor denne praksisen forekommer som Etiopia, Eritrea, Kenya, Tanzania, Sudan og snart også i Somalia, men lova har ikke helt fungert i praksis (Barne- og likestillingsdepartementet 2008). Eksempel på andre land med liknende lovgivning som Norge er Sverige, Storbritannia, Sveits, Australia og USA (Statens helsetilsyn 2000).

Den første handlingsplanen fra regjeringen mot kjønnslemlestelse ble lansert i 2000. For å følge opp denne planen ble det treårige OK- prosjektet (Omsorg og Kunnskap mot Kvinnelig omskjæring) opprettet i 2001. En sentral person i dette prosjektet var den norsk – somaliske sykepleieren, Safia Yusuf Abdi. Hun holdt en rekke foredrag om dette temaet i prosjektperioden for norske helsearbeidere og andre yrkesgrupper som var i kontakt med mennesker hvor denne praksisen er utbered. Jeg var heldig og fikk høre hennes foredrag om temaet gjennom jobben min på et voksenopplæringscenter for minoritetsspråklige. Foredraget gjorde dypt inntrykk på oss som var til stede.

Innsatsen mot kjønnslemlestelse ble stryket ytterligere i 2002. Handlingsplanens formål var å forebygge mot kvinnelig kjønnslemlestelse i Norge, bistå de som allerede var kjønnslemlestet, få til samarbeid med organisasjoner og enkeltpersoner. I tillegg skulle planen bidra til at kvinnelig kjønnslemlestelse opphører internasjonalt.

OK- prosjektet har blitt evaluert av regjeringen, og den viste at prosjektets strategi ved bruk av kunnskap og omsorg som viktige metodiske virkemidler har vært viktige i arbeidet med å forebygge mot kjønnslemlestelse. Evalueringen viste at det fortsatt er viktig å jobbe mot kjønnslemlestelse i forhold til holdningsendringer både nasjonalt og internasjonalt. Derfor har en ny handlingsplan blitt lansert, og den strekker seg fra 2008 – 2011. Denne planen inneholder mye av det samme som den forrige, men det er økt fokus rundt taushetsplikt, opplysningsplikt, avvergelsesplikt, samordning og samarbeid. I tillegg fokuseres det på ferier da omskjæring ofte kan skje på turer til opprinnelseslandet (Barne- og likestillingsdepartementet 2008).

1.4 Noen fakta om Somalia

Det kan være på sin plass å gi noen fakta om Somalia som kan være et nyttig bakteppe til økt forståelse av flere aspekter knyttet til temaet i denne oppgava.

Det å fastslå innbyggertallet i Somalia har ikke vært så lett de siste årene fordi vanlige folketellinger ikke har blitt foretatt som en følge av krigen. Men man antar at det i dagens Somalia bor ca. ni millioner innbyggere, og landet har vært befolket av somaliere i over 2500 år. På 900- tallet ble hovedstaden, Mogadishu, opprettet og samtidig ble islam den dominerende religionen. Nesten hele befolkningen er muslimer, og de fleste av dem er sunnimuslimer. En viktig forskjell mellom sunnimuslimer og den andre gruppa muslimer, sjiamuslimer, er knyttet til arvefølgen etter Muhammeds død i år 632. Rundt åtti – nitti prosent av alle muslimer i verda er sunnimuslimer, mens rundt femten prosent er sjiamuslimer (The World Bank 2010, FN- sambandet 2010 og Linstad 2009).

Somalia var kolonisert fra ca. 1875 og fram til 1960 av både briter, franskmenn og italienere. Når det gjelder dagens Somalia, er landet prega av kaos og konflikt. Urolighetene startet i 1988 ved at den nordlige delen av Somalia begynte å løsrive seg fra resten av landet. I 1991 var løsrivelsen et faktum, og siden den gang har det vært noenlunde stabilt i den delen av landet som kalles for Somaliland. I 1991 begynte borgerkrigen i sør etter at Siad Barre ble styrtet. Urolighetene her har vært kontinuerlige siden den gang. Barre styrte landet fra det ble selvstendig i 1960, og han kom til makta ved hjelp av militærkupp støtta av Sovjetunionen. Konflikten som oppstod i 1991, skyldtes konflikten mellom landets seks hovedklaner: Darod, Dir, Digili, Ishak, Hawiya og Rahanwin. Til hver av disse klanene finnes det flere underklaner som igjen er oppdelt i en mengde småklaner. Maktkamp og voldelige konflikter preger

klansystemet i Somalia. Splittelsen i Somalia er i dag så stor at det bare er landegrensa som gjør landet til en enhet. Landet mangler en fungerende regjering, politistyrke og et nasjonalt rettsystem. Innbyggerne er avhengig av beskyttelse fra de forskjellige klanene og mer eller mindre offisielle islamske rettssystemer. Den beskyttelsen de enkelte klanene kan gi folk varierer ut fra dens størrelse og styrke (Fangen 2008: FN- sambandet 2010, Leraand).

Borgerkrigen i Somalia har ført til en stor strøm av flyktninger både internt i landet og til andre land. En del av dem har tatt veien til Norge, og somalierne utgjør nå den femte største innvandringsgruppa her i landet og utgjorde 23633 personer per første januar 2009 (FN-sambandet 2010 og Statistisk Sentralbyrå 2009). Selv om de første somalierne kom til Norge på 1970- tallet, regnes den somaliske befolkningen som relativt ny her i Norge fordi rundt halvparten av dem har bodd her kortere enn fem år (Arbeids- og Inkluderingsdepartementet 2009).

Andre trekk ved Somalia er kort forventet gjennomsnittlig levealder. Den lå på 52 år i 2007, 50 år for menn og 55 år for kvinner. I Norge lå den til sammenligning på ca. 81 år, 78 år for menn og 83 for kvinner. Fertilitetsraten for somaliske kvinner var 6,1 i 2007, mens norske kvinner i snitt fødte 1,8 barn. Videre bodde kun 36 prosent av Somalias befolkning i byområder i 2007, mens det tilsvarende tallet for Norge var 77 prosent (World Health Organization 2009 og Statistisk Sentralbyrå 2009). Like før krigen opererte ministeriet for nasjonal planlegging i Somalia med tre hovedkategorier av innbyggere: nomader, fastboende bønder og personer i ikke- jordbruksyrker. I 1975 utgjorde nomadene 59 prosent av befolkningen, mens fastboende bønder utgjorde 22 prosent og personer som ikke var i jordbruksyrker utgjorde 19 prosent (Metz 1992 og Fangen 2008).

Når det gjelder skole og utdanning, gikk kun 22 prosent av barna i grunnskolen i 2007 i Somalia, noe som er blant det laveste antallet i verden. Av de som får skolegang, utgjør jentene 30 prosent (United Nations Transition Plan for Somalia, 2008 – 2009). Rundt 38 prosent av befolkningen i Somalia var lese- og skrivekyndige i 2001. Omtrent 50 prosent av mennene kunne lese og skrive, mens det tilsvarende tallet for kvinner var nær 26 prosent (Central Intelligence Agency 2010).

Selv om det er enorme kontraster mellom Norge og Somalia, finnes det også noen likheter. Begge landa har en befolkning som er etnisk svært homogen, og en egalitær kultur kjennetegner begge landa, men den gir seg forskjellige utslag. I Norge har janteloven satt sine

spor med: ”Du skal ikke være bedre enn oss” og ”Du skal ikke tro at du er noe”. I Somalia går egaliteten på følgende: ”Jeg bøyer meg ikke i støvet for deg” og ”Jeg er like bra som deg”. Den egalitære holdningen til somalierne gjør at de ikke liker å bli belært (Fangen 2008).

DEL II, TEORI OG TIDLIGERE FORSKNING PÅ TEMAET

2.0 Presentasjon av problemstilling

Dette studiet kommer inn under kjønnsstudier da det er somaliske menn det blir rettet fokus mot og hvordan de oppfatter maskulinitet og hvilke refleksjoner de har omkring kvinnelig omskjæring. Dette koples til sosiologiske teorier om maskulinitet for å finne sammenhenger her mellom maskulin oppfatning og hvordan dette innvirker på feminin konstruksjon.

Når det gjelder forskningslitteratur på dette området, har Robert W. Connell (1995), Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (2006), Pierre Bourdieu (2000) og Lahoucine Ouzgane og Robert Morell (2005) kommet med viktige bidrag på temaet som omhandler maskulinitet og kjønn. De nevnte teoretikerne vil bli viet mye plass i denne oppgava. For å presisere deler av bidraget til Lorentzen og Mühleisen (2006) er *Likestilte norskheter* (2010) av Anne- Jorunn Berg og Anne Britt Flemmen benyttet. Foruten teoretikerne på maskulinitet kommer jeg også gjennom oppgava blant annet til å vise til sosialantropolog Aud Talle (2008), sosiologene Katrine Fangen og Cecilie Thun (2007), Katrine Fangen (2008) samt den somalisk- norske forfatteren Amal Adens (2008) (pseudonym) bidrag innenfor området som handler om somalisk omskjæring. Dessuten kommer Anna- Lena Lauréns (2008) bidrag om russiske kvinner og deres kroppsetetikk til å bli viet plass. Selv om ikke Russland er kjent for omskjæring, er den kvinnelige framtoning der interessant likevel. I begge landa synes makta i det maskuline blikket å spille ei nøkkelrolle i forhold til kvinnelig estetikk.

Ellers innebærer det å være innvandrer fra Somalia til Norge en stor overgang på en rekke arenaer, ikke minst på området som omhandler kjønn og seksualitet. På mange måter kan man si at den offentlige debatten om somaliske kvinner er prega av en offerdiskurs. De somaliske kvinnene blir ofte konfrontert med nordmenns forestillinger om at de er undertrykte muslimske og afrikanske kvinner, og dette relateres ofte til omskjæring. I Somalia forbindes omskjæring med stolthet, og et bevis på at man er ren og ærbar kvinne, mens i Norge betraktes omskjæring som en skamfull og primitiv praksis (Fangen og Thun 2007). Kan det være trekk ved maskulinitetsforståelsen til Somaliske menn som er en av grunnene for at

jenter / kvinner må gjennom denne prosessen? I denne oppgava skal jeg diskutere dette med utgangspunkt i de nevnte teoretikerne ovenfor.

2.1 Robert W. Connell og maskulinitet

Robert W. Connell har fokusert mye på maskulinitetsteorier. I 1995 gav han ut boka "*Masculinities*", og den var i stor grad en reaksjon på de deterministiske teoriene som hadde vært omkring maskulinitet innen samfunnsvitenskapene på 1980- tallet. Connell er klar på at disse på mange måter ikke holder vann fordi disse vektlegger en rendyrket og objektiv form for maskulinitet, og denne rene formen er å finne i alle menn. Han viser til mangfold og hierarkisering av ulike former for maskulinitet og kopler til forståelser av makt ved å bruke begrepet hegemonisk maskulinitet. Dette begrepet forklares senere i oppgava. Dette er et interessant utgangspunkt for denne masteroppgava som nettopp fokuserer på maskulinitetsforståelsen til somaliske menn og hvordan den kulturelle konteksten de har vært en del av påvirker deres forståelse av den.

Connell (1995) er tydelig på at maskulinitet må plasseres i forhold til femininitet. Han får fram at maskulinitet ikke kan eksistere uten som en motpart til femininitet. Her viser han til Europa som fram til ca. 1800 ikke benyttet begrepet maskulinitet fordi kvinner ble betraktet som annerledes enn menn. Kvinner ble ikke sett på som en motpart, men ansett som ufullstendige eller underdanige av mannen. Ellers framhever han at maskulinitet ikke er lik det menn gjør og femininitet det kvinner gjør. Dersom det hadde vært slik, var det ikke noen vits i å bruke begrepene maskulinitet og femininitet. Da kunne man snakket om hva menn gjør og kvinner gjør. Ved å bruke begrepene maskulinitet og femininitet får man fram nyansene mellom menn som gruppe og kvinner som gruppe.

Connell (1995) presenterer eksisterende teoritradisjoner for å belyse maskulinitet i første del av boka. Her vier han seg spesielt til Freuds psykoanalyse, og det han omtaler som ødipus-komplekset som vil si en liten gutts sjalusi på far i forhold til mor som han er forelsket i. Freud forstod det slik at voksen seksualitet og kjønn ikke var noe naturgitt i menneskene, men var et resultat en lang og konfliktfylt prosess. Freud presenterer hypotesen om at mennesket i bunn og grunn er født biseksuelt, og at det maskuline og feminine eksisterer i alle mennesker.

Connell (1995) understreker at kjønn strukturerer den sosiale praksisen eller handlingsmønsteret til individet på mange måter. De anatomiske kroppslige forskjellene har

legitimert og konstruert det sosiale kjønn (gender). Den kjønna strukturen er særlig knyttet til reproduksjonsarenaer som fødsel og omsorg.

Det er allerede sagt at Connell kopler makt til maskulinitet ved å benytte begrepet hegemonisk maskulinitet. Denne maskuliniteten regnes for å være referansepunktet og det dominante kulturelle idealet i forhold til tre andre idealtypiske maskuliniteter Connell (1995) opererer med. De tre andre maskulinitetene er: den underordna, den delaktige og den marginaliserte. Disse vil på mange måter dekke heterogeniteten i maskulinitetsbegrepet. I det følgende utdypes disse begrepene.

Connell definerer den første idealtypen slik:

"Hegemonic masculinity can be defined as the configuration of gender practice which embodies the currently accepted answer to the problem of the legitimacy of patriarchy, which guarantees (or is taken to guarantee) the dominant position of men and the subordination of women." (Connell 1995: 77). Her ser en at patriarkatet og underordning av kvinner blir legitimert. Den hegemoniske maskuliniteten har fortsatt relevans for dagens menn, og Connell går historisk tilverks for å forklare danningen av denne. Han trekker linjene tilbake til det 16. århundre og relaterer det til trekk ved samfunnsstrukturen. Han får fram at skiftet fra katolisisme til protestantisme kan ha bidratt til denne maskuliniteten pga. overgang fra sølibat til et ideal om ekteskap. Den andre faktoren er imperialismen som var preget av menns hensynsløse brutalitet. En tredje faktor er urbanisering og kapitalismen som førte til nye normer i de store handelsbyene med økt individualisering. Et annet moment Connell nevner er konsekvensene av de europeiske borgerkrigene. Da ble en ny samfunnsmodell utviklet med en sterk sentralisert stat og nasjonalismen som ideologi vokste fram. Derfor ble det nødvendig med et sterkt forsvar. Alle disse faktorene som her er nevnt har bidratt til at menn har fått en overlegen posisjon, og denne har over tid blitt institusjonalisert gjennom en stadig rasjonalisering og byråkratisering av samfunnet. Ellers får Connell fram at den hegemoniske maskuliniteten er foranderlig og peker på feminismens bidrag i forhold til å påvirke denne.

Videre er Connell tydelig på at den hegemoniske maskulinitetens dominans skaper underordna former av maskulinitet. Her trekker han fram homofile frigjøringsbevegelser som ofte har blitt assosiert med kvinnefrigjøringen og feminine verdier. Ut fra et hegemonisk perspektiv med dyrking av patriarkalske verdier anses disse for å være av mindre verdi, og i tillegg blir heteroseksualitet regnet som et særs viktig trekk ved maskulin oppførsel.

Den tredje formen for maskulinitet er den passivt delaktige i kjønnshierarkiet. Disse mennene konstruerer sin maskulinitet ut fra et hegemonisk mønster ved å dra nytte av andre menns maskuline og undertrykkende adferd uten selv å stå i frontlinjen. På den måten unngår de å fremstå som kvinnediskriminerende.

Den fjerde formen for maskulinitet er de marginaliserte hvor Connell bruker rase for å vise hvordan dette slår ut. Amerikanske sorte og hvite menn vil ofte forstå sin maskulinitet på forskjelling vis. De sorte vil ofte føle seg underlegne den hegemoniske maskuliniteten som ofte knyttes til hvite menn. Strukturelle forhold spiller en viktig rolle for at det er slik da sorte menn i større grad er utsatt for arbeidsledighet og fattigdom: *"Massive unemployment and urban poverty now powerfully interact with institutional racism in the shaping of black masculinity"* (Connell 1995: 80). Den forholdsvis høye graden av vold blant svarte, kan sees på som et resultat av dette, altså de strukturelle forholda.

Men i forhold til sorte kvinner er det i stor grad motsatt for sorte menn at de på det området er de dominerende. Mange av de trekkene som forbindes med den hegemoniske maskuliniteten preger kjønnsrelasjonene i mange etniske minoriteter, og Connell (1995) får fram at verden i hovedsak er dominert av patriarkalske maktforhold.

Til slutt kan det tas med at Connell (1995) ikke selv gir en definisjon av maskulinitetsbegrepet. Han får fram at det er for flytende og fleksibelt til å kunne defineres fordi det er komplekst hva som spiller inn i utformingen av det. I det store og hele anser han det som vanskelig å utvikle en tilstrekkelig maskulinitetsteori, men han framholder at hans teori er bedre enn tidligere teorier på grunn av inkludering av sosiale forhold.

2.2 Jørgen Lorentzen og Whenche Mühleisen og maskulinitet

Jørgen Lorentzen og Whenche Mühleisen (2006) har på mange måter det samme perspektivet på kjønn som Connell (1995). De tar avstand fra etablerte begreper og sannheter om kjønn. Deres teorier er hovedsakelig relatert til nyere kjønnsforskning som vil si at maskulinitetsforskningen er inkludert samt fokus på interseksjonalitet dvs. forskning som ligger skjæringspunktet mellom kjønn, etnisitet, rase, seksualitet, klasse, bosted og globale forskjeller. Interseksjonalitetsbegrepet forklares mer inngående senere i dette kapitlet. Ellers er læreboka deres en innføring i kritisk kjønnsforskning dvs. at forskningen har som mål å undersøke kjønnsforskjeller ut fra et maktperspektiv. Kritisk kjønnsforskning har to sentrale

kjennetegn: For det første har den et kritisk perspektiv på kjønnsforskjeller og en tro på at kunnskap kan bidra til forandring. Likevel understrekes det at man må ta høyde for det biologiske, men historisk sett kan det biologiske ha spilt en altfor stor betydning for vår tenkning om menn og kvinner. I våre dager har den biologiske og den samfunnsvitenskaplige og humanistiske forskningen nærmet seg hverandre i kjønnsforskningen fordi man arbeider med mer raffinerte og mindre determinerte teorier.

Når det gjelder koblingen mellom kjønn og etnisitet, har dette fått økt oppmerksomhet innen nordisk kjønnsforskning pga. økende migrasjon. Denne koplingen har utviklet og utvidet kjønnsforskningen generelt. Eksempelvis antas en kvinne fra Marokko å være kvinne på marokkansk vis. Etnisk identitet reproduseres sosialt gjennom interaksjon med andre. Kjønn er sosialt konstruert, men reproduseres ikke alltid på samme måte som den etniske identiteten. En gutt med tyrkisk bakgrunn kan i en norsk skolesammenheng erfare og uttrykke sin identitet som gutt på måter som er forskjellig fra den identiteten han viser til familien. Etnisk identitet styrer med andre ord ikke alene kjønnsidentiteten, men kan sees på som et aspekt blant flere. Andre forhold som kan spille inn kan være bosted, klasse, alder, legning og familiehistorien til den enkelte. Disse ulike aspektene må sees i et større maktperspektiv for å finne ut hvordan disse virker sammen i etableringen av sosiale relasjoner, subjektivitet og identitet. Lorentzen og Mühleisen (2006) understreker at når kjønnspraksiser blant etniske minoriteter skal undersøkes, er det altfor begrenset bare å ta utgangspunkt i opprinnelseslandets kultur og hevde at dette determinerer kjønnsidentiteten. Begrepet interseksjonalitet er derfor et viktig fokus hos dem, og begrepet kommer av det engelske ordet intersection og betyr vegkryss.

Interseksjonalitetsbegrepet ble første gang lansert i 1989 av den amerikanske jusprofessoren Kimberlé Williams Crenshaw da hun utførte en analyse av hvordan fargede arbeiderklassekvinner ble usynliggjort og marginalisert i det amerikanske rettssystemet. Poenget med denne analysen var å vise hvordan fargede arbeiderklassekvinner ble plassert på utsida i et strukturelt system der kategoriene hvit, mannlig, heteroseksuell, kristen og velstående ble favorisert. På denne måten ble interseksjonalitet både et politisk og analytisk begrep som hadde til hensikt å peke på hvordan mennesker i noen sammenfallende kategorier hadde ulike rettigheter, beskyttelser og privilegier. Interseksjonalitetsbegrepet fikk etter hvert bred appell innen kjønnsforskningen, og da spesielt i feminismen, men begrepet er komplekst og det er flere utfordringer knyttet til det. En viktig kritikk mot blant annet Crenshaw har vært

rettet mot den statiske og uforanderlige oppfattelsen av ulike kategorier som ”kvinne”, ”svart kvinne” og ”hvit kvinne”. Nyere forskning har mer tatt inn over seg bevegeligheten og det ustabile i kategorier, og noen forskere, som Cathrine Egeland og Randi Gressgård (2007), har enda til en antikategorisk tilnærming. De dekonstruerer og problematiserer sosiale kategorier fordi de anser disse som problematiske på den måten at de forenkler sosialt liv, fungerer ekskluderende og hierarkier mellom kategorier etableres. Andre forskere, som Dorthe Staunæs og Dorte Marie Søndergaard (2006), har en mer intrakategoriisk tilnærming. Selv om de deler mye av kritikken til Egeland og Gressgård mot det interseksjonelle perspektivet, vil deres poeng være å fokusere på maktforhold av langvarig karakter som er forskbare og mulig å gjøre noe med (Flemmen og Gullikstad 2010).

Min tilnærming knyttet til kompleksiteten rundt interseksjonalitet, likner i stor grad på den Staunæs og Søndergaard (2006) har. Jeg innser utfordringene det er å bruke sosiale kategorier, men ser heller ingen andre innfallsvinkler enn å bruke disse til å få fram nyansene i temaet jeg forsker på. Men det som er viktig er at man må være bevisst på at kategorier er noe som skapes kontinuerlig, framføres, siteres, reproduseres og overskrides i den daglige samhandlingen mellom aktørene. I den sammenheng er Avtar Barths begrep om ”minoritsing” interessant siden det er ei minoritetsgruppe det forskes på i denne oppgava. Begrepet kan oversettes med minoritetsgjøring eller minorisering. Begrepets styrke er at det setter fokus på at minoriteter skapes gjennom prosesser i et samfunn akkurat som man innen kjønnsforskning snakker om ”å kjønne”. Minoritetsgjøring viser til diskurser, forståelser og praksiser som rangerer og ekskluderer, altså hvordan hverdagslig samhandling mellom majoritet og minoritet skaper annerledeshet og ekskludering, men også likhet og inkludering (Berg, Flemmen og Gullikstad 2010).

Minoritetsgjøringen viser seg på flere områder i Norge. Når det gjelder kjønnspraksiser til etniske minoriteter her i landet, har de ofte vært forbundet med innvandrerkvinnens ufrihet i den offentlige debatten. Offerdiskursen er med andre ord den dominerende. En ganske vanlig oppfattelse er at kvinner med minoritetsbakgrunn ville valgt annerledes og kanskje mer ”norsk” om det ikke hadde vært for en mann som begrenset dem. Dette kom fram i en undersøkelse fra 2004, *Innvandrerkvinner i Groruddalen*. Innvandrer mannen som kjønnet individ er relativt ustudert, så man vet lite om hvordan mannsdominansen forholder seg til ulike maskulinitetsidealer innenfor etniske minoriteter. Maskulinitet i etniske minoriteter har først og fremst blitt satt på dagsorden der menn med innvandrerbakgrunn tydelig har vist et

alternativ til det som oppfattes som politisk korrekt i majoritetsbefolkningen i Norge med likestilling som et viktig element (Lorentzen og Mühleisen 2006). I og med at maskulinitet i etniske grupper er såpass lite forsket på, skal det bli spennende å studere dette i denne masteroppgava med fokus på somalisk maskulinitetsoppfattelse.

2.3 Pierre Bourdieu og maskulinitet

Den franske sosiologen, Pierre Bourdieu, presenterer i bokverket sitt, *Den maskuline dominans (2000)*, det paradoksale med doxa. Her tar han opp det faktum at vår verdensordning med sine ensrettinger, dominansrelasjoner og urettferdigheter blir respektert. Det som er det mest overraskende, er at dette systemet med letthet gjentar seg, og at de mest kummerlige levekår kan fremstå som akseptable og enda til naturlige. Ifølge Bourdieu er det mest tydelige eksempelet på denne paradoksale underkastelsen, både i måten den innføres og gjennomleves på, den maskuline dominans over det feminine. Dominansstrukturene vedlikeholdes og reproduseres hele tida av institusjoner som familien, kirka, skolen og staten. Individets tidlige erfaring med den kjønna arbeidsdelinga og legitimeringen av den står familien for, og her spiller språket ei viktig rolle. Kirka som institusjon framstår som antifeministisk mange steder, og presteskaper har opp gjennom tidene fordømt kvinner som har brutt anstendighetsnormene, spesielt i forhold til påkledning. Ellers har kirka innprentet en familiemoral som er dominert av patriarkalske verdier, men det er ulik grad av dette alt etter hvor en befinner seg i det sosiale rom og tidsepoke spiller inn. Videre har skolen opp gjennom tidene overført patriarkalske forestillinger for eksempel i inndelingen mellom myke og harde fag. I det hele tatt har den lærde kultur i stor grad bygget på en aristotelisk tradisjon som har fremstillet mannen som den aktive og kvinnen som den passive. Til slutt har vi staten som har ratifisert og forsterka de private og patriarkalske strømningene.

Bourdieu får fram at kjønnes ulike posisjon i samfunnet er sosialt skapt fordi det har skjedd ”en sosialisering av det biologiske og en biologisering av det sosiale”(Bourdieu 2000: omslagsside). Med dette som utgangspunkt prøver han å forklare hvordan dette mønsteret med deling av kjønna kan opprettholdes og vedlikeholdes. I den forbindelse bringer han på banen begrepet symbolsk vold. Den symbolske volden framstår som mild fordi den er umerkelig og usynlig, til og med for ofrene. Volden skjer hovedsakelig gjennom de symbolske kanalene for kommunikasjon der individet blir eksponert for miskjennelse, anerkjennelse og følelser. Eksempler på dette kan være utsagn som ”dette passer seg ikke for ei jente”. Følgene av den symbolske volden fører til en maskulin dominans over det

kvinnelige, og denne dominansen oppfattes som naturlig av de dominerte fordi det sosiale og det biologiske blandes sammen som nevnt innledningsvis i dette avsnittet. I dette tilfellet spiller det kroppslige ei viktig rolle. Den anatomiske forskjellen mellom menn og kvinner, spesielt ulikheten hva angår kjønnsorgan, ser ut til å legitimere den sosialt skapte ulikheten mellom kvinner og menn nettopp som en følge av en sammenblanding mellom biologi og kultur

I den *Den maskuline dominans* (2000), tar Bourdieu mellom anna utgangspunkt i middelhavssamfunnet, Kabylia, for å illustrere hvordan kulturelle forestillinger holdes ved lag om hva som er naturlig mannlig og kvinnelig. Her fant han et samfunn som var styrt etter det androsentriske eller patriarkalske prinsippet, og han prøvde å identifisere hvilke prosesser som muliggjorde et slikt samfunnssystem med mannen som den dominante. Et viktig funn han gjorde var forbundet med kroppens sosiale konstruksjon og hvordan hele kulturen strukturerte handlingene til kvinner og menn på ulikt vis. Han søkte etter grunnleggende maskuline og feminine dikotomier samt til de prosesser som gjør at disse fremstår som naturlige i nesten alle sammenhenger. Han nevner en rekke motsetningsfylte dikotomier av mytisk og rituell karakter som strukturerer handlingene til menn og kvinner. Eksempel på slike dikotomier er høyt / lavt, over / under, foran / bak, høyre / venstre, rett / bøyd, tørr / fuktig, hard / myk, krydret / smakløs og offentlig / privat. Hvis man tar utgangspunkt i dikotomien rett / bøyd, viser bl.a. rett til mannens virilitet og ære og mulighet til forøkelse samt ”å gå rett på sak”. På motsatt side har vi det bøyde prinsipp. Bourdieu viser hvordan det bøyde prinsippet fungerer i Kabylia. Kvinnen må der avstå fra å gjøre en offentlig bruk av blikket og sin tale. Hun holder øynene rettet ned mot føttene når hun er i offentligheten og en passende replikk for ei kvinne er ”jeg vet ikke”. Den maskuline replikken er en klar og reflektert bekreftelse. Dikotomien offentlig og privat viser til mannens frihet til å innta det offentlige rom som å delta i yrkesliv og politikk, mens kvinnens plass har vært i den private sfære, altså til hjemmets univers og oppgaver knyttet til slektens biologiske og sosiale reproduksjon.

Hvordan kan det ha seg at dette skillet mellom det maskuline og feminine har oppstått og kan vedlikeholdes? Ifølge Bourdieu (2000) inngår motsetningene mellom det maskuline og feminine i kognitive skjemaer som er universelt anvendbare. Disse registrerer avvik og distinktive trekk knyttet til det kroppslige, og disse forskjellene oppfattes som naturlige og innskrevet i objektiviteten og på den måten gir dem eksistens. Samtidig blir disse naturlige forskjellene blandet sammen i et system av forskjeller av sosial karakter. Denne

sammenblandingen gjør at de ulike rollene som er tilskrevet det maskuline og feminine virker tilsynelatende naturlige, og disse er innskrevet i kropp og sinn eller i det som Bourdieu omtaler som habitus. Dette er en strukturert struktur som er kroppsliggjort og forholdsvis varig, og den er formet av den kulturen og omgivelsene individet har vokst opp i. Ens habitus består av persepsjonskategorier til å forstå og håndtere virkeligheten, klassifikasjonskategorier som legger føringer på våre vurderinger, bedømmelser og fordømmer og skapende prinsipper for sosial praksis.

Siden menn og kvinner utvikler en kjønnsespesifikk habitus, reproduseres og vedlikeholdes denne kjønnsdelingen som en følge av at dette oppfattes som normalt, naturlig og nærmest uunngåelig. Prinsippene for kjønnssegregeringen fremstår derfor som selvsagte og er unødvendige å hente fram i bevisstheten i tanker eller samtaler for å bli aktivert. Bourdieu (2000) får fram at den kjønnsespesifikke innprentingen skjer i den daglige og kjønnsdelte arbeidsdelinga og gjennom betydningsfulle ritualer i en heteronormativ¹ kontekst. Homoseksualitet fordømmes på det sterkeste fordi dette er knyttet til det feminine og vannhelligelse av det maskuline

Bourdieu (2000) nevner en rekke konkrete eksempler hvordan denne maskuline dominansen gir seg utslag på kropp og estetikk for kvinner og i noen grad på menn. Her trekker han fram beltet som et tegn på lukking av den feminine kropp. Beltet symboliserer den hellige barrieren som beskytter kvinnens underliv fordi dette anses som hellig og området er tillagt strenge regler for unngåelse og adgang. I tillegg er en mengde positurer ladet med moralsk karakter knyttet til kvinner. Sprikende bein anses som vulgært og stor mage vitner om mangel på viljestyrke. Femininiteten handler mange ganger om "å gjøre seg liten og nett". Forventet påkledning er også et moment kvinner må ta hensyn til. Noen steder er innhegning i form av slør viktig, mens andre steder er høye hæler og kjole og skjørt mer koden. Påkledningskoden dekker minst to funksjoner. Kvinnen kan skjule kroppen og kroppsbevegelsene blir regulert uten at man har behov for eksplisitt å påby eller forby noe som helst. Er man ikledd et kort skjørt er det visse forsiktighetsregler man må foreta seg for ikke å vise for mye kropp. De mer

¹ Heteronormativitet er forbundet med en livsstil hvor normene er at kvinner og menn faller inn i distinkte og komplementære kjønn med naturlige roller i livet. Heteroseksualitet blir også ansett som den normale seksuelle orienteringen, og følgelig blir da oppfattelsen at seksuelle og ekteskapelige relasjoner da passer bare mellom en mann og en kvinne. Det heteronormative begrepet ble første gang introdusert i 1991 av Michael Warner som er litteraturprofessor i britisk litteratur og amerikanske studier på Yale University i USA (Social Text 1991: Warner: 3 – 17).

avslappede stillingene eller positurane som å vippe på stolen eller å legge beina på bordet, er mer forbundet med høystatusmenn som demonstrerer sin makt.

Ellers gjør den maskuline dominansen kvinner til symbolske objekter, og i mange tilfeller fører dette til en kroppslig usikkerhet hvor spesielt andres blikk spiller ei viktig rolle. De blir forventet å være feminine dvs. smilende, sympatiske, oppmerksomme, føyelige, diskrete, tilbakeholdne og bortimot selvutslettende. I tillegg fører dette i mange tilfeller til et stort fokus på kroppen for å tilfredsstille det maskuline blikket. Mange kvinner har konstant oppmerksomheten sin rettet skjønnhet, kroppslig eleganse, klær, kosmetikk og kroppsholdning. En konsekvens av dette er at kvinner ofte blir tildelt ansvaret for alt som er knyttet til det estetiske i hjemmets arbeidsdeling. I noen tilfeller ender også kvinna opp med å være ansvarlig for mannens garderobe.

Femininiteten kvinner pålegger seg er en ettergivenhet ovenfor maskuline forventninger, virkelige eller antatte. Kvinner i småborgerskapet har særlig et anstrengt forhold til det sosiale blikket, og den symbolske fremmedgjøringen kan være veldig sterk her. Effektene av klassetilhørighet kan altså forsterke eller redusere kjønnsforskjellene. De kvinnene som slapper av for makta i det maskuline blikket og tar tilbake sitt eget kroppsbilde og egen kropp, kan i mange menns øyne fremstå som lite feminine og enda til bli oppfattet som lesbiske. En intellektuell hevdelse har samme virkning. Kvinner i maktposisjoner blir ofte konfrontert med selvmotsigende forventninger. Opptrer de på en maskulin måte blir det satt spørsmålsteget med deres femininitet og at de er kritiske til menns naturlige rett til maktposisjoner. En feminin framtoning blant kvinner i maktposisjoner, skaper heller ikke begeistring. Da blir de oppfattet som uegnet og lite tilpasset situasjonen

Så langt kan det virke som at Bourdieu anser verden som svært dominert av det maskuline. Men han understreker at relasjonene mellom kvinner og menn er i endring i moderne samfunn som en følge kvinnebevegelsen. Den maskuline dominansen blir ikke tatt som en selvfølgelighet lenger i enkelte deler av det sosiale rom, og man stiller kritiske spørsmål til doxaen, altså sannheter som fremstår som naturlige for folk. Spesielt nevner han utdanning som en viktig faktor som har utjevnet noe av forskjellen mellom kvinner og menn og at stadig flere kvinner har skaffet seg lønnsarbeid. Men selv om skillet mellom det feminine og det maskuline synes mindre skarpt, videreføres mange av trekka fra det Kabylske fjellsamfunnet ved Middelhavet. Når det gjelder det økte utdanningsnivået til kvinner, understreker Bourdieu at *"de synlige endringene i vilkårene skjuler faktisk varigheten i de relative posisjonene"*

(Bourdieu 2000: 99). Utdanningen til kvinner har i stor grad ført dem til yrkesposisjoner som liknet de ulønnede oppgavene de utførte i den private sfære tidligere som helse og omsorg. De er i mindretall i stillinger med høy autoritet og stort ansvar, særlig innen økonomi, finans og politikk.

Det å få til reelle endringer av manns- og kvinnerolla tar tid og kan virke vanskelig fordi de symbolske betydningene på mange måter er ubevisste for kvinner og menn. En betingelse for endring i retning av mer balanse i maktforholdet mellom kjønna, krever en politisk handling hvor en analyse av dominansforholdas virkninger er særlig viktig og ut fra en slik analyse kan tiltak fra politisk hold iverksettes (Bourdieu 2000)

2.4 Lahoucine Ouzgane og Robert Morrell og maskulinitetsteorier

Selv om ikke Ouzgane og Morell (2005) direkte tar opp kjønnsrelasjoner knytta til Somalia, vil likevel deres fokus på Afrika med sine ulikheter på dette området, kunne trekkes til den somaliske kulturen på flere områder nettopp fordi deres beretninger fanger opp så mange nyanser på det afrikanske kontinentet.

På mange måter har kjønnsforskningen retta mot afrikanske menn vært oversett. Afrikansk maskulinitet har blitt tatt for gitt og ansett som homogen, men den er kontekststaving. Man må først erkjenne mangfoldet. Alle afrikanere er ikke svarte, det er ulike språk, noen er muslimer, andre kristne og atter andre tilhører tradisjonelle religioner eller de er hinduer. Likevel har de en likhet: Som Connell (1995) understreker, har de som menn ellers i verden tilgang til den patriarkalske makt. Dette innebærer at menn gjennomgående har makt over kvinner og mange menn har også makt over andre menn. Men det blir understreket at maskulinitet ikke er noe som er uforanderlig.

Det er mange faktorer som spiller inn på hvordan maskuliniteter skapes i Afrika bl.a. den koloniale arven og den moderne globaliseringen. Globaliseringen har skapt nye muligheter for globalt medborgerskap, men også større gap mellom rike og fattige. Når noen afrikanske menn har lyktes med å innta den globale økonomien på nesten like vilkår som ellers i verden, sliter langt de fleste afrikanerne med fattigdom. Kolonialismen resulterte også i at den svarte afrikanske mannen ble ansett som "den andre" i motsetning til den hvite mannen. Denne dualismen må man ta hensyn til når man har afrikansk kjønnsforskning på agendaen. I tillegg spiller kollektivet ei stor rolle mange steder i Afrika snarere enn individet. Det betyr at etnisk gruppe, slektskapet og familien er av stor betydning.

Videre har afrikanske feminister identifisert tre områder som er av stor betydning for å forstå den afrikanske identiteten. For det første er de afrikanske feministene mindre opptatt av motsetningene mellom kjønna og framstilling av kvinnen som et offer. De kritiserer vestlige feminister for å være for fokusert på dette og at de overser viktige elementer i afrikansk kvinnehistorie slik som at kvinner er handlingsprega og ytelsesorienterte. Det andre området er søster- og moderskapet som er viktig i Afrika. Her kommer den kollektive orienteringen inn hvor elementer som samarbeid, forhandling og kompromiss er viktig for å forstå det afrikanske kjønnsrollesystemet. Kvinner og menn møter de samme utfordringene og deres enighet gjør dem sterke. Det finnes mye forskning på kvinner og moderskapet, men lite på området omkring maskulinitet. Det tredje momentet er knytta til hvordan kjønnsrelasjonene ble påvirket av koloniseringa. Noen feminister hevder at kvinnens makt ble redusert som følge av den og at kjønnsrollene var noe mer flytende i den prekoloniale perioden. Koloniseringen gjorde noe med det afrikanske sinn, spesielt blant menn. Den politiske kampen for suverenitet over eget land ville vært utenkelig uten en rehabilitering av maskuliniteten. På den måte oppsto nye maktstrukturer som favoriserte menn.

Oppfattelse av maskulinitet og synet på homofili er nært forbundet til hverandre. Dette demonstrerer bl.a. Connell (1995) med sine teorier om de fire maskulinitetene som allerede er beskrevet. Ouzgane og Morell (2005) vier også homofile og lesbiske en stor plass. Teoriene på dette området er godt anvendelige for denne oppgava fordi informantene også ble utfordret med spørsmål på dette feltet i tillegg til alle spørsmåla relatert til kjønnslemlestelse og omskjæring. Dette blir gjort for å finne mest mulig ut av graden av regulering knyttet til kjønn og seksualitet og om dette indirekte kan knyttes til omskjæringspraksisen. Seksualitetsaspektet, altså ens legning, er også en del av interseksjonalitetsbegrepet som Lorentzen og Mühleisen (2006) tar opp slik at dette temaet også blir interessant av den grunn. I og med at det er oppfatningene de somaliske informantene har omkring maskulinitet som er fokuset i denne oppgava, blir lesbiske holdt utenfor diskusjonsdelen senere i oppgava.

I *African Masculinities* (2005) understrekes det at homofile og lesbiske har en underordna stilling også på det Afrikanske kontinentet generelt, men forskjellene er til dels store. Mange afrikanere hevder at det ikke finnes homofile i deres område, mens man har Sør- Afrika og byene Johannesburg og Cape Town med sine bydeler befolka av åpne homofile. Disse byene har vokst fram etter at apartheid- epoken tok slutt, og områdene i disse byene med mange homofile ligner de man finner i urbane byer i Nord- Amerika. I den sammenheng kan det være på sin plass å ta med at Sør- Afrika nå er verdens sjette beste land å bo i for kvinner (World Economic Forum

2009). Det kan nesten virke som at det er en sammenheng mellom kvinnekår og situasjonen for homofile og lesbiske.

I et intervju med filmskaperen, Mohamed Camara fra Guinea, blir det afrikanske synet på homofile og lesbiske med sine nyanser forklart. Gjennom filmen, *Dakan* (1997), ga han afrikanske homofile et ansikt ved å skildre to afrikanske unge menn som er forelsket i hverandre. Filmene møtte både begeistring og harme. Mange homofile afrikanere i eksil så positivt på filmen, mens mange i Afrika fortsatt hevder at homoseksualitet ikke eksisterer der. Det er med andre ord et tabubelagt område og hører til temaer man feier under teppet i mange miljøer (Ouzgane og Morrell 2005)

Videre understrekes det at det ikke er et enkelt islamsk syn på seksualitet og kjønnsroller. Ære- og skamkompleksiteten er sjelden sør for Sahara. Blant Hausa- befolkningen nord i Nigeria og Sørøstlige Niger er æresdrap ukjent. Menn gifter seg med prostituerte og i mange tilfeller kjenner også familien til at dattera er prostituert. Det gir ikke akkurat status, men man dreper dem ikke for det. Utenomekteskapelige forhold medfører heller ingen alvorlige reaksjoner.

Ellers blir det framheva at omskjæring av klitoris ikke skjer i alle muslimske land. Det har noe med område og hvordan skikker og tradisjoner er der og tolkningen av Islam. I muslimske land som Algerie, Tunisia, Pakistan og Singapore forekommer ikke dette. Blant enkelte muslimer i Nord- Nigeria blir kvinnelig omskjæring ansett som en hedensk skikk.

Det finnes strengt definerte regler for mannlig og kvinnelig oppførsel blant Hausa- muslimene, og det kulturelle idealet er patriarkalsk med mannen som familiens overhode. Familien bestemmer den enkeltes posisjon og menn sørger for at dette skjer. Menn ser helst at kvinner holder seg borte fra den offentlige sfære fordi da kan hun komme i kontakt med andre menn slik at hun kan bedra manne. Ellers kan menn ha fire koner og så mange elskerinner de har råd til blant Hausa- muslimene.

De sosioøkonomiske forandringene og den økende fattigdommen i mange afrikanske land de siste årene har i vel så stor grad ramma mannen som kvinna, men på ulik måte. Kvinners rolle har blitt utvida og deres byrder har økt, mens majoriteten av menn ikke klare å leve opp til rolla som forsørgende familieoverhode. Dette har resultert i alvorlige konsekvenser for den sosiale verdien til mannen og hans maskuline stolthet. Som en konsekvens av dette, har volden og den seksuelle aggressiviteten mot kvinner økt. Dette ser ut til å være en strategi mange menn bruker for beholde

sin selvfølelse fordi de ikke klarer å leve opp til det bildet som er skapt av dem som hegemonisk maskuline. Men det understrekes at man må unngå å stereotypisere menn som dominante og kvinner som underordna. Ikke alle menn er patriarkalske og ikke alle kvinner er passive offer. Stereotyper er farlige fordi de er statiske, de fanger ikke opp endringer og de skjuler det faktum at det er kulturelle forskjeller.

I det store og hele tar veldig mange av teoretikerne i bokverket til Ouzgane og Morell (2005) utgangspunkt i Connell (1995) og hans teorier. Mange mannlige informanter, som disse teoretikerne har undersøkt, assosierer maskulinitet med hegemoniske elementer som seksuell, økonomisk og psykisk styrke, men flesteparten av disse informantene identifiserte seg bare delvis med disse egenskapene selv. Det ser ut som at idealet om den hegemoniske mannen mer lever i forestillingen enn i virkeligheten.

2.5 Forskning på kvinnelig omskjæring

Sosialantropolog, Aud Talle, har forsket på kvinnelig omskjæring i Somalia med utgangspunkt i intervjuing av 33 somaliske kvinner og to somaliske menn fra 2005 - 2007. Hun får fram i sine undersøkelser at omskjæring anses som vakkert i Somalia, og på den måten blir praksisen viktig i forhold til seksuell estetikk. Dermed kan handlingen knyttes til det å tilfredsstille det ”maskuline blikket”. Forestillingen er at jo trangere åpning, desto vakrere, og klitoris blir betraktet som et negativt symbol da det blir sett på som et mannlig symbol, en slags penis. I vestlige land er klitoris ofte ansett som selve kjernedefinisjonen på en fullstendig og fullverdig kvinne, men i Somalia er det altså stikk motsatt. Det er en mannlig del av kvinnekroppen som må fjernes. Denne forestillingen av omskjæring som vakkert blir utfordret i eksil. Noe som var naturliggjort i Somalia, blir til det stikk motsatte og et tegn på barbari og lemlestelse av barn i Norge og vesten for øvrig (Fangen og Thun 2007 og Talle 2008).

Videre understreker Talle (2008) at det ikke er noen som kan tvile på moralen til ei kvinne i Somalia som er tett sydd. Jomfruelighet blir sett på som en stor dyd, og den eneste legitime form for seksualitet er i ekteskapet i de aller fleste muslimske land. Forbudet mot kjønnslig omgang utenfor ekteskapet finnes også i andre verdensreligioner som for eksempel kristendommen, men sekulariseringen av samfunnet i mange vestlige land samt innflytelse fra kvinnebevegelsen, har gjort dette forbudet mindre strengt. Dette har ikke funnet sted i Somalia.

Ellers framhevet flere av informantene til Talle (2008) at hvis de ikke var omskjært og sydd, ville ikke menn gifte seg med dem. Det ble ansett som svært viktig for kvinnen å ha et bevis på at de er jomfruer når de gifter seg. I Somalia blir ikke- omskårne kvinner sett på som grenseløse, og de som bare har tatt en moderat omskjæring vil i mange tilfeller ikke være ærbare nok (Fangen og Thun 2007). Denne praksisen her kan relateres til Connell (1995) og hans fokus på makt. Han får som sagt fram at verden i hovedsak er dominert av patriarkalske maktforhold, og omskjæringspraksisen i Somalia kan av den grunn sees på som en måte menn kontrollerer og har makt over kvinnens seksualitet. Her ser vi at oppfattelsen av maskulinitet får konsekvenser for feminin konstruksjon. Fangen og Thun (2007) understreker også at de strenge normene for utenomekteskapelige forhold går igjen i mange patriarkalske kulturer.

Hygiene er også forbundet med omskjæring. Mange jenter lærer at omskjæring er bra for å unngå infeksjoner, og det hygieniske aspektet er også viktig i forhold til religion. Det å ikke være omskjært blir ansett som skittent og forbudt (haram). Noen jenter får ikke be hvis de ikke er omskjært. Forestillinger om hygiene, estetikk og religion er integrert sammen i somaliernes syn på omskjæring (Fangen og Thun 2007).

I Talles (2008) undersøkelse sa alle informantene at det var mor eller bestemor som administrerte inngrepet, ”the colonized colonizer”. Den som fra før er kolonisert eller, som i dette tilfellet, kvinna som har måttet gjennomgå omskjæring, viderefører og utfører praksisen på kommende generasjoner. Ellers har det i Somalia vært vanlig at far reiser fra hjemmet den dagen dattera blir omskjært, men ettersom omskjæring har blitt mer debattert i Somalia, har menn begynt å ta et større direkte ansvar. Videre får Talle (2008) fram at det er en utvikling imot at flere somaliere ikke betrakter omskjæring som et religiøst påbud lenger. Man kan være ”god muslim” selv om man ikke er omskjært, framhevet flere av informantene hennes.

DEL III, METODEKAPITTEL

3.0 Forskningsmål og valg av metode

Metode betyr opprinnelig veien til målet (Kvale 1997). For å nå målet i henhold til problemstillingen, ble kvalitativ metode valgt fordi den metoden egner seg til problemstillinger av denne typen mer enn kvantitativ metode hvor det ikke er så lett å gå i dybden og få fram den enkeltes refleksjoner og meninger omkring et tema.

Det er et vidt spekter av innsamlingsmetoder knyttet til kvalitativ forskning. David Silverman (2006) opererer med fire forskjellige metoder: Observasjon, tekst- / dokument- analyse, intervju og audio- video opptak. I arbeidet med å skaffe empiri til denne oppgava, ble intervju den mest hensiktsmessige tilnæringsformen til temaet. Steinar Kvale (1997) får fram at hvis du ønsker å vite hvordan folk forstår sin verden og livet sitt, hvorfor ikke spørre dem. I det kvalitative forskningsintervjuet prøver man å forstå verden ut fra intervjupersonens synspunkt, få fram meningen folk legger i sine opplevelser, avdekke deres livsverden og til slutt gi det en vitenskapelig forklaring. Intervju som metode fremsto da som høyst relevant for problemstillinga i dette tilfellet.

I det store og hele kan man si at utvalget knyttet til denne oppgava er begrenset, og i tillegg befinner informantene seg i eksil med alle de påvirkningene de måtte ha fått i migrasjonsprosessen. Derfor kan man ikke betrakte denne oppgava som om den generelt handler om ”somaliske menn”. Det er en liten eksklusiv gruppe som har blitt intervjuet som på mange måter skiller seg fra gjennomsnittsmannen i Somalia. Dette forklares mer inngående i kapitlet om generalisering.

3.1 Informant eller representant?

Innenfor kvalitativ forskning er begrepet informant godt innarbeidet og brukes om dem som gir forskeren informasjon. I tillegg til begrepet informant, opererer Kvale (1997) med representant. Ved å skille mellom disse kategoriene kan en nærme seg gyldigheten av intervjupersonens utsagn. En informant eller et vitne forteller om et fenomen hun / han står utenfor på en måte, men i kraft av sin posisjon har de mye informasjon om temaet eller fenomenet som undersøkes. Den andre kategorien, representant eller analyseobjekt, gir forskeren beskrivelser om et fenomen hun / han selv er delaktige i. Intervjupersonene som danner grunnlaget for empirien til denne oppgava, mannlige somaliere, passer best til den første kategorien fordi de antas å ha kunnskap i større eller mindre grad om kvinnelig omskjæring i og med at de kommer fra et land hvor dette er utbredt. Representant-kategorien passer ikke helt siden de ikke har blitt utsatt for denne praksisen selv. Derfor kommer jeg til å bruke begrepet informant om disse.

3.2 Teorier om intervju relatert til dette prosjektet

Fenomenologisk filosofi, grunnlagt av Husserl rundt 1900, har i stor grad påvirket kvalitativ forskning. Fenomenologien prøver å forstå sosiale fenomener ut fra aktørenes egne perspektiver og opplevelser, og av den grunn har det kvalitative forskningsintervjuet et særlig fortrinn i forhold til å innhente viten om slike forhold, altså tanker, erfaringer, opplevelser og følelser en intervjuperson måtte ha om et tema. Når det gjelder forskerintervjuet, handler samtalen der som regel om et tema som forsker og informant har felles interesse av. Men samtalen er preget av asymmetri fordi det er forskeren som setter dagsorden og kontrollerer situasjonen (Kvale 1997). Slik ble det også i dette prosjektet.

Kvale (1997) trekker det håndverksmessige aspektet inn i diskusjonen om det kvalitative intervjuet. Intervjuet følger ikke innholds- og kontekstfrie metoderegler, men er basert på skjønn til den kvalifiserte forskeren med utgangspunkt i metodeteorien. Resultatet av intervjuet avhenger av forskerens viten, sensitivitet og empati. For å beherske det kvalitative forskningsintervjuet må man ha trening i å utføre dette og en refleksjon over handling er nødvendig for å gjøre et godt håndverk.

Når det gjelder forskningsintervjuets struktur, har det på mange måter likhetstrekk med en hverdags samtale, men skal intervjuet fremstå som profesjonelt forutsetter det en særlig tilgang og spørreteknikk. I den forbindelse skisserer Kvale (1997) opp tolv aspekter det kvalitative forskningsintervjuet er strukturert etter. Disse aspektene vil her kort refereres

Det første aspekt er relatert til informantens livsverden og vedkommendes forhold til den. Det neste aspektet er knyttet til mening og forståelsen av sentrale temaer i intervjupersonens livsverden. I dette tilfellet ville jeg prøve å få en større forståelse hva det er som gjør at jenter / kvinner i Somalia omskjæres og hvordan menn reflekterer rundt denne tematikken. Det tredje aspektet er forbundet med det kvalitative aspektet som vil si at dataene blir skrevet ned på vanlig språk. Man forsøker ikke å kvantifisere. Videre er det kvalitative intervjuet i stor grad deskriptivt dvs. at man forsøker å innhente åpne, nyanserte beskrivelser av forskjellige sider av livsverden til den intervjuede. Det spesifikke prøver man også å fange opp, og det er også et viktig aspekt ved det kvalitative intervjuet. Et annet aspekt er bevisst naivitet som vil si at forskeren viser åpenhet ovenfor nye og uventede fenomener og unngår ferdigoppstilte kategorier og tolkningsskjemaer. Ellers er det viktig å være fokusert og styre samtalen mot de temaene man har bestemt seg for å ta opp, men fleksibilitet er viktig siden man kan få

verdifull informasjon som man ikke i utgangspunktet hadde tenkt på. Tvetydighet forekommer også i forbindelse med kvalitative intervju og gjenspeiler motsetningene i informantens livsverden. Under intervjuprosessen kan informanten endre sine egne beskrivelser og tolkninger av et fenomen pga. ny innsikt intervjuet har gitt vedkommende slik at aspektet knyttet til endring er viktig å være bevisst på. Ulike intervjuere kan fremskaffe ulike uttalelser om et og samme tema. Dette kommer av at man som forsker viser ulik grad av følsomhet overfor et tema og har forskjellig kunnskap om emnet. På den måten framstår det kvalitative intervjuet følsomt. Det nest siste aspektet er den interpersonlige situasjonen som vil si at kunnskapen som innhentes produseres gjennom interaksjonen i intervjusituasjonen. Det siste aspektet er at man som forsker forsøker å gi informanten en positiv opplevelse slik at vedkommende føler intervjuet verdifullt og berikende og i tillegg bidrar til ny innsikt for informanten.

Ellers skisserer Kvale (1997) opp sju stadier en intervjuundersøkelse kan struktureres etter som kan være til stor nytte for intervjueren. De sju stadiene er tematisering, design, intervju, transkribering, fortolkning, verifisering og rapportering. I tematiseringsstadiet formuleres målet med undersøkelsen og beskriver emnene som skal utforskes. På dette stadiet bør man ha gjennomtenkt intervjuets hvorfor, hva og hvordan. Hvorfor vil si å definere målet for undersøkelsen, hva handler om å skaffe seg forståelse av emnet som skal undersøkes og hvordan dreier seg om å finne den mest hensiktsmessige metoden for å innhente viten. Undersøkelsens design vil si å ta alle syv stadiene i betraktning for å oppnå den viten man er på jakt etter på best mulig måte. Selve intervjuet bør utføres på grunnlag av en gjennomtenkt intervjuguide og følges av en transkriberingsprosess. Transkribering vil si å forberede intervjumaterialet for analyse og innebærer en transkribering fra muntlig til skrevet tekst. Med utgangspunkt i undersøkelsens formål og intervjumaterialets karakter, velges analysemetoder som er velegna for intervjuene. På det sjette stadiet vies verifiseringsaspektet oppmerksomhet som vil si å fastslå generaliserbarheten, reliabiliteten og validiteten av intervjuresultatene. Reliabilitet handler om hvor pålitelige eller nøyaktige resultatene er og validiteten er forbundet med gyldighet om man har fått den viten man trenger for å besvare problemstillingen. Det endelige og siste stadiet er selve rapporteringen av undersøkelsen. Det innebærer å få fram undersøkelsens resultater, redegjøre for metodene som er brukt i henhold til vitenskapelige kriterier, reflektere over de etiske sidene ved undersøkelsen og publisere resultatene i en leservennlig form. Dette undersøkelsesprosjektet har i stor grad fulgt denne

strukturen, og denne ble opplevd som ryddig og oversiktlig og minsket følelsen av kaos og mangel på oversikt.

Videre er ulik grad av struktur også noe som kjennetegner det kvalitative forskningsintervjuet. Kvale (1997) skiller mellom strukturert intervju, halvstrukturert intervju og ustrukturert intervju. I denne undersøkelsen har jeg brukt en delvis til strukturert tilnærming i intervjusituasjonen. Temaet omkring kjønnslemlestelse er såpass følsomt at jeg ikke kunne la tilfeldighetene råde. I tillegg hadde jeg flere spørsmål til tematikken som jeg ønsket svar på slik at det ble naturlig med ei mest mulig strukturert form. Ei ustrukturert tilnærming ville muligens gjort det vanskelig å dekke hovedproblemstillinga i oppgava. En annen positiv side ved å stille de samme spørsmåla til alle informantene, er at det gir grunnlag for å sammenligne svarene og avdekke fellstrekk. Av den grunn var jeg nøye med å følge intervjuguiden i stor grad, men det ble også vist fleksibilitet under intervjuet slik at momenter jeg ikke hadde tenkt på ble tatt med.

3.3 Utvalgskriterier og valg av informanter

Når det gjelder tallet på informanter, sier Kvale (1997) av man bør intervjuet så mange som nødvendig for å finne ut av det man trenger å vite, men man bør se dette i forhold til tidsfaktoren man har til rådighet for prosjektet slik at man kan gjøre grundige analyser. Kvale antyder at omkring 15 pluss / minus 10 informanter kan være tilstrekkelig for intervjuundersøkelsen, og dette er også bortimot i tråd med Røkeberg (1996) som angir ca. 10 intervjupersoner (Everett og Furseth 2004). Ut fra tempoplanen for denne oppgava, virket ti personer overkommelig slik at dette antallet ble bestemt på et tidlig tidspunkt.

Det store spørsmålet var hvilke somaliere jeg skulle undersøke i forbindelse med det følsomme temaet om kjønnslemlestelse. Det var flere som mente at tematikken virket veldig spennende og interessant, men at det nok kom til å by på store problemer med intervjusituasjonen. Både medstudenter, ansatte på universitetet og jeg selv så i utgangspunktet for oss at de nærmeste til å kunne bidra med viktig informasjon om tematikken i denne oppgava, var de somaliske kvinnene. Jeg ble utfordret med spørsmål om hvordan jeg som mannlig forsker kunne snakke med kvinner om en så intim sak som dette. I tillegg er det også en stor barriere i seg selv for mange arabiske og afrikanske kvinner å være i kontakt med en mann som ikke er en del av den nære familien. Aden (2008) understreker også

denne problematikken og får fram at presset mot somaliske kvinner om ikke å delta i det norske samfunnet er stort. Jeg innså disse mulige problemstillingene, men det måtte være en måte å unngå dette problemet på. I samtale med veileder kom ideen med å rette intervjuet inn på mannlige somaliere. Da stilte verden seg annerledes på den måten at det ikke var en mannlig forsker som utfordret kvinnelige informanter om et sensitivt tema som de selv høyst sannsynlig hadde vært delaktige i selv. Ved å velge menn fikk en informanter som hadde noe mer distanse til tematikken slik at de kanskje hadde lettere for å samtale om dette.

De neste punktene jeg så måtte ta stilling til var hvilke mannlige somaliere jeg skulle intervju. Jeg bestemte meg da for å sette sammen en så variert informantgruppe som mulig både ut fra geografi, alder, utdanning, lengre og kortere botid i Norge, sivil status og status i forhold til Norge (oppholdstillatelse / asylsøker) fordi dette er elementer som kan påvirke ens verdigrunnlag.

Den geografiske spredningen mellom by / landsby ble veldig bra. Seks informanter kom fra landsbyen og fire fra byen. Det er nesten identisk med hvordan fordelingen er mellom by og land i Somalia. Den neste variabelen, alder, ble ikke så stor spredning på. Det ble forsøkt å få til en bedre aldersvariasjon, spesielt å finne noen flere i førti- / femtiåra, men det var vanskelig. Aldersspredningen ble som følger: Sju av informantene er i tjuårene, to i trettiårene og en i slutten av førtiåra. Men dette gjenspeiler på sett og hvis den somaliske alderssammensetningen her i landet. I 2006 var 83 prosent av alle førstegenerasjonsinnvandrerne fra Somalia under 40 år (Arbeids- og Inkluderingsdepartementet 2009).

Når det gjelder utdanningsbakgrunnen, var den relativt variert. En var helt uten utdanning, en hadde et kurs på seks måneder i engelsk, en havnet i kategorien en til fire års skolebakgrunn, en i kategorien fem til sju år, fire hadde fullført ungdomsskolen og to hadde fullført videregående skole. Botida i Norge spenner fra tre måneder til sju år. Her kunne det vært et par til med noe kortere botid og et par færre med lengre botid for å kunne finne forskjeller som skyldes den faktoren, men det var ikke lett å finne.

Det var ingen spredning i informantenes sivile status da alle var gift. Informantene jeg var i kontakt med hevda at når man er rundt 20 år er det vanlig for menn å være gift i Somalia. Når det gjelder statusen deres i forhold til Norge, er den todelt. Den ene halvparten har fått oppholdstillatelse som vil si at de får bli her i landet og at de en dag får norsk statsborgerskap.

Den andre halvparten er asylsøkere, noe som innebærer usikkert hvorvidt de får opphold her

Informant	By / landsby	Familiebakgrunn	Sivilstatus	Egne barn	Alder	Utdanning og yrkesbakgrunn fra hjemlandet	Botid i Norge, status og yrkes-/skoletilknytning i Norge	Intervju på Norsk	Intervju på norsk – engelsk	Intervju med tolk
S1	Landsby	Storfamilie	Gift	2	28	Videregående skole, jobb innen kullproduksjon	5 ½ år, oppholdstillatelse, hjelpepleier og lagermedarb.	X		
S2	Landsby	Storfamilie	Gift	1	29	Ungdomsskole, hjalp familien	7 år, oppholdstillatelse, taxisjåfør og student på 3. året	X		
S3	By	Kjernefamilie	Gift	0	28	1-4 år på skole, hjalp familien .	4 ½ år, asylsøker, jobber på gård		X	
S4	By	Storfamilie	Gift	0	22	5-7 år på skole, ingen spes. jobb	3 år, asylsøker, går på norskkurs		X	
S5	Landsby	Storfamilie	Gift	1	32	Ungdomsskole, ingen yrkestilknytning i Somalia.	7 år, oppholdstillatelse, jobber som stuer på flyplass.	X		
S6	By	Kjernefamilie	Gift	Ja	49	Videregående skole, forretningsmann	7 år, oppholdstillatelse, butikkmedarb.	X		
S7	Landsby	Kjernefamilie	Gift	Ja	35	6 mnd. eng.kurs, frisør og videoutleie	3 mnd., asylsøker			X
S8	By	Kjernefamilie	Gift	Ja	29	Ungdomsskole	7 år, asylsøker, ikke arb. tillatelse.			X
S9	By	Storfamilie	Gift	0	26	Ungdomsskole Medhj. på rest.	7 år, asylsøker, men nettopp fått oppholdstillatelse, renholder, ønsker å studere	X		
S10	Landsby	Storfamilie	Gift	0	22	Ingen, gjeter	4 år, oppholdstillatelse nettopp fullført grunnskoleeks. begynte på videreg. høsten 2009.	X		

eller ikke av Utlendingsdirektoratet (UDI). For mer informasjon knyttet til personalia om den enkelte informant, se tabell 3.3.

3.4 Rekruttering av informanter: ”snøballmetoden”

Hvordan fant jeg så disse informantene? Våren 2008 tok jeg kontakt med Bergen Internasjonale Kultur Senter (BIKS). De tok velvillig imot min henvendelse, men tiden gikk og det kom ikke noen respons derfra. I mellomtida brukte jeg nettverket mitt innenfor voksenopplæringa hvor jeg har jobbet i flere år med norsk- og samfunnskunnskapsundervisning av minoritetsspråklige. Nåværende og tidligere kollegaer

samt lærere jeg bare har vært på kurs sammen med i forbindelse med språkopplæring, ble da til god hjelp og ga meg navn og telefonnummer på mannlige somaliere jeg kunne ta kontakt med. Disse ble ringt opp, og samtlige stilte seg positive. To helt unge på 19 / 20 år, som i utgangspunktet virket positive, var lite tilgjengelige fordi det nesten alltid var noen andre som tok telefonen deres og som oftest var de ikke til stede der og da. Disse ga jeg til slutt opp selv om de virket positive den ene gangen jeg snakket med dem.

I den første telefonsamtalen med det som ble mine informanter, informerte jeg om oppgava, og vi avtalte dato og sted for intervju. I tillegg lovet jeg å sende dem en skriftlig orientering om prosjektet på e- post eller vanlig post. De fikk også vite at de kunne trekke seg som intervjupersoner hvis de likevel ikke skulle ønske å delta. Orienteringsbrevet ble formulert både på norsk og engelsk, og der stod det at intervjuet ville bli tatt opp på diktafon og ville vare ca. en time. Se vedlegg. Det var ingen som trakk seg fra undersøkelsen etter at de fikk brevet.

Totalt resulterte nettverket mitt innenfor norskopplæringen i tre somaliske informanter som totalt var ukjente for meg. To somaliere forsøkte jeg å ta direkte kontakt med. Den ene av dem var somalieren jeg refererte til innledningsvis, han som reagerte på at Norge ikke godtok omskjæringspraksisen. Det lyktes ikke å få tak i han siden han var flyttet til England for en kortere periode. Den andre somalieren fikk jeg kontakt med, og han stilte seg positiv. Denne informanten hadde vært deltaker på et av norskkursene jeg hadde undervist på for noen år tilbake. Han ga meg også tips om en annen jeg kunne spørre, og det ble gjort. Vedkommende stilte seg positiv. Ellers ble det rettet en forespørsel mot to asylmottak, og der syntes de at prosjektet hørtes veldig spennende ut og var behjelpelige med å finne kandidater. I alt ble fem totalt ukjente informanter rekruttert via disse to asylmottakene slik at jeg da hadde dekket behovet mitt for intervjupersoner til dette prosjektet.

Denne måten å plukke ut informanter på omtales gjerne som ”snøballmetoden” i forskningslitteraturen, og den er veldig fleksibel. Ofte starter vi med en informant som vi antar kan mye om temaet, og det ble gjort i dette tilfellet. Med utgangspunkt i det første intervjuet, kan vi få nye ideer og impulser om hvilke andre som kan være aktuelle å intervju. Etter det første intervjuet hadde jeg bare to informanter til på lista, men nye kom til etter hvert som nettverket mitt ga meg ideer og tips. For min del var denne metoden veldig fruktbar, men den kan være krevende. Plutselig kan snøballen slutte å rulle. Vi har ingen garantier for at vi

får noen resultater for eksempel på den måten at informantene kan være uten kunnskap om det vi spør dem om og at det blir vanskelig å finne nye informanter (Jacobsen 2005).

3.5 Utforming av intervjuguide

Allerede under prosjektbeskrivelsen til denne masteroppgava ble intervjuguiden laget pga. av den følsomme tematikken i dette prosjektet. På den måten ble det mer konkretisert for alle parter hva denne oppgava kom til å handle om. Da var det såpass tidlig i prosessen slik at eventuelle reaksjoner og innspill lett kunne tas hensyn til.

Når det gjelder utforming av en intervjuguide, får Kvale (1997) fram at den inneholder emnene som skal tas opp i intervjuet og angir rekkefølgen av dem. Det gjorde intervjuguiden som ble laget i forbindelse med denne oppgava også, og problemstillinga var sentral i forhold til utforminga av den. Det ble brukt god tid på å utarbeide intervjuguiden, spesielt på grunn av temaets art. Sammen med veileder ble det diskutert hvilke spørsmål som skulle tas med og formuleringen av disse, dybden og bredda i spørsmål samt spørsmålssekvenser. Det ble tidlig klart at man ikke kunne gå rett på sak og stille spørsmål direkte om omskjæring. En skånsom tilnærming til temaet ble på mange måter resultatet etter at intervjuguiden ble ferdig utarbeidet. Intervjuguiden fikk til slutt en inndeling i fem bolker med sine underspørsmål: 1) Personalia, 2) Migrasjonsprosess og opplevelse av Norge, 3) Ritualer, 4) Ekteskap og kjærlighetskultur og 5) Avslutning.

Et annet viktig moment i forhold til utarbeidelsen av intervjuguiden, var at informantene er minoritetsspråklige. Vokabularet som dekker temaet knyttet til omskjæring og kjønnslemlestelse, er ikke akkurat høyfrekvent, så jeg strevde en del med å finne adekvate og konkrete ord. Jeg forberedte meg på at jeg nok måtte konkretisere og omformulere meg i selve intervjusituasjonen, og slik ble også realitetene. Da var det godt å ha flere års erfaring som minoritetsspråklig lærer. I tillegg ble intervjuguiden utformet på engelsk slik at de som kunne dette språket, hadde en mulighet til å få støtte av den om de ikke helt forstod den norske versjonen. I tillegg søkte jeg universitetet om midler til å leie inn norsk - somalisk tolk der det var nødvendig. Dette ble innvilget, og under to intervju ble det aktuelt.

Etter at intervjuguiden var ferdig, ble den kritisk vurdert. Det ble lagt vekt på at hvert enkelt spørsmål kun inneholdt et spørsmål og ikke tok opp flere aspekter ved tematikken for å unngå forvirring. Videre ble formuleringen av spørsmåla studert nøye fordi en liten omformulering

lett kan forandre svaret en får fra informanten. Kvale (1997) får fram at informantene ikke må eksponeres for de akademiske forskningsspørsmålene. Man bør tilstrebe og bruke et lett dagligspråk for på den måten å oppnå rikholdige og spontane beskrivelser.

Ellers ble det sjekket ut om ledende spørsmål og spørsmål med antagelser kunne legge føringer for informantens svar. Nå er Kvale (1997) ikke så bekymret for slike ledende spørsmål og får fram at disse kan være velegnet i forbindelse med det kvalitative intervjuet for å kontrollere påliteligheten av informantens svar og få verifisert intervjuerens fortolkning. På den måten kan faktisk ledende spørsmål øke intervjuets reliabilitet.

I dette tilfellet var målet å ha en intervjuguide som var mest mulig fri for ledende spørsmål for å få informantens oppfatning av temaet i størst mulig grad. Eventuelle ledende spørsmål kunne heller tas i forbindelse med oppfølgingsspørsmål undervis i intervjusituasjonen der det var relevant og kunne gi troverdig og interessant kunnskap. Det ble også gjort flere ganger for å sikre kvaliteten på intervjuet, ikke minst fordi informantene var minoritetsspråklige. Ellers ble det fokusert på å unngå gjentakelser av spørsmål. Nesten like spørsmål kan virke negativt fordi informanten kan få en følelse av at forskeren ikke helt er til stede under intervjuet eller at de som intervjupersoner ikke har gitt et tilstrekkelig godt nok svar. Etter denne gjennomgangen, var intervjuguiden klar for å bli prøvd ut i praksis.

3.6 Gjennomføring av intervjuet og transkribering

De ti intervjuene ble tatt i tidsrommet tredje oktober 2008 til tjuufemte juli 2009. En viktig grunn for at det tok såpass med tid, var min status som deltidsstudent i tillegg til at jeg holdt på med andre fag på masternivå og måtte bruke tid på å finne informanter. Jeg valgte å foreta intervjuene på en og en, ikke i gruppe. En viktig grunn for det har å gjøre med hensynet til anonymitet og et eventuelt gruppeintervju hadde mulig resultert i at noen informanter hadde langt bånd på seg og ikke formidlet sine egentlige tanker om temaet i frykt for å få reaksjoner fra representanter fra sin kultur.

I intervjusituasjonen ble det lagt stor vekt på å skape ei god og trygg ramme rundt den. Et viktig moment i den forbindelse kan være valg av intervjusted og hvordan det blir organisert. Jeg forhørte meg med informantene om ønsket sted på forhånd, men mange av dem hadde ikke noen spesielle preferanser. Da jeg forslo biblioteket, syntes flere at det var en god ide. Klok av skade etter kurset i kvalitativ metode (SOS304), hadde jeg klart for meg at jeg måtte

foreta intervjuet på et rom uten forstyrrende lyder. En annen grunn for å velge et lukka rom er av hensyn til informanten. På mange måter blir anonymiteten sikra enda bedre da fordi verden utenfor vil ha større problemer med å oppdage at noen deltar på et prosjekt enn når man sitter i full offentlighet for eksempel på en kafé.

Intervjuene i forbindelse med denne oppgava ble foretatt på rom helt uten bakgrunnsstøy. I fire av tilfellene ble intervjuet utført på ei studiecelle på et bibliotek, tre intervju ble tatt på et lukka rom på et asylmottak og tre intervju ble tatt hjemme hos informanten. Intervjuet starta med en redegjørelse av prosjektet, igjen med utgangspunkt i brevet de hadde fått på forhånd. Det ble understreket at spørsmål som de følte var vanskelige, kunne de hoppe over uten å begrunne det. Ellers ble intervjuene tatt opp på diktafon, og det var informantene blitt gjort oppmerksomme på både i den første telefonsamtalen og i brevet de fikk om prosjektet i etterkant.

En annen avgjørende faktor for å skape et vellykket intervju er knyttet til de første minuttene. Da vil intervjupersonen forsøke å skape seg et inntrykk av intervjueren før vedkommende gir seg i kast med å fortelle om sine opplevelser og følelser til en fremmed person (Kvale 1997). Dette var jeg bevissthet på, og det ble forsøkt etter beste evne å skape en så god kontakt som mulig ved å lytte oppmerksomt og interessert i tillegg til å vise forståelse og respekt. Med en gjennomtenkt intervjuguide som utgangspunkt for intervjuet og en "ufarlig" introduksjonsdel om migrasjonsprosessen, gjorde at jeg følte en indre ro og trygghet i intervjusituasjonen.

Ellers hadde jeg reflektert over de ti punktene Kvale (1997) skisserer opp om kvalifikasjonskriterier for intervjueren. Disse ti kriteriene er å være velinformert om temaet, strukturere dvs. å presentere formålet med intervjuet og skissere prosedyren under intervjuet, klar som vil si å stille enkle, lette og korte og varierte spørsmål, vennlig, sensitiv som vil si å få med betydningsnyanser, åpen for nye aspekter, styrende, kritisk dvs. å etterprøve påliteligheten, oppmerksom på hva informanten har sagt og til slutt fortolkende som vil si å be informanten avkrefte eller bekrefte en fortolking man har gjort seg.

Intervjuene gikk over all forventning, så alle hint i forkant om at jeg nok ville møte problemer her slo ikke til. Jeg tror alt arbeidet med intervjuguiden og det faktum at jeg hadde vært gjennom et lite forskningsprosjekt i forbindelse med kvalitativ metode, gjorde at det gikk såpass bra som det gjorde. Kvale (1997) omtaler som sagt intervjuet som et håndverk, og skal man gjøre et godt håndverk må man ha trening, og litt trening hadde jeg hatt da.

Kvale (1997) får fram at noen intervjupersoner er bedre enn andre. Det opplevde jeg også, og det hadde i stor grad å gjøre med informantenes norskkunnskaper. Spesielt var det første intervjuet særdeles bra. Informanten var veldig flink i norsk og hadde stor kunnskap om temaet, ikke minst fordi han hadde gått på helse- og sosiallinja på videregående skole her i landet og der hadde kjønnslemlestelse vært oppe. Han kom med lange og levende beskrivelser og i alt ble hans bidrag på nesten 40 transkriberte sider. Intervju to, fem, seks, ni og ti var også av veldig god kvalitet. De intervjuene som var mest utfordrende var intervju tre og fire. Disse informantene ble plukket ut av ledelsen på et asylmottak fordi de ble ansett for å ha gode norskkunnskaper, men jeg oppdaget da jeg kom dit at ferdighetene deres i norsk var begrenset i forhold til dette temaet. Engelskkunnskapene deres var ikke så verst slik at intervjuene kunne gjennomføres. Men jeg måtte ta mange omformuleringer og konkretiseringer underveis og noen spørsmål ble ikke besvart. Omformuleringer og konkretiseringer måtte jeg også gjøre under de andre intervjuene, men det var i langt mindre grad enn på intervju tre og fire. Intervju sju og åtte ble foretatt ved telefontolk. Disse informantene kunne verken norsk eller engelsk nok til å kunne bli med på dette intervjuet uten tolk. Det positive med telefontolk er at informant og tolk ikke møtes fysisk, og dermed er det mindre sjanse for at informanten legger ”restriksjoner” på seg selv siden de ikke møtes ansikt til ansikt med en representant fra sin egen kultur. Her la tidsfaktoren til en viss grad begrensinger på hvor lange utgreiinger informanten kunne gi fordi telefontolken hadde et stramt tidsprogram. I forkant av intervjuet ble informanten oppfordret til å fatte seg i korthet på hvert spørsmål pga. dette. Men svarene som jeg fikk var gode og konsise, men jeg fikk ikke de lange beskrivelsene.

Når det gjelder transkribering, handler det om å oversette fra tale til tekst (Kvale 1997). Under intervjuene til denne oppgava, ble det brukt diktafon, og opptakene ble i etterkant overført til en datamaskin med godt lydanlegg. Sammen med informant testet jeg ut hvordan opptaket tok seg ut etter vi var ferdig med intervjuet. Heldigvis var teknikken på vår side under alle intervjuene. Selve transkriberingsarbeidet gikk langt bedre denne gangen enn da jeg tok forskningsintervju i forbindelse med kvalitativ metode. Det var ingen bakgrunnsstøy som forstyrret. I tillegg ba jeg alle informantene snakke høyt og tydelig, og jeg repeterte mange ganger det de sa med tanke på at dette skulle transkriberes og samtidig fikk jeg bekreftet eller avkreftet av informanten om jeg hadde fortolket / oppfattet budskapet riktig. Dette understreker også Kvale (1997) som viktig for å få et vellykka opptak.

Men transkriberinga tok likevel lang tid. Intervjulenga strekte seg fra ca. 42 minutter til ca. 70 minutter. I snitt lå intervjulenga på 58 minutt, og hele transkriberinga resulterte i 244 sider med 1,5 i linjeavstand. Transkriberingsarbeidet pågikk i perioder fra oktober 2008 til desember 2009. Selv om det ikke var bakgrunnsstøy og informantene snakket så tydelig de kunne og jeg ofte repeterte det de sa, var det mange ganger jeg måtte ta intervjusekvenser om igjen og om igjen før jeg hadde såpass god forståelse at jeg kunne skrive det ned. Her var bakgrunnen som minoritetsspråklig lærer veldig bra, for er det noe jeg er vant til er det nettopp folk som ikke akkurat har riktig norsk uttale og folk som bommer på vokabularvalget. De intervjuene som var lettest å transkribere, var de med telefontolk. Her var det korte og konsise svar og tolken snakket tydelig norsk.

Etter at alle transkriberingene var unnagjort, ble det laget sammenlikningskart mellom alle ti informantene på de spørsmåla det er aktuelt å diskutere i denne oppgava. Da fikk jeg et klart bilde av hvor mange som hadde samme mening om et tema, nyanser var mulig å fange opp og sitater var lette å ta ut fra disse sammenlikningskarta til bruk i diskusjonsdelen.

Etikk er også et aspekt ved transkribering påpeker Kvale (1997). Temaet i denne oppgava kan nok av mange oppfattes som sensitivt, så derfor er det spesielt viktig at identiteten til informanten holdes skjult og at de enkelte transkriberingene blir gitt en kode. Koden er *S* for somalier og tallene *1 – 10* for å skille dem. Ellers bodde enkelte av informantene på små steder, og disse stedene ble ikke nevnt i transkriberinga. Steder som Bergen og Oslo skrev jeg ned fordi der er forholda så store at man ikke så lett kan identifisere folk.

Et annet punkt som Kvale (1997) framholder i forbindelse med etikk er hvordan man skriver ned intervjuet. Jeg har gjengitt intervjuet både på informantens mellomspråk² på norsk, etter norsk bokmålsnorm og en kombinasjon av mellomspråk engelsk og norsk bokmålsnorm. Det er ikke tilfeldig at det ble slik. Informant en og fem snakket så bra norsk at deres intervju kunne gjengis autentisk. De andre intervjuet som ble foretatt på norsk var lett forståelige, i alle fall for meg med bakgrunn som minoritetsspråklig lærer, men feil setningsstruktur, grammatikk og bruk av ord forekom samt gjentakelser og usammenhengende og forvirret tale til tider. Dette ville nok resultert i en del misforståelser for leseren hvis intervjuet ble gjengitt

² Mellomspråk kaller vi det språket en minoritetsspråklig produserer når hun eller han holder på å lære et nytt språk. Det er den minoritetsspråkliges variant av mål språket / majoritetsspråket. Mellomspråket har sin egen språknorm, og i forhold til mål språksnormen inneholder mellomspråket "feil". Mellomspråket er i stadig utvikling fordi innlæreren stadig reviderer språket sitt etter hvert som vedkommende lærer mer (Berggreen og Tenfjord 1999).

autentisk. Ei anna side ved dette er at informanten kunne be om kopi av sitt intervju. Hvis intervjuet var nedskrevet på autentisk måte på en muntlig form med mange feil etter normen for språket, kunne kanskje informanten fått et lite sjokk og følt seg krenka. Dette kunne resultert i at det vidare samarbeidet stoppa opp. I et tilfelle fikk jeg forespørsel om jeg kunne sende det nedskrevne intervjuet. Det var en som snakket veldig godt norsk, men selvsagt hadde han innslag av mellomspråk. Mellomspråket var eliminert bort på transkripsjonen, så han fikk intervjuet etter norsk norm. I to tilfeller ble intervjuet skrevet ned ved en kombinasjon av normert norsk og mellomspråket deres på engelsk. Informantene snakket så bra engelsk at det ikke var problem ved autentisk gjengivelse, men norskferdighetene var begrensa slik at nedskrivninga ble på normert bokmål.

3.7 Reliabilitet, validitet og generalisering

Begrepene reliabilitet, validitet og generalisering har på en måte nærmest fått status som en hellig treenighet i samfunnsvitenskapen. Disse begrepne vises stor respekt og vies stor oppmerksomhet av alle sanne tilhengere av vitenskapen (Kvale 1997). I det følgende redegjøres det for begrepene samtidig som de blir relatert til denne oppgava.

Reliabiliteten har å gjøre med nøyaktighet og forskningsresultatenes konsistens. Begrepet kan knyttes til selve forskningsintervjuet, transkripsjonen og analysen. I forbindelse med intervju er det særlig i forhold til ledende spørsmål at reliabilitet har vært aktuelt. I forbindelse med utforing av intervjuguiden var jeg spesielt opptatt av å unngå ledende spørsmål fordi jeg ønsket informantenes refleksjoner om temaet og ingen føringer fra mi side. Men ledende spørsmål har også en positiv effekt fordi det kan kvalitetssikre svarene informanten gir. Under selve intervjuet benyttet jeg meg noen ganger av ledende spørsmål i forbindelse med oppfølgingsspørsmål for å sikre at jeg hadde oppfattet riktig. Som tidligere sagt var dette særlig viktig fordi informantene var minoritetsspråklige. Kvale (1997) understreker også verdien av å stille ledende spørsmål der det måtte være relevant.

I forbindelse med transkribering kommer også reliabilitetsbegrepet til anvendelse. Det går på hvor pålitelig det skrevne ord er i forhold til det som ble sagt av informanten. Ville to personer skrevet ned akkurat det samme etter et forskningsintervju eller ville man sett forskjell. Høyst sannsynlig ville man oppdaget en betydelig forskjell, men det er langt fra sikkert at det har så mye å si for innholdet. I dette tilfellet ble det brukt lang tid på lyttinga av intervjuopptaka, og de ble spilt om igjen og om igjen for å gi et så nøyaktig bilde som mulig.

Enkelte steder var jeg ikke i stand til å gjengi hva informanten sa, og det har jeg markert i transkripsjonsteksten. Ellers ble emosjonelle aspekter som fnis, latter og pauser notert. Hvis reliabiliteten skulle blitt testet, kunne for eksempel en annen person og jeg transkribert et og samme intervju og sjekket de opp mot hverandre, men her satte tidsfaktoren begrensninger. Fokuset som var på ledende spørsmål og det store arbeidet som ble lagt ned i transkriberinga, gjør at reliabiliteten skulle være godt ivaretatt i dette undersøkelsesprosjektet.

Det andre begrepet, validitet, handler om gyldighet eller sannhet og viten. Blir det målt det vi skal måle? Validitet dreier seg om hvorvidt en metode undersøker det den har til formål å undersøke. Kvale (1997) får fram at validiteten vedrører alle sju stadiene i intervjuundersøkelsen. Disse stadiene ble behandlet i kapittel 3.2. I det følgende skal jeg redegjøre for hvordan validiteten ble tatt høyde for i dette prosjektet.

I forhold til tematisering relateres validitet til hvor sikre vi kan være på de teoretiske forutsetningene og på logikken i slutningene fra teorien til undersøkelsens forskningsspørsmål. I dette tilfellet dreier det seg om maskulinitetsforståelse blant somaliske menn og konsekvenser dette har for omskjæring. Kjønnsteorier av anerkjente teoretikere har blitt brukt, og med utgangspunkt i disse teoriene ble det utformet forskningsspørsmål. Det neste stadiet er knyttet til design og hvordan validiteten er avhengig av metodevalg i forhold til gjenstand og formål. Den etiske dimensjonen inngår også i designstadiet, og validiteten her er knytta til hvor gagnlig undersøkelsen er i forhold til å bedre menneskers situasjon og at man ikke setter informantene i et dårlig lys. I dette intervjuprosjektet fremsto kvalitativ metode og bruk av intervju som det mest hensiktsmessige i forhold til å innhente viten om tematikken. I tillegg ble det lagt stor vekt på den etiske dimensjonen som blir omtalt i neste kapittel. På intervjustadiet er også validitet aktuelt hvor man som intervjuer validerer informantens svar ved å teste ut den innhentede informasjonen på stedet. Under alle intervjuene ble fortolkende spørsmål stilt for å sikre kvaliteten på intervjuene. I forhold til transkribering handler validiteten om hva som er en gyldig språklig utforming av transkripsjonen. Det har som sagt blitt valgt ulike måter å skrive ned intervjuet på både autentisk og normert form. Disse valga ble begrunnet i kapittel 3.5. På analysestadiet innebærer valideringen om de spørsmål som stilles til en intervjuteksten er gyldige og om fortolkningen virker fornuftig. Det sjette stadiet om validering er forbundet med hvilke valideringsformer som er relevante for en bestemt undersøkelse. Eksempelvis ble spesielt valideringen under intervjuene viet stor plass for å sikre at informantens egentlige mening kom fram. Det siste og sjuende stadiet i valideringen har å gjøre med selve rapporten om den

er gyldig i forhold til fremstillingen av undersøkelses hovedresultater. I tillegg vektlegges leserens rolle i valideringen av resultatene.

Det siste momentet er spørsmålet om generalisering. Vitenskapen stiller krav om generaliserbarhet, men det er ulike oppfatninger hva det innebærer. Kvale (1997) opererer med tre former for generalisering: naturalistisk, statistisk og analytisk. Den naturalistiske generaliseringen er den tause kunnskapen om hvordan fenomener er og fører i større grad til forventninger om hvordan fenomenene forholder seg enn til formelle forutsigelser. Denne kunnskapen kan verbaliseres slik at den blir gjort om fra taus til eksplisitt kunnskap. Statistisk generalisering er formell og eksplisitt. Intervjupersonene er tilfeldig utvalgt og resultatene blir kvantifisert. Målet med en slik form for generalisering er å anslå hvor sannsynlig det er for at de resultatene man finner i utvalget også gjelder for hele populasjonen. Denne formen for generaliserbarhet er i hovedsak knytta til kvantitativ forskning. Den siste forma er analytisk generalisering som innebærer en veloverveid vurdering av hvorvidt resultatene fra en undersøkelse kan brukes som rettesnor for hva som vil skje i en annen situasjon. Fokuset vil da være en analyse av likheter og forskjeller mellom de to situasjonene. Forskeren må basere sine påstander ved hjelp av en assertorisk³ logikk. I det hele tatt må forskningen oppfattes som troverdig og overbevisende ved at man begrunner sine valg og tydeliggjør sine argumenter. På den måten kan forskeren gjøre leseren i stand til å vurdere om resultatene kan generaliseres.

I forbindelse med case- studier har man spesielt vært opptatt av spørsmålet omkring kvalitativ generalisering. Undersøkelsesprosjektet i denne oppgava, må sies å falle inn under den kvalitative case- kategorien med utgangspunkt i Stakes (1994) definisjon om hva dette er. Kjennetegna på det kvalitative case- studiet er at forskeren bruker mye tid på stedet i personlig kontakt knytta til aktiviteter og operasjoner omkring caset. Dessuten pågår det som regel en kontinuerlig refleksjon rundt flere sider av caset slik at man reviderer meningen med det.

Det neste spørsmålet blir da hvordan man kan generalisere ut fra dette caset. Man kan verken snakke om en naturalistisk eller statistisk generalisering i dette tilfellet. Viten som kommer fram i dette undersøkelsesprosjektet vil bli verbalisert og er et resultat av innsamlet empiri og eksisterende teorier på området slik at man ikke kan snakke om taus kunnskap. Statistisk

³ **Assertorisk** betyr sikker eller faktisk. Et utsagn er assertorisk når man påstår at noe er slik eller slik, men man utelukker ikke at det kunne ha vært annerledes (Tranøy).

generalisering er også en umulighet. For det første er det et kvalitativt prosjekt, for det andre er ikke utvalget tilfeldig trukket og for det tredje utgjør utvalget bare ti personer. Statistisk generalisering krever minst 400 - 600 deltakere. Da står vi igjen med den siste kategorien, analytisk generalisering som dette caset kommer inn under. Det skal jeg nå kort argumentere for. Inn under kategorien, analytisk generalisering, har vi teoretisk generalisering, og denne forma blir det mest relevante i forhold til dette caset. Som det allerede har blitt sagt, er den viten som har kommet fram i dette prosjektet et resultat av innsamlet empiri og eksisterende teorier på området. Jeg vil da foreta en generalisering ut fra den anvendte teorien med utgangspunkt i den innsamlede dataen som ligger til grunn. Empirien vil da enten styrke, svekke eller nyansere teoriene, men man kan ikke utelukke at verden ville forholdt seg annerledes hvis man hadde brukt andre teorier.

Nå har jeg allerede argumentert for hvilken generalisering som er mest relevant og ikke overlatt det til leseren. I vitenskapen har det i hovedsak vært forskeren som argumenterer for sine resultater med utgangspunkt i statistiske prosedyrer eller assertorisk logikk (Jacobsen 2005 og Kvale 1997).

3.8 Etisk refleksjon

Forskning er viktig for å frembringe kunnskap og er en nødvendig forutsetning for innovasjon og utvikling av samfunnet. Uten den ville vi ikke vært i stand til å løse mange av problemstillingene vi står overfor i det moderne samfunnet fordi vi ikke hadde hatt tilstrekkelig med kunnskap om hvor vi skulle sette inn tiltak for å forbedre folks vilkår. Men i forskningsprosessen må forskeren ta hensyn til den etiske dimensjonen. Utgangspunktet for den som skal gjennomføre en undersøkelse er at det enkelte individ har en rett til å verne om sitt eget liv, sin ære, stolthet og integritet ut fra den kulturen de er en del av. Det er faktorer det selvsagt ble tatt hensyn til. I Norge har vi forskjellige lover som regulerer forholdet mellom forsker og de det blir forsket på. Her kan nevnes personregisterloven, forvaltningsloven, offentlighetsloven, åndsverkloven, arkivloven, kulturminneloven og statistikkloven. De to førstnevnte lovene, personregisterloven og forvaltningsloven, kommer jeg nærmere inn på senere i dette kapitlet (Alver og Øyen 1997 og Kvale 1997).

Temaet i denne masteroppgava, om kvinnelig kjønnslemlestelse, kan oppfattes sensitivt. Men slik problemstillingen etter hvert ble, vil jeg anta at noe av denne følsomheten i forhold til temaet har blitt redusert. Fokuset er somaliske menns refleksjoner på dette området og ikke

kvinner som blir utfordret til å gå informasjon om intime deler av kroppen til en mannlig forsker.

Et annet moment, som er viktig å ha i tankene med denne masteroppgava, er minoritetsaspektet. Det har vært mye forskning både i humaniora og samfunnsvitenskap på minoriteter, deriblant innvandregrupper. En innvending mot slik forskning er at den kan bidra til stemping og sette folk og grupper i et dårlig lys (Alver og Øyen 1997). Jeg forstår denne innvendingen. Under det kvalitative intervjuet forsøkte jeg så godt jeg kunne og legge til rette for en situasjon som ikke opplevdes som stemplende og hakkende nedover og er bevisst på dette i forhold til publiseringen av funnene.

Ellers får Alver og Øyen (1997) fram at innvandrere også er ei sårbar gruppe på andre områder. De har kanskje kort botid i landet og kjenner verken språk eller kultur særlig godt. Dette er viktig å tenke på når en tar undersøkelser i innvandregrupper. Det med språk ble i særlig grad fokusert på i dette tilfellet her.

Så tilbake til lovene som regulerer forholdet mellom forsker og studieobjekter. I 1978 kom personregisterloven. Denne lova ble opphevet ved personopplysningslovens ikrafttredelse den 1. januar 2001. Datatilsynet har et særskilt ansvar for at lova følges slik at sensitive opplysninger lagres og behandles trygt. For at Datatilsynet skulle kunne behandle alle henvendelser fra forskere, ble Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) koplet til Datatilsynet. Dette fungerer som et ledd mellom forskersamfunnet og Datatilsynet.

Når det gjelder konsesjon, kreves det i tilfeller hvor en har å gjøre med sensitive personopplysninger (personregisterloven 2001 § 33). Sensitive opplysninger vil si opplysninger om a) rasemessing eller etnisk bakgrunn, eller politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning, b) at en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling, c) helseforhold, d) seksuelle forhold og e) medlemskap i fagforeninger (personregisterloven 2001, § 2). Mitt forskningsprosjekt kommer i denne kategorien som inneholder sensitive opplysninger, så i utgangspunktet er det konsesjonspliktig. Men på grunn av omfanget i forhold til antall intervjupersoner og varigheten på prosjektet, kom det inn under unntaksbestemmelsene. Det betyr at prosjektet er unntatt for konsesjonsplikt og reguleres av personopplysningsloven §§ 8 første ledd (samtykke) og 9a (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste 2010).

Ellers har vi forvaltningsloven som påvirker forskningsprosessen. Forvaltningsloven § 13, om taushetsplikt, er særlig viktig for forskere. Den kommer jeg selvsagt til å ta høyde for i prosjektet mitt. Brudd på taushetsplikten er straffbart. Men jeg har tenkt tanken at jeg kanskje blir kjent med informasjon om at det for eksempel planlegges å reise ut av landet med ei jente for å få henne omskjært. Hva gjør jeg da? Hvis jeg bryter løftet om taushetsplikt, hva vil da skje? Da må rettssystemet ta hensyn til to lovbrudd: Bruddet mitt på tausheten og lovbruddet som skjer med jenta i forhold til omskjæring. Hvordan retten ville konkludert i et slikt hypotetisk tilfelle er vanskelig å spekulere i. Heldigvis skjedde ikke dette, så jeg ble ikke involvert i denne problemstillingen.

Når masterprosjektet er ferdig, må funnene publiseres. Hvis ikke var det ingen vits i å drive med forskning. Dette kravet om publisering står nedfelt i lova om universiteter og høyskoler § 2 pkt. 4. Dette har jeg gjort informantene mine oppmerksomme på at oppgava vil bli offentliggjort.

I det store og hele beror den etiske dimensjonen i stor grad på personligheten til forskeren. Dette er Kvale (1997) tydelig på, og framhever egenskaper som forskerens integritet, ærlighet, rettferdighet, viten og erfaringer som viktige i forhold til de etiske vurderingene som blir tatt. Spesielt i forhold til intervju er forskerens person viktig fordi intervjueren er av såpass stor betydning når det gjelder å samle inn viten.

Kvale (1997) nevner også tre aspekter som er knyttet til forskerrollen: ansvarlighet, forholdet til intervjupersonene og forskerens uavhengighet. Forskeren har det vitenskaplige ansvaret både overfor sitt fag og sine intervjupersoner til å fremlegge verifisert viten. Det neste punktet er relatert til intervjupersonene og forskeren. Som forsker må man passe seg for at man ikke påtar seg ei rolle som advokat eller venn i intervjusituasjonen, og man må heller ikke utnytte sine informanter. Forskningens uavhengighet er det siste aspektet. I mitt forskningsprosjekt var ni av informantene totalt ukjente for meg, så her føler jeg at uavhengigheten ble ivaretatt. Det var kun en av informantene jeg kjente fra tidligere siden han hadde vært deltaker på et av kursene jeg underviste på i norsk og samfunnskunnskap. I intervjusituasjonen var jeg bevisst på dette, og intervjuet skilte seg ikke på noen måte fra de andre med totalt ukjente personer. Dermed er sjansen veldig liten for at forskningsresultatene har blitt påvirket som følge av en nær forbindelse mellom forsker og informant (Kvale 1997).

4.0 DEL IV A, EMPIRI OG DISKUSJON AV EMPIRIEN I LYS AV TEORIEN

I denne delen av oppgava vil diskusjonen dreie seg om den innsamla empirien relatert til teoriene. Jeg kommer da først, i 4 A- delen, til å diskutere den somaliske maskuliniteten og hvilke forestillinger de har til det å være maskulin. Det vil også bli foretatt en sammenlikning mellom norsk og somlisk maskulinitet med fokus på husarbeid og barneomsorg. Man må ha i mente at det kun er ti informanter som er med i undersøkelsen, så noen statistisk generalisering er ikke relevant. En teoretisk generalisering ut fra de anvendte teoriene er mulig med utgangspunkt i empirien, så det vil bli gjort i denne oppgava. Dette ble også tatt opp i kapittel 3.7. Den innsamla empirien kan da bekrefte eventuelt avkrefte teoriene og nye perspektiver kan komme inn. Det er viktig å understreke at verden muligens kunne forholdt seg annerledes dersom andre teorier hadde blitt brukt. Til slutt i denne delen av oppgava, i 4 B- delen, vil jeg diskutere hvordan den mannlige somaliske forståelsen av maskulinitet ser ut til å slå ut på kjønneestetikken for somaliske kvinner. Det er på det sistnevnte området at fokuset vil være knyttet til omskjæring.

4.1A Somalisk maskulinitet generelt

Det ser ut til å være et skarpt skille mellom kvinner og menn i forhold hvilke roller de har i det somaliske samfunnet. En informant understreket dette på følgende måte: *”I Somalia er det kultur for at mødre og døtre er sammen og fedre og sønner.”* Disse strengt definerte kjønnsrollene vil man få et godt inntrykk av i kapittel 4.2 om husarbeid og omsorg for barn. Ellers virker samfunnet i aller høyeste grad til å være patriarkalsk med mannen som familiens overhode. Dette fikk informantene fram på flere områder. En sa det slik: *”I Norge er det likestilling, altså at gutter og jenter har like muligheter. Det står dårlig til med likestillingen i Somalia. Guttene blir prioritert i forhold til utdanning, yrke, politikk og på andre områder i samfunnet.”* En annen somalier fikk fram følgende: *”I Somalia er det viktig å ha mange barn, særlig gutter. Somalia er et stammesamfunn, mange stammer, og alle vil at ens egen stamme skal bli større og større. Og hvis man har mange gutter, har man høy status mellom familier.”* Men stamma blir ikke mektig med jenter *”fordi jenter går til andre menn, de blir giftet bort. De blir i den familien de gifter seg. Familien blir regnet på mannens side”*. I det følgende skal jeg relatere denne empirien til teoretikerne denne oppgava bygger på.

Akkurat som Connell (1995) får Ouzgane og Morell (2005) fram i sine teorier at afrikanske menn, som ellers i verden, har tilgang til den patriarkalske makta, og informantenes versjon av kjønnsrollemønsteret i Somalia demonstrerer nettopp dette poenget. Det virker som at kvinner har

en særdeles underordna stilling i forhold til menn i det somaliske samfunnet. Ouzgane og Morell (2005) understreker også at for å forstå den afrikanske identiteten må man ha i mente at kvinnene der er handlingsprega og ytelsesorienterte, og i tillegg står søster- og moderskapet sterkt. Informantene nevner ikke noe om at de verken er handlingsprega eller at de innehar noen form for kollektiv makt gjennom for eksempel kvinnefelleskap. Er den maskuline dominansen så sterk i Somalia at kvinnens handlingsrom kun er begrenset til å være innenfor den private sfære, eller er handlingsorienterte kvinner og kvinner tilslutta kollektive foreninger mer vanlig enn det informantene i denne oppgava gir uttrykk for? Disse spørsmåla kan man ikke gi noe entydig svar på, men i alle fall er dette forskningsspørsmål det kunne vært interessant og fulgt opp. Hvis det hadde vist seg å være få handlingsorienterte somaliske kvinner og kvinner i liten grad var tilslutta kvinnenettverk, kunne det bidratt til å nyansere teoriene som Ouzgane og Morell (2005) har i forhold til at afrikanske kvinner er handlingsorienterte og at søsterskapet er sentralt.

Empirien det ble referert til innledningsvis i dette kapitlet, gir videre klare assosiasjoner til Connell (1995) og hans inndeling i fire maskuliniteter. Det bildet man får av den somaliske maskuliniteten gjennom disse informantene, passer helt klart inn i den hegemoniske maskuliniteten. Den hegemoniske maskuliniteten er patriarkalsk, forbundet med makt og den legitimerer underordning av kvinner. I tillegg er det en sterk fordømmelse av homofile. Det kommer tydelig fram i kapittel 4.3A. For å illustrere ytterligere hvordan den hegemoniske maskuliniteten viser seg i Somalia, kan følgende replikk fra en informant kaste et lys over det: *”Mange gutter er drømmen hvis du har en stor familie. Hvis du har en stor familie med mange jenter, har du et stort problem. Eksempel, hvis du har seks jenter, blir det dyrt fordi de vil være fine. De kan ikke ta seg av butikkdrift, eiendom og husdyrene. Men guttene kan gjøre dette. Hvis du har for eksempel ti gutter, er du helt. Vi håper nesten alltid på mange gutter i en stor familie. Man verdsetter guttene.”* Altså, det informanten her forteller er at jenter blir betraktet som en ugift, mens gutter representerer inntekter.

Ellers kan somaliske menn, som Hausa- Muslimene i Sørøst- Niger og Nord- Nigeria, ha fire koner i Somalia, men motsatt vei går ikke at ei kvinne kan ha fire menn. Dette viser igjen hvor ulike roller kvinner og menn har og moralen er kjønnet. En informant understreket at det var bedre at en mann hadde tre eller fire koner enn to og kom med følgende begrunnelse: *”En kone er bra for deg. Hun tar vare på deg. Men hvis du har to koner, blir du gal pga. sjalusien damene imellom både i forhold til det følelsesmessige og materielle ting. Men hvis du har tre eller fire koner, er det ikke problem.”* Da var det så mange involvert at kvinnene mistet litt av kontrollen. En informant sa at det var flere menn som hadde fire koner før enn nå pga. av den vanskelige økonomiske og kaotiske situasjonen landet befinner seg i, og en annen informant mente den

økonomiske situasjonen hadde ført til flere skilsmisser. Dette understreker problemene som landet befinner seg i som ble beskrevet i kapitlet "Noen fakta om Somalia" samt Ouzgane og Morrell (2005) sitt fokus på den store fattigdommen på det afrikanske kontinent. Dette gjør at svært få somaliske menn har mulighet til å delta i aktiviteter som den globale tidsalder muliggjør i form av informasjonsutveksling gjennom Internett eller deltakelse i den globale økonomien. På den måten vil bl.a. kjønnsrollemønsteret i liten grad bli påvirket av strømninger fra verden utenfor Somalia.

Når det gjelder skilsmisser, virker det til å være mer vanlig i Somalia enn jeg hadde forventet. Flere sier at det er vanligere nå, spesielt i byen, som en følge av den problematiske økonomiske situasjonen i landet. Men også på dette området er det forskjell på menn og kvinner. En informant sa det slik: *"Når et par skiller seg har ikke kvinner rettigheter ovenfor mannen. Hun vil ikke få penger og barna vil tilhøre mannen. Hvis en mann og ei dame er gift i Norge og de skal skille seg, deler de hus og bil mellom seg. Slik er det ikke i Somalia."* Han snakket også om renommeet til den skilte dama: *"Alle vil tenke hvorfor hun har skilt seg. De vil tenke hun har dårlig karakter. Med mannen skjer det ingenting. Mannen har god status fordi dama er husmor. Hvis hun er skilt, tenker alle menn at det er noe feil med henne. Ingen tenker slik om en skilt mann."* En annen informant sa det slik: *"Det fokuseres alltid på hvorfor hun ble skilt. Derfor blir hun ansett for å være dårlig. Jentene er mer underdanige enn menn."* Altså, for ei kvinne er det særs stigmatiserende å bli skilt, og dette kan få følger for henne hvis hun vil inngå nytt ekteskap. To informanter nyanserte bildet noe. Han ene sa at *"divorce is not a shame"*, og han andre fikk fram at det ikke var noen forskjell i renommeet til skilte menn og kvinner, så bildet er ikke helt entydig.

Disse eksemplene ovenfor demonstrerer på mange måter Bourdieus (2000) poeng, det paradokale med doxa som vil si hvordan urettferdige systemer blir respektert og hvordan grupper underkaster seg. Den mest tydelige av alle slike underkastelser er den maskuline dominans. Denne reproduseres og vedlikeholdes hele tida av institusjoner som familien, kirka, skolen og staten, får som sagt Bourdieu (2000) fram. I Somalia vil det være de samme institusjonene som vedlikeholder dette systemet bortsett fra kirka. Siden det er et muslimsk land, vil det være moskeen som har den rolla der.

4.2A Somalisk maskulinitet og deltakelse i husarbeid og omsorg for barn

Connell (1995) anser maskulinitet og femininitet som to motsetninger til hverandre, men han understreker at maskulinitet ikke er det menn gjør og femininitet det kvinner gjør. Med det så

menes det at blant gruppa menn finnes det ulike grader av maskulinitet / femininitet og det samme gjelder for kvinner at det finnes ulik grad av femininitet / maskulinitet. Det kan virke som at dette motsetningsforholdet mellom det maskuline og feminine strukturerer handlingsmønsteret til somaliske kvinner og menn. Spesielt kom dette usedvanlig klart fram da informantene ble utfordret på temaene knyttet til husarbeid og omsorg for barn under del fire på intervjuguiden om ekteskaps- og kjærlighetskultur. Samtlige ti informanter formidlet at på disse to områdene deltar somaliske menn i svært liten grad. Det er og blir kvinnens domene. Eksempelvis blir det å lage mat og vaske ansett for å være flaut, skamfullt og lite maskulint for en mann, men ikke, som en informant hevdet, hvis det dreide seg om å lage mat på en restaurant. Da befinner man seg i den offentlige sfære, og det har tradisjonelt vært mannen sitt område. En informant understreka at *"han er dumme som går på kjøkkenet og sånt, og det blir litt flaut for han når han treffer sine kamerater og sånt"*. En annen informant sa at det *"ville blitt et sjokk"* dersom det ble allment kjent i hans miljø at han gjorde arbeid på kjøkkenet. Han ville blitt mobbet *"for at han er blitt dame og sitter på kjøkkenet og lager mat."* En tredje informant sa at han kunne huske fra Somalia at han kunne se mannlige europeere og amerikanere der hjelpe konene sine med å lage mat. Folk sa: *"de må være gale, homo og trenger medisiner."* En fjerde informant sa at han aldri hadde laget kaffe eller te. En informant sa at hvis naboene hadde sett mannen vasket hus eller babyen, ville de betraktet han som en homofil mann. Det kan virke som at menn føler at de mister sin maktposisjon og status når de yter omsorg og deltar i husarbeid fordi da beveger de seg borti den feminine sfære som er forbundet med en underordna maskulinitet knyttet til kvinner og homofile menn.

Åtte av ti informanter understreket eksplisitt at mannes oppgave er å gå på jobb og forsørge familien. Men noen nyanser kom inn. Fem informanter pekte på at det var en viss forskjell mellom by og landsby, og forestillingen om at landsbyen er mindre moderne var tydelig hos en av informantene: De som bor på landsbygda er *"veldig veldig ekstreme"* i forhold til rigiditeten i kjønnsrollemønsteret. Den samme informanten hevdet at *"dei som bor i byen, storbyen, dei er litt sivilisert."* En annen informant fikk fram at i byen kunne far hjelpe til med skolearbeid. Utdannings- og generasjonsfaktoren samt religiøsitet ser også ut til å spille inn. En informant sa det var mer vanlig at folk med utdanning og religiøse over gjennomsnittet, var litt mer delaktige i husarbeidet enn andre. En annen informant understreket også det samme i forhold til religiøsitet, men han påpekte at i somalisk kultur er det ikke en tradisjon at menn deltar i husarbeidet. Det var også flere i de yngre generasjonene enn i de eldre som så verdiene i en noe mindre rigid fordeling av husarbeidet mellom kjønna, ifølge to av

informantene. En informant sa det slik: *"Det kan hende at det skjer at noen unge menn går på kjøkkenet, men dette skjer ikke blant de litt eldre."* Den andre informanten fikk fram følgende i forhold til husarbeid: *"de eldre ser det på en annen måte. De er veldig konservative, men de unge ser det på en annen måte."* Disse nyansene som her kom fram viser verdien av et interseksjonalt fokus slik Mühleisen og Lorentzen (2006) gjør. Variabler som bosted, alder, utdanning, klasse og til og med graden av religiøsitet ser ut til å ha en viss påvirkning på den maskuline framtoning.

Enkelte typer oppgaver som indirekte hadde med husarbeid å gjøre, kunne mannen gjøre som handling og ta et tak i forbindelse med tunge løft. Elles finnes det noen maskuline oppgaver som på en måte blir forbundet med husarbeid som dyrking av jord, bygging av hus og maling. Disse tre aktivitetene trakk noen informanter fram som oppgaver mannen gjorde. I en sammenheng ble en informant utfordret på arbeidsfordelinga knyttet til aktiviteter som hagearbeid og dyrking: *"Kvinner kan ikke gjøre så voldsomt. Hun kan være hjemme og passe på barn."* Samtlige informanter fikk noenlunde fram det samme budskapet som denne informanten. De understreket på det sterkeste at i Somalia er det kvinnens jobb å ta husarbeidet og omsorgen for barn, og at menn som gjør dette blir satt i et dårlig sosialt lys. En informant sa det slik: *"Tradisjonen er at bare kvinner er på kjøkkenet, og menn er ute og jobber."*

Eksemplene fra empirien ovenfor om husarbeid og barneomsorg, gjør at man kan trekke trådene til Bourdieu (2000) og den maskuline dominans. Han understreker, til liks med de andre teoretikerne brukt i denne oppgava, at kjønnes ulike posisjon i samfunnet er sosialt konstruert. Han får fram at det har inntruffet *"en sosialisering av det biologiske og en biologisering av det sosiale"* (Bourdieu 2000: omslagsark). Denne sammenblandingen virker til å være svært tydelig i Somalia. På den måten kan mønsteret med deling av kjønna opprettholdes og vedlikeholdes og Bourdieus (2000) begrep om symbolsk vold blir aktuelt. Den symbolske volden er mild og nesten umerkelig for den det går utover, og språket spiller ei nøkkelrolle. På det diskursive planet kan replikker som dette ofte gå igjen: *Dette passer seg ikke for en gutt / mann eller jente / kvinne.* En informant sa det slik i forhold til mannlig deltakelse med husarbeid at *"kona ikke tillater at han gjør hennes jobb, og han må være mann som andre"*. Dersom dette hadde vært formulert som en direkte tale til en mann, ligger det ei god kraftsalve i denne uttalelsen. Spesielt er det sistnevnte ei viktig påminning til mannen hvor det tydelig understrekes at han må innfri rolleforventningene til seg som mann. Konsekvensene av den symbolske volden fører til en mannlig dominans over det kvinnelige

fordi kvinnen blir fratatt muligheten til å delta i den offentlige sfære hvor makta i hovedsak befinner seg. Denne delinga av menn og kvinner til henholdsvis offentlig og privat sfære blir oppfatta som naturlig fordi natur og kultur blandes sammen.

Ellers virker det til å være mange paralleller i Somalia til det kabylske samfunn som Bourideu (2000) studerte. Spesielt er det en stor likhet mellom den motsetningsfylte dikotomien offentlig / privat hvor den ene dimensjonen, offentlig, fremstår som maskulin og den andre, privat, fremstår som feminin. Hele åtte av ti informanter framhevet eksplisitt at mannens oppgave er å forsørge familien. Det betyr at mannen har frihet til å innta den offentlige eller maskuline sfære som å delta i yrkesliv og på andre arenaer der som innen politikk og organisasjonsliv, mens kvinnens plass er og blir den private eller feminine sfære med husarbeid og barneomsorg som de viktigste systemene. De ulike rollene som tilskrives menn og kvinner skrives inn i kropp og sinn og gjør at man kan snakke om en kjønns-spesifikk habitus dvs. at måten kvinner og menn ser verden på, deres bedømmelser og vurderinger er et resultat av den kjønna sosialiseringen.

4.3A Likheter mellom somalisk og norsk maskulinitet relatert til husarbeid og omsorg

Som det ble beskrevet i kapitlet ovenfor, deltar menn i Somalia i svært liten grad i husarbeidet og i barneomsorgen fordi det ikke er en del av den maskuline identitet. For mange av dem var det en stor overgang å komme til Europa og oppleve en annen organisering på dette området. En informant sa det slik: *"Hvis jeg hjalp søstera mi, ville min mor spørre hvorfor jeg gjorde det. Men i Europa må du lage mat, ta barn til barnehagen osv.. Litt vanskelig. Det tar tid å venne seg til det. Ikke samme som Somalia."* Flere informanter sa at da de kom til Norge, visste de ikke hvordan de skulle lage mat, og en hevdet også at han aldri hadde laget kaffe eller te. Selv om menn i Norge gjennomgående i betydelig større grad enn somaliske menn deltar i husarbeidet og omsorgen for barn, er det også enkelte likhetstrekk på noen områder knyttet til det ulønnede arbeidet i hjemmet. I en forskningsrapport om norske forhold med tittelen *Likestilling og livskvalitet 2007*, ble sju husarbeidsoppgaver undersøkt hvorav fem sett tradisjonelt feminine oppgaver og to maskuline oppgaver. De tradisjonelt feminine oppgavene var å vaske klær, handle dagligvarer, gjøre rent, lage mat og rydde, og de tradisjonelt maskuline oppgavene var vedlikehold og oppussing og betale felles regninger.

Det som var interessant var at en del av mønsteret man finner i Somalia også gjør seg gjeldende i Norge. Spesielt klesvasken pekte seg ut som en syssel hvor norske menn i svært

liten grad synes å være delaktige. Kvinner og menn i undersøkelsen, *Likestilling og livskvalitet 2007*, var enige om at vask av klær er noe kvinnen i forholdet tar seg av. Hele 82 prosent av kvinnene sier at de alltid eller vanligvis tar klesvasken. Jørgen Lorentzen understreker også dette og peker nettopp på klesvask som et område med mye skjevdeling i tillegg til husvask (Altaposten 2010). På den andre sida har vi de oppgavene som tradisjonelt sett har framstått som maskuline. Her finner vi det stikk motsatte mønsteret. Hele 81 prosent av mennene hevder at de alltid eller vanligvis tar vedlikeholdet / oppussinga. Likheten er igjen slående til den somaliske arbeidsdelinga. Menn i Somalia står for malingsarbeidet, husbygginga og dyrkinga av jorda, og dette er oppgaver som likner på de syslene norske menn tar knyttet til vedlikehold og oppussing. Både den høye andelen kvinner som er hovedansvarlig for klesvasken og den høye andelen for menn når det gjelder vedlikehold / oppussing i Norge, må sies å være høyt.

De somaliske informantene nyanserte som tidligere nevnt bildet noe ved bl.a. å trekke inn generasjon, alder og utdanning i forhold til arbeidsdelinga. Også i Norge ser det ut til å være forskjeller, og her spiller sosioøkonomisk bakgrunn inn. I undersøkelsen, *Likestilling og livskvalitet 2007*, ser det ut til å være en sterk korrelasjon mellom lav sosioøkonomisk status og tradisjonell arbeidsdeling. Denne sammenhengen ser ut til å være bemerkelsesverdig mye større blant kvinner enn menn. Dette betyr at kvinner har mye å tjene på ved å klatre seg oppover i det sosioøkonomiske systemet enn det menn har med tanke på mer balanse i arbeidsdelinga hjemme (Altaposten 2010 og Egeland, Holter og Svare 2007).

Når det gjelder omsorgen for barn, deltar norske menn i langt større grad enn tidligere. Fra første juli 2009 er ti uker av foreldrepermisjonen på 56 uker forbeholdt menn, men det innebærer at mor har vært i jobb i minst 50 prosent stilling før fødsel. Hele 90 prosent av menn tar ut denne fedrekvoten. Men utover fedrekvoten er det fortsatt en sterk og klar tendens til at det er mor som tar det største omsorgsarbeidet i forhold til små barn. En kikk på hvem som tar ut kontantstøtte understreker dette. I 2009 var 90 prosent av kontantstøttemottakerne kvinner, og dette må sies å være et dramatisk tall i et land som har hatt likestilling såpass lenge på agendaen. Det kan virke som at kontantstøttereformen som ble introdusert i 1998 i liten grad har bidratt til å fremme likestilling. Det kan synes som at tradisjonelle familiestrukturer reproduseres (Aftenposten 2008 og NAV 2009).

Et annet interessant moment som har kommet inn i den norske likestillingsdebatten i de siste månedene, er forfatter Karl Ove Knausgårds tanker om den nye papparollen i det mer

likestilte samfunnet som har utviklet seg i Skandinavia. Han har formuleringer som kan tyde på at han har en preferanse for enkelte av mønstrene fra det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret. Følgende sitat kan underbygge dette: *"Når jeg gikk rundt i byen med barnevogn, og brukte dagene til å stelle for barnet mitt, var det ikke slik at jeg tilførte livet mitt noe, at det ble rikere, tvert imot ble noe tatt bort fra det, en del av mitt selv, den som hadde med mannlighet å gjøre."* Og han fortsetter: *"I den klasse og kultur vi tilhørte, betydde det at vi begge tok den samme rolla som tidligere ble kalt kvinnerolla. Den var jeg bundet til som Odyssevs til masten. Ville jeg komme meg fri, kunne jeg det, men ikke ute å miste alt jeg hadde der. Slik hadde det seg at jeg gikk moderne og feminisert rundt i Stockholms gater med en rasende attenhundretallmann i mitt indre"* (Knausgård 2010: 77). Det som er interessant er om dette er tanker han har som enkeltperson, eller om han målbærer noe som flere menn kjenner litt på. Kanskje er det blitt litt tabu å blottlegge slike oppfatninger i vårt likestillingsorienterte norske samfunn, så det er ikke umulig at *"attenhundretallsmannen"* fortsatt er tilstedeværende i mange menns bevissthet. En større undersøkelse på dette området hadde vært interessant i så måte og kunne gitt oss mer viten om dette er en utberedt holdning. Igjen, denne formuleringen til Knausgård, er en parallell til det somaliske rollemønsteret.

Likhetstrekka i arbeidsdelinga mellom somaliske og norske menn og kvinner demonstrerer Connells (1995) poeng og understreker at kjønn strukturerer den sosiale praksisen eller handlingsmønsteret til individet på mange måter. De anatomiske kroppslige ulikhetene har legitimert og konstruert det sosiale kjønn (gender), og den kjønna strukturen ser spesielt ut til å være knyttet til reproduksjonsarenaer som fødsel og omsorg. Norske menn og kvinners mer jevne arbeidsdeling i hjemmet er et nyere fenomen og viser gyldigheten av Connells (1995) teori om at maskuliniteten er dynamisk og lar seg endre på og at tid og det sosiale rom spiller inn og har relevans. I denne delen av verden har maskuliniteten blitt påvirket av feminismens bidrag gjennom mange år (Connell 1995). Man kan også trekke paralleller til Hausa-muslimene i Nord- Nigeria og Sørøstlige Niger. De har også strengt definerte regler for mannlig og kvinnelig oppførsel hvor kinnens arena er den private sfære og mannen den offentlige sfære. (Ouzgane & Morell, 2005). En informant til denne oppgava sa det slik om det skarpe skillet mellom kvinner og menn: *"He can work. He can do everything. In my country the mama has the role to stay in house and take care of the children, and the father can go outside and bring everything for the family."* Her er det igjen skillet mellom offentlig og privat som blir understreket enda en gang, det samme skillet Bourdieu (2000) oppdaget i det Kabylske samfunnet.

4.4A Somalisk maskulinitet og synet på homofile

Seksualitet er et aspekt av interseksjonalitetsbegrepet. Derfor ble forholdet mellom heterofile og homofile menn i Somalia berørt i denne undersøkelsen for å finne ut noe om makt- og stathierarkiet blant disse to gruppene. Når det gjelder holdningene til homofili, var nesten alle ti informantene usedvanlig samstemte også på dette spørsmålet som de var på temaet ovenfor med husarbeid og barneomsorg. Ouzgane og Morell (2005) får fram at synet på dette temaet varierer på det afrikanske kontinent, men at det generelle bildet er at de har en underordna situasjon. Det ser ut som at Somalia tilhører den sona i Afrika hvor homofile har en særdeles vanskelig og underordna situasjon. Vi har jo vært inne på at somalisk maskulinitet har et hegemonisk maskulint preg, og i denne ligger det en sterk fordømmelse av homofile. Hele ni av ti informanter sier at man blir staffet på en eller annen måte og fem av disse sier man får dødsstraff. En informant sa han ikke hadde kjennskap til temaet. To informanter sier at det ikke finnes homofile eller lesbiske i Somalia fordi det er et muslimsk land. En annen informant understreket det samme som filmskaperen, Camara, i *"African Masculinities (2007)"*: *"Det er tabu. Ingen som snakker om det. Jeg har aldri hørt om noen som er homofil eller lesbisk. De kunne fått straff pga. religionen. Det er forbudt."* To informanter var utrolig verbale på dette temaet og på mange måter dekket de mye av det de andre sa hver for seg. Han ene formidlet følgende: *"Det er forbudt. Men når det gjelder kulturen i Somalia, så er den veldig negativ mot homofile og lesbiske. Hvis noen vet at du er homofil, er det veldig negativt. De som er homofile eller lesbiske kan ikke leve sammen med andre i samfunnet. De må flytte til en annen plass. Det kan hende at slektninger eller andre kan drepe dem. Det er farlig å leve sammen med andre. Kanskje noen lever som skjulte homofile at de gjør alt i hemmelighet, ikke offentlig slik som her i Norge. Hvis du er offentlig homofil eller lesbisk og sier til andre at du er det, så mister du nettverket ditt i familien, venner og kollegaer, altså hele ditt sosiale nettverk."* Den andre hadde følgende formulering knyttet til temaet: *"Vi har ikke det i landet siden vi er muslimer. Hvis du er homofil eller lesbisk, vil du dø. Vi har en liknende gruppe som Al- Qaida i Somalia med navn Al- Shabaab. -I tillegg til dødsstraff for homofile og lesbiske, vil Al- Shabaab straffe chatting med piskeslag.- "Og hvis du har sex med ei jente og du ikke er gift og ikke hun heller, vil du bli straffet. Men hvis de er gift, vil du bli drept med steiner. Du vil bli drept foran folk. Muslimer har denne praksisen. Alle folk vil se på deg. Du vil dø på en forferdelig måte. Ikke gjør noe av dette i Somalia."*

Disse informantenes utgreiinger på dette temaet om homofile indikerer at de har en særdeles problematisk situasjon i den delen av Afrika. I tillegg virker ære- og skamkompleksiteten til å være en del av den Somaliske kulturen i og med at flere av informantene bringer på banen dette med dødsstraff ikke bare for homofile og lesbiske, men også for utenomekteskapelige forhold mellom menn og kvinner. Her kan det virke som at det er en forskjell til Hausa-muslimene i Nord- Nigeria og Sørøst- Niger hvor dette som går på straff og drap knyttet til ære og skam er ukjent (Ouzgane & Morell, 2005). Det kom også eksplisitt fram blant en av informantene at homofili er et tabubelagt område, men det virker som at folk har en formening om dette likevel. Dette kom tydelig fram blant noen av informantene når det dreide seg om husarbeid og omsorg for barn. Menn som deltok på dette området, kunne lett bli assosiert med å være feminine og homofile. Her kan linjene trekkes til Bourdieu (2000). Homoseksualitet fordømmes på det sterkeste fordi dette er knyttet til det feminine og vannhelligelse av det maskuline.

4.5A Somalisk maskulinitet endrer seg i eksil

For å introdusere dette siste kapitlet om somalisk maskulinitet i eksil, passer det å begynne med følgende sitat: *"Når jeg tenker på det, husker jeg at far min måtte skille seg fra sin andre kone da han flyttet til Norge. Jeg ble veldig sjokkert og irritert og tenkte hvilket land er dette. Norge er et dameland. Det er damene som bestemmer i Norge."* Det var nok en stor kulturforskjell å komme fra Somalia og til Norge og oppleve et annet rollemønster. På selveste kvinnedagen, åttende mars 2010, presenterte CARE⁴ ei liste over de 10 verste landa for kvinner i verden, og på den lista kom Somalia ut som det nest dårligste landet i verden for kvinner, bare forbigått av Afghanistan. I rapporten til CARE kom det fram at jenter i Somalia blir giftet bort i veldig ung alder, og det er vanlig at kvinner og barn blir utsatt for vold. Ellers finnes det ikke et nasjonalt juridisk system i landet slik at hver region har sine egne lover som i de fleste tilfellene er svært kvinneskadede. I tillegg anslås det at hele 98 prosent av kvinnene er kjønnslemlestet. Selv om de mest skadelige og alvorlige tilfellene av kjønnslemlestelse er forbudt, håndheves ikke loven på dette området. Det som CARE her beskriver var også informantene i denne oppgava inne på bortsett fra det med vold mot kvinner og barn.

4 Rangeringen til CARE er laget med utgangspunkt i statistikk over mødredødelighet utarbeidet av WHO, UNICEF, UNFPA og verdensbanken, samt FN's rangeringer av likestilling (Gender Empowerment Index), kjønnsrelatert utvikling (Gender-related Development Index) og landenes generelle utviklingsnivå, Human Development Index. Med utgangspunkt i disse tallene er landa rangert på grunnlag av informasjon innhentet fra CAREs landkontorer. Linkene til de forskjellige statistikkene CARE benytter i denne målinga av kvinnekår er lagt inn i litteraturlista bak.

Hvordan har så de somaliske informantene tilpasset seg kjønnsrollemønsteret i Norge, et land som ligger på tredje plass i den positive enden av skalaen i forhold til kvinnekår (World Economic Forum 2009)? Det skal jeg prøve å belyse i dette kapitlet ved å eksemplifisere med utgangspunkt i innsamlet empiri i lys av teoriene med spesielt fokus på det som går på interseksjonalitet. Jeg kommer også til å trekke inn eksempler fra Fangens undersøkelse blant somaliere.

Dersom man anvender det interseksjonelle perspektivet på informantene i denne oppgava, innebærer det at kjønnsidentiteten deres ikke bare må tolkes som et resultat av etnisk identitet, men også forskjeller som skyldes alder, bosted, utdanning og klasse. Elementer knyttet til migrasjonsprosessen med globale forskjeller og opphold i eksil vil også påvirke samt rasedimensjonen. Disse ulike aspektene må sees i et større maktperspektiv for å finne ut hvordan disse virker sammen i etableringen av sosiale relasjoner, subjektivitet og identitet.

Reaksjonen til informanten det ble referert til innledningsvis i dette kapitlet, viser at et interseksjonelt perspektiv kan ha noe for seg. Vedkommende hadde ingen skolegang da han kom hit, og i tillegg kom han fra landsbygda som den ene informanten hevdet var veldig ekstrem i forhold til rigiditeten i kjønnsrollene. Dette kan ha bidratt til at han reagerte så sterkt på at faren hans måtte skille seg. I tillegg er de globale forskjellene i forhold til kjønn enorme. De somaliske informantene har relasjoner til de to absolutte ytterpunktene i verden i forhold til kvinnekår i henhold til CARE (2010) og World Economic Forum (2009) med sitt utgangspunkt i Somalia og den nye tilværelsen i Norge. Det ser ut til å være en nær sammenheng mellom forholdene for kvinner og maskulinitetsidealet i samfunnet. Der hvor den hegemoniske maskuliniteten er veldig tydelig og det heteronormative er sterkt vektlagt, virker kvinner til å ha en klart underordna situasjon og i forhold til kroppslig estetikk kan det få dramatiske konsekvenser. I Somalia er det omskjæring kvinner må igjennom for å tilfredsstille makta i det maskuline blikket. Dette blir det redegjort for i kapittel 4.1B.

Ellers får fem av informantene fram at eksiltilværelsen har satt sitt tydelige preg på kjønnsrollemønsteret på den måten at de er mye mer delaktige i oppgaver her som tilhører kvinnens sfære i Somalia. Spesielt gjelder dette informanter fra byen. Hele fire av fem byinformanter hevder at de i langt større grad er delaktige i husarbeidet her enn de var i Somalia. Om det er en reell forskjell mellom somaliere fra byen eller landsbyggen på dette området er vanskelig å si siden ikke dette var med som et direkte spørsmål på intervjuguiden og antall informanter er heller ikke tilstrekkelig til å si noe om det. Men det er påfallende at så mange

som fire av fem informanter fra byen understreker dette. De har også alle en viss skolebakgrunn. Det er kun en fra landsbygda som sier at han gjør husarbeid, men til gjengjeld gjør han mye og har interessante betraktninger omkring dette: *”Eg tenker veldig godt å ha sånn samarbeid med kona som i Europa hvis ikkje blir det tøft. Hun må slappe av, man må hjelpe kona. Det er kjekt. Eg koser meg når eg lager middag. Det er kjekt, synes eg. Eg kjører barna i vogna, kjører til barnehagen, så henter og kjører hjem. Eg dusjer han før eg går på jobb. Viss eg fortalte moren min eg gjøre dette, eg kunne få kjeft, en god kjeft. Gjøre du det, dritt!”* På ca. fem år har denne informanten gått fra ikke å gjøre noen form for husarbeid til å bli svært delaktig. En annen informant fikk fram følgende: *”Da jeg kom hit, måtte jeg gjøre alle typer husarbeid, koke, vaske klær, osv. Jeg har en venn i Bergen, og han gjør mye husarbeid og kona gjør lite. Hun sitter og ser på fjernsyn og ber mannen komme med mat. De har en dag hvor mannen vasker og en dag hvor kvinna vasker. I Somalia er det kvinnene som gjør det. Når jeg besøker dem, sier jeg: Du vasker og kona di er der. Ja, vi er i Norge nå.”* Han ble spurt om han hadde delt denne historien med noen i Somalia og svarte: *”Ja, de er overrasket. De har sagt til meg at når jeg blir gift, vil det endre seg, men jeg har sagt at det ikke gjør noen forandring. De er overrasket.”*

Igjen demonstrerer utsagnene ovenfor hvor forskjellige verdener de somaliske innvandrerne har å forholde seg til. Dette gjør det aktuelt å trekke inn kjønnsdimensjonen og de globale forskjellene ved interseksjonalitesbegrepet fordi dette viser at kjønn skapes og omskapes i ulike prosesser og både maskulinitet og femininitet er i endring i eksil. Av den grunn kan man ikke si at menn fra Somalia er menn på somalisk vis i en norsk kontekst, i alle fall ikke de som denne oppgava baserer seg på. Kjønn er sosialt konstruert, og reproduseres ikke alltid på den måten som den etniske identiteten gjør. Dette demonstrerer også Connells (1995) poeng om at maskuliniteten er foranderlig. Ellers virker det til at bosted i Somalia spiller inn da det ser ut til å være flere menn fra byen som er mer delaktige både med husarbeid og i omsorgen enn menn fra landsbyen, og alle disse hadde noe skolegang.

Et annet aspekt av interseksjonalitetsbegrepet er klasse og den statusen som følger ved å tilhøre et spesielt sjikt av samfunnet. Den posisjonen de somaliske mennene en gang hadde i det somaliske samfunnet, fortøner seg ofte på en annen måte i det nye landet på flere måter. Makta og statusen deres har i mange tilfeller vært utsatt for en til dels dramatisk reduksjon i eksiltilværelsen, og dette er noe som også Fangen vier sin oppmerksomhet mot i sin publikasjon, *Identitet og Praksis (2008)*, blant somalierne. Mange somaliere hadde høy status

før de reiste ut av landet, og det er ofte slik at det er de mest ressurssterke som emigrerer. I Somalia fikk de anseelse gjennom klanen, jobben og sin posisjon i samfunnet, mens de her i Norge ofte inntar en passiv mottakerrolle med de konsekvensene det har for selvfølelsen. I det følgende skal jeg konkretisere dette litt mer.

De fleste somalierne har kommet til Norge som asylsøkere, flyktninger eller som familiegjenforente til personer som har fått opphold her på grunn av behovet for beskyttelse. Det medfører at mange somaliere starter sitt liv her i landet på asylmottak, før de går videre til introduksjonsprogram og norskopplæring når de har fått innvilget oppholdstillatelse og fått bostedskommune (Arbeids- og Inkluderingsdepartementet 2009). Mange kan sitte i årevis på et asylmottak og vente på at det blir fattet vedtak på asylsøknaden deres. To av informantene i denne oppgava hadde ventet i hele sju år før vedtak ble fatta, så de er veldig gode eksempler på hvor lang tid det egentlig kan ta før de kan begynne å leve et normalt liv og skaffe seg jobb. Han ene av informantene hadde verken hatt arbeidstillatelse eller tilbud om skolegang i denne tida han var asylsøker. Denne passiviteten og avhengigheten av hjelp og bistand fra ulike offentlige etater, er en ny situasjon for mange somaliske menn og kan oppleves som svært ydmykende. I Somalia var det som regel klanen som kom inn i bildet når man trengte hjelp, og den relasjonen var ofte prega av mer nærhet og varme enn det upersonlige byråkratiet de ofte opplever her i landet (Fangen 2008).

Når det gjelder asylsøkerne og flyktningene, skiller de seg vesentlig fra arbeidsinnvandrere som ikke har måttet forlate landet sitt som følge av utrygge og kaotiske kår. Av den grunn er asylsøkere og flyktninger ei mye mer sårbar gruppe på mange måter. En god del av dem sliter blant annet med psykiske problemer etter alt det negative de har opplevd før de kom hit til landet. I en levekårsstudie her i landet fra 1995 og 2000, utført av Djuve og Hagen, rapporterte ca. 20 prosent av somalierne om psykiske lidelser. Det er mer enn i andre innvandrergupper. Borgerkrigen i landet og flukttilværelsen kan nok forklare mye av dette, men mange somaliere forteller om frustrasjoner og krenkelser i eksil som årsak for den psykiske helsesituasjon. Bekymring og savn av slektninger i Somalia spiller også inn. For å dempe de psykiske påkjenningene, er det flere somaliere som tyr til det lett narkotiske rusmidlet, khat, spesielt gjelder dette menn (Fangen 2008).

Ellers støter mange somaliere på barrierer knyttet til arbeidsmarkedet. Dette kan ha både etniske og rasemessige⁵ grunner som er to aspekter knyttet til interseksjonalitetsbegrepet. Eller sagt på en annen måte: De er utsatt for minorisering, altså ekskluderende praksiser, og her kan medias ofte negative fortellinger om dem være en viktig grunn. Arbeidsledigheten er den største av alle innvandrergruppene, og ingen annen gruppe blir møtt med mer diskriminering i jobbsammenheng enn dem. Hele fire av ti somaliere har negative erfaringer ved ansettelse på grunn av sin utenlandske bakgrunn. Til forskjell har bare to av ti srilankere opplevd det samme. Sammenliknet med andre innvandrergupper var det også få i inntektsgivende arbeid, bare en av tre somaliere, vel 20 prosent av kvinnene og ca. 40 prosent av mennene. Eksempelvis er to av tre fra Sri Lanka i arbeid. Mange somaliere er av den grunn velferdsavhengige. Men man antar at en stadig større andel av somalierne vil komme seg i arbeid etter hvert som de får lengre botid her i landet. Går man litt tilbake i tid, hadde folk fra Vietnam samme sysselsettingsprosent som somalierne har i dagens Norge, og i dag er den vietnamesiske sysselsettingen over gjennomsnittet når det gjelder innvandrere og yrkesdeltakelse (Fangen 2008, Tronstad 2009 og Statistisk Sentralbyrå 2010).

Boligmarkedet er en annen arena hvor somalierne ser ut til å være utsatt for minorisering, og her kan det være de samme dimensjonene som på arbeidsmarkedet som spiller inn, altså etnisitet og rase. Det samme funnet gjorde også Fangen i sin undersøkelse. En av informantene til denne oppgava hadde følgende kommentar i forhold til boligjakt: *"Jeg hadde en annonse ute i ei avis og en mann ringte og fortalte om en ledig leilighet. Da vi kom og skulle se på leiligheten, sa han, beklager, vi kan ikke leie til deg. Det var litt vanskelig. Jeg tror det er pga. min bakgrunn."* I Fangens undersøkelse hørte hun mange informanter trekker fram *"å bli møtt med lukkede dører"* både på bolig- og arbeidsmarkedet. Hver femte innvandrere hevder i en undersøkelse utført av Blom (1998) at det blir nektet å kjøpe eller leie bolig på grunn av deres innvandrerbakgrunn. Spesielt var det mange fra Somalia og Iran som uttrykte dette (Fangen 2008), og igjen kan dette mulig knyttes til mediens presentasjon av somalierne som ofte er veldig negativ.

⁵ Etnisitet angir forskjeller mellom grupper som følge av kulturelle kriterier. Her kan forestillinger om felles opphav og historisk skjebne spille ei viktig rolle. Et annet og svært vanlig kriterium er knyttet til mennesker som har samme språk. Det er bare minoriteter som beskrives som etniske grupper i samfunnet, mens majoritetsbefolkningen identifiseres med nasjonen (Korsnes, Andersen og Brante 1997). Når det gjelder rase, er det mer forbundet med biologi og individer som skiller seg fra hverandre som følge av arvelige fellestrekk som hudfarge (Universitetet i Oslo 2008).

Med utgangspunkt i eksemplene ovenfor, er nok det generelle bildet at mange somaliske innvandrere sliter med å integrere seg i det norske samfunnet, men dette henger trolig sammen med at en stor del av dem foreløpig har kort botid her i landet. Det er også et moment Fangen vektlegger (Fangen 2008). Eksiltilværelsen ser så langt ut til å ha bidratt til marginalisering og stigmatisering gjennom fortellingene som blir formidlet om dem gjennom media. Bruker man Connell (1995) og hans teorier virker det som at den hegemoniske maskuliniteten er erstatta av den marginaliserte maskuliniteten for de somaliske mennene. Denne endringen har ført til en betydelig maktreduksjon sammenliknet med den de hadde i Somalia. Den marginaliserte maskuliniteten er som sagt knytta til en følelse av underordning i forhold til hvite menn, altså raseaspektet, og dette skyldes i stor grad strukturelle forhold knytta til mangelfull tilknytning til arbeidsmarkedet og fattigdom. Når det gjelder interseksjonalitetsbegrepet, er også maktdimensjonen sentral. Etnisk og rasemessig bakgrunn ser ut til å ha være hovedgrunnen for den svekka posisjonen de har fått i eksiltilværelsen.

4.0 DEL IV B, EMPIRI OG DISKUSJON AV EMPIRIEN I LYS AV TEORIEN

4.1B Somalisk maskulinitet og konsekvenser for kvinnens kroppsetetikk

I denne delen av diskusjonen vil temaet dreie seg om den somaliske maskuliniteten som nettopp er diskutert og hvordan den kan slå ut på somaliske kvinners kroppsetetikk med fokus på omskjæring. For å kaste lys over denne diskusjonen er Bourdieu (2000) spesielt aktuell siden han, som tidligere nevnt, gjorde viktige funn i Kabylia som var forbundet med kroppens sosiale konstruksjon og hvordan hele kulturen strukturerte kvinner og menn på ulikt vis. Videre er fokuset på interseksjonalitetsbegrepet og makt viktig siden man da kan få fram nyansene mellom ulike grupper i det somaliske samfunnet og konsekvenser migrasjonsprosessen har medført. Connell (1995) er også opptatt av maktbegrepet relatert til hegemonisk maskulinitet slik at hans teorier er anvendelige for å forstå hvordan denne maktposisjonen til menn kan få konsekvenser på det kroppslige plan for kvinner. Ouzgane og Morrell (2005) bygger også på Connell (1995) og vektlegger maktaspektet, og i tillegg er deres teorier tydelig på at det ikke er et enkelt islamsk syn på seksualitet og kjønnsroller og at omskjæring ikke skjer i alle muslimske land. Det vil også bli trukket linjer til sosiolog Catrine Fangen (2008) og Amal Aden (2008) siden de har forsket på eller beskriver mange sider av den somaliske kulturen inkludert omskjæring. Det vil også bli foretatt en sammenlikning mellom somaliske og russiske kvinner for å demonstrere at det ikke bare er i Somalia kvinnene må ta hensyn til makta i et maskulint "blikk" i forhold til kroppslig estetikk. På den

måten får man på en måte vist Connells (1995) poeng om at verden i hovedsak er dominert av patriarkalske maktforhold uavhengig av samfunnssystemer. Grunnen til at denne sammenlikninga er tatt med utgangspunkt i russiske kvinner, har å gjøre med mine erfaringer som lærer på norskkurs for minoritetsspråklige. Der har det kommet kommentarer fra russiske norskkursdeltakere at norske kvinner generelt er mer maskuline enn russiske. Dette har satt mine refleksjoner i gang, og da arbeidet med denne masteroppgava skled fram slo det meg at det muligens var noe med den russiske maskuliniteten som la føringer på russiske kvinners kroppsetetikk. Diskusjonen omkring dette blir tatt i kapittel 4.6B med utgangspunkt Anna-Lena Laurén (2008). Hun var Moskva- korrespondenten til finsk TV fra 2006 – 2010.

4.2B Somaliske kvinnens kroppsetetikk og Bourdieus teorier

Når det gjelder Bourdieu (2000), demonstrerer han tydelig hvordan den maskuline dominansen og en heteronormativ oppfatning kan få følger for den kroppslige konstruksjonen til kvinner med utgangspunkt i sine funn i Kabylia hvor kvinnen måtte ha blikket nedover for å vise sin kvinnelighet på den sosialt aksepterte måten i tillegg til ikke å gjøre bruk av talen på offentlige steder. I tillegg never han også en rekke andre eksempler på hvordan den maskuline dominansen gir seg utslag på kropp og estetikk for kvinner med bl.a. beltet som et tegn på lukking av den feminine kropp og innhegning i form av slør.

Lignede normer for kvinner, som Bourdieu oppdaget i Kabylia, ser også ut til å prege Somalia. Før jeg går inn på empirien til denne oppgava og tar for meg omskjæringstematikken, vil jeg ta med et par eksempler fra Fangens (2008) studier av somaliere for å vise hvilke andre estetiske og kroppslige uttrykk den maskuline dominansen har for somaliske kvinner. Disse ligner på de Bourdieu (2000) avdekket i sine feltundersøkelser. En av Fangens informanter sier følgende om bruk av talen: *”Og så er det andre regler, som er stor forskjell fra Oslo. Hvordan jenter må prate og - vi må være veldig sånn tilbakeholdne. Jeg mener det er veldig tungt å være en jente eller kvinne her i Somalia, for du får ikke vært deg selv”* (Fangen 2008: 65). I tillegg tar Fangen (2008) opp bruk av slør. Etter krigen, som startet i 1991, er presset om å bruke slør blant somaliske kvinner blitt mye sterkere igjen. Kvinner som ikke bærer dette plagget, blir ofte trakassert av både kvinner og menn. Selv om det spesielt etter krigen har blitt enda mer vanlig med slør, startet den religiøse konservatismen allerede på 1970- tallet som en motreaksjon på forsøket om å innføre vitenskapelig sosialisme i landet. Mange somaliere ble da begeistret for den religiøse fundamentalistiske ideologien fordi man så på denne som en sikring av somalisk kultur og

verdigrunnlag. De religiøse ekstremistene anser kvinnenes frigjøring som den største trusselen, og klesdrakten er en måte å regulere kvinnen på. I Norge er det også relativt strengt for hvordan somaliske kvinner forventes å kle seg, selv om enkelte er mer liberale. I en somalisk kvinnegruppe på fem kom følgende refleksjoner fram om påkledning for kvinner: *”Også de som er på vår alder, tenker sånn. Hvis du bruker hijab, er du liksom bedre. Du skal ikke bruke bukser og ikke klær som framhever kroppen. Jeg tror mange bruker hijab uten at de egentlig vil det selv (Fangen 2008: 94)”* De kvinnene som kler seg på tradisjonelt somalisk vis, kommer høyere opp på verdighetsskalaen enn de som kler seg mer moderne. Enkelte begynner å bruke hijab noen år før de gifter seg fordi da blir de regnet som en mer verdig kone. Andre bruker hijab som en protest mot vestlig kultur og får på den måten fram sin kultur som en kontrast. Flere unge kvinner Fangen var i kontakt med, understreket at de bar hijab ut fra en religiøs overbevisning.

Ellers er omskjæring noe de aller fleste somaliske kvinnene må gjennom for å bli betraktet som fullverdige kvinner. Det fikk jeg tydelig bekreftet av de rikholdige beskrivelsene jeg fikk på dette området av informantene, og disse vil det bli referert til i dette kapitlet. Omskjæringspraksisen kan på sett og vis anses som et beslekta fenomen av belteteorien til Bourdieu (2000). Begge deler handler om å regulere kvinnens seksualitet. Det handler om å lukke og gjøre kvinnekroppen utilgjengelig, men følgene av de to praksisene på det kroppslige plan kan ikke sammenliknes. Den ene reguleringa, beltet, er symbolsk eller et uttrykk for symbolsk vold⁶ slik Bourdieu (2000) omtaler disiplineringa av kvinner. Bruk av belte får ingen kroppslige følger, men det gjør derimot den andre reguleringa, omskjæring. Dette et stort og dramatisk kroppslig overgrep etter norsk lovgivning som kan få store negative helsekonsekvenser for kvinner. Det er derfor praksisen omtales som kjønnslemlestelse her i landet (Barne- og likestillingsdepartementet 2008).

En viktig grunn for at den somaliske kvinna må omskjæres, kan tilskrives den maskuline dominansen i det somaliske samfunnet (Bourdieu 2000). Den maktposisjonen menn har over kvinner i Somalia er overlegen og gjør seg blant annet utslag i at den legger sterke føringer på kvinnens seksualitet. Dersom ikke kvinna har gjennomgått omskjæringsritualet, kan hennes ære og renhet trekkes i tvil siden man da ikke kan vite om hun har hatt utenomekteskapelige forbindelser eller ikke. På den måten kan hennes sjanser på ekteskapsmarkedet bli

⁶ Den symbolske volden fremstår som mild fordi den er umerkelig og usynlig enda til for ofrene. Volden skjer på det symbolske plan gjennom kanalene for kommunikasjon hvor individet blir eksponert for miskjennelse, anerkjennelse og følelser (Bourdieu 2000).

problematisk fordi somaliske menn ser ut til å foretrekke kvinner som ikke har vært i kontakt med andre menn. Sju av ti informanter understreket klart dette. Han ene informanten sa det slik: *”For eksempel så mannen seier: Åh, hun er ikke omskåret. Då kan hun være sånn prostituert eller sånn, ja litt sånn frykt. Ho kunne ikkje få sin kjærlighet. De har sånn en tenkning, de tenker nei, ikkje omskåret då. Nei, de kan ikkje gifte seg.”* En annen informant sa det slik hvis ei jente ikke var omskåret: *”Det er negativt. Hun kan ha mer sex med andre gutter og gå ut og bli med guttene. Men foreldrene er mest redd for at hun skal ha mer sex med guttene.”* En tredje informant sa at om jenta var omskåret eller ikke, spilte ikke så stor rolle, *”men det viktigste, jenta må være jomfru”* når hun skal gifte seg. En fjerde informant hadde følgende refleksjoner om grunner for omskjæring: Da kan man *”kontrollere jentas følelser.”* En femte informant utdypet dette: *”Når ei jente har blitt omskjært, er hun urørt. I begynnelsen av ekteskapet vil mannen føle det bra og hun dårlig fordi alt er lukket hos henne. Da vet du at hun aldri har vært i kontakt med en annen mann. Da er hun til å stole på, og man kan ha tillitt til henne. Når hun ikke er omskjært, er hun fri og du kan ikke vite om hun har vært i kontakt med en annen mann eller ikke”.*

Men to informanter nyanserte bildet noe. De sa begge to at menn helst har en preferanse for ikke- omskårne jenter fordi de bedre kan tilfredsstille mannen seksuelt. Han ene understreket at det er de siste årene at menn har skjont at kvinner som ikke er omskjært føles bedre en de som er omskjært. Den andre informant uttrykket seg slik om de som ikke er omskjært: *”Mannen sier hun er bra. Og damene sier at hun ikke er bra. Mannen tenker på det seksuelle fordi de har en god følelse. De som er omskjært har ikke god følelse. Noen menn liker at de er omskjært for da har de kontroll. De fleste menn tenker det er bra hvis hun ikke er omskjært.”*

Nyansene til tross, omskjæringen av kvinner oppfattes som naturlig, normalt og nærmest uunngåelig fordi både somaliske kvinner og menn har utviklet det Bourdieu (2000) omtaler som en kjønns-spesifikk habitus gjennom den kjønnselte arbeidsdelinga i en heteronormativ kontekst. Han ene informanten får faktisk fram dette poenget til Bourdieu med sin formulering på denne måten: *Det er sånn sterk ting som ho har inni bagasjen. Viss hun ikkje gjøre det, så hun kunne føle sånt flaut. Då, då ho må gjøre dette. Det er et samfunn som tvingar at ho skal gjøre sånn.”* En annen informant understreker også hvor naturlig folk oppfatter dette i Somalia: *”Folk synes det er ganske normalt. De ser på henne som ei normal jente.”* Vi kan også trekke trådene til Bourdiues begrep igjen om den symbolske volden og hvordan de fleste somaliske jentene gjennom de kommunikative kanalene blir innprentet dette kravet om omskjæring fra de er ganske små barn slik at dette oppfattes som naturlig. Følgene

blir en maskulin dominans over det kvinnelige, og idet jenta skal omskjæres, går den symbolske volden over til en smertefull og kroppslig vold. Amal Aden understreker også dette med den patriarkalske innflytelsen på feltet knyttet til omskjæring. Selv om kvinnene ofte står for omskjæringen i praksis, er det mannen som har det siste ordet også i denne saka fordi "inngrepet" skyldes mannens krav om kvinnens jomfrulighet ved ekteskapsinngåelse, og igjen kan man jamføre dette til informanten i denne oppgava som fikk fram følgende: "*Men det viktigste, jenta må være jomfru*".

4.3B Somaliske kvinners kroppsetetikk og interseksjonalitet

Mühleisen og Lorentzen (2006) har som sagt forskningsblikket sitt mye rettet mot interseksjonalitet, altså forskning som ligger i skjæringspunktet mellom kjønn, etnisitet, seksualitet, rase og globale forskjeller. Som vi tidligere har vært inne på, framstår Somalia veldig patriarkalsk og heteronormativt med et sterkt skille mellom kjønna, og det å flytte til Norge medfører enorme forandringer på dette området. De har nå kommet til et land hvor statsfeminismen⁷ på mange måter gjennomsyrrer statsbyråkratiet og offentlige beslutningsprosesser, jamfør informanten som betraktet Norge som et "*dameland*". Dette viser tydelig hvor viktig det er å rette blikket mot de globale forskjellene og hva dette representerer for somalierne i eksil. I et intervju med Informasjonssenteret for kjønnsforskning, Kilden, sier sosiolog Fangen at i en undersøkelse hun gjorde blant somaliere, kom det fram at de opplevde den store forskjellene mellom Norge og Somalia gikk på kjønnets betydning (Kilden 2008). Det er slett ingen overraskende reaksjon de somaliske informantene her uttrykker fordi Norge og Somalia representerer hver for seg så å si ytterpunktene i verden når spørsmålet dreier seg om kvinnekår og likestilling. Dette har blant annet store konsekvenser for holdningen og lovgivningen knyttet til omskjæring i de to landa. Det er ikke uten grunn at omskjæring omtales som kjønnslemlestelse i vårt samfunn for å understreke at dette ikke er akseptabelt. Med den norske stat i ryggen har somaliske jenter / kvinner nå et byråkrati på si side som verner dem mot dette inngrepet. Dette kan resultere i at en del norsk- somaliske familier havner oppi et stort dilemma når dattera kommer i aktuell alder for omskjæring pga. den store kulturkollisjonen på dette området. Innledningsvis ble dette eksemplifisert med Kadra og hvordan hennes omgivelser ønsket at hun skulle

⁷ Begrepet, statsfeminisme, ble introdusert av Helga Hernes på midten av 1980- tallet og beskriver en institusjonalisering av alliansen mellom staten og kvinnene (Hagen: 2005: Informasjonssenter for kjønnsforskning)

gjennomgå dette ritualet i skjul. Reaksjonen til norskkursdeltakeren viser også hvor viktig dette ritualet ser ut til å være for mange somaliere.

Kadra- saka viser at når hendelser kommer til overflata er maktposisjonen til somaliske jenter / kvinner betraktelig styrka i dette samfunnet i og med at rettssystemet bygger på likestilling og omskjæringspraksisen er forbudt. Dette bidrar også til å styrke retten jenta / kvinna har til å råde over egen kropp. Men mange av de normene knyttet til seksualitet som var rådende i Somalia, blir også brakt til Norge. Det er et sterkt krav mot somaliske jenter til dydighet før ekteskapet. En god del unge somaliske jenter / kvinner aksepterer ikke dette dydighetskravet og unngår dette ved ikke å fortelle alt til foreldrene. En informant Fangen intervjuet sa det bl.a. slik: *”Så hvis jeg har en kjæreste som ikke fører noen vei, så er det ikke noen vits at jeg går til familien min og sier det til dem: Å, pappa, jeg har en kjæreste.”* Spørsmålet ville da blitt fra foreldrene hva de skulle gjøre etterpå, og hvis de da sa at de ikke visste hva de ville med forholdet, regnes det som uakseptabelt. Da holder man slike relasjoner for seg selv (Fangen 2008).

Kjønnsaspektet er også viktig å ta i betraktning når man studerer situasjonen til somaliske kvinner i Norge. Som vi var inne på i kapittel 2.0, er fortellingene om de somaliske kvinnene ofte preget av en offerdiskurs gjennom media. Resultatet blir en forestilling blant mange nordmenn at de somaliske kvinnene er ufri og strengt regulerte, og dette knyttes ofte til omskjæring. Mens man i Somalia fremstår som ei fullstendig og ærbar kvinne som omskjært, blir dette ansett som barbarisk i vår kulturelle kontekst. Eksiltilværelsen både gir og tar fra somaliske kvinner makt. Deres omdømme i samfunnet er preget av stakkarlighet på den ene sida, mens makta deres som kvinner har økt i forhold til opprinnelseslandet som en følge av at de er omgitt av et likestil statsbyråkrati og sosiale stønadsordninger som gjør dem mer uavhengige av mannen (Fangen 2008).

Videre fikk informantene i denne oppgava tydelig fram at etnisk identitet alene ikke er avgjørende for hvordan man reflekter om temaet knyttet til omskjæring og generelt kjønnsroller. Bosted i Somalia, alder, utdanning og klassebakgrunn ser ut til å spille inn på holdningene i slike spørsmål. Alle informantene får på forskjellig vis fram at disse dimensjonene er av betydning. Dette er noe som også Fangen (2008) understreker at man ikke kan generalisere om kjønnsroller verken i Somalia eller Norge.

Når det gjelder lokalisering i Somalia, ser det ut til å være en forskjell i holdning mellom sentrum og periferi. Hele ni informanter understreker at dette er av betydning. I det følgende vil jeg sitere fra noen informanter for å demonstrere dette: *"Byen er litt mer moderne. Landsbyen er helt ekstrem. De er ekstremister. Jeg mener ikke ekstremist, men de er ekstremt tradisjonelle i landsbyen for eksempel der jeg kommer fra. Men hvis de får kunnskaper at de går på skolen, så kunne de slippet denne bagasjen de har."* Dette utsagnet indikerer at det er en tydelig holdingsforskjell mellom landsby og by i tillegg til de andre åtte som trakk fram dette. En annen informant sa det slik: *"The people from Central- Somalia are most crazy"*. Han ble spurt om hva han mente med Sentral- Somalia og han svarte: *"The countryside"*. En tredje informant sa det på denne måten, holdningsforskjellen mellom by og land: *"De har forskjellig syn på omskjæring. Menneskene på landsbygda har nesten ikke gått på skole, de har ikke utdanning, de er bare hardt- arbeidende. Når de har en tradisjon som strekker seg langt tilbake, kan de ikke endre den. Men byfolk er ikke så skeptiske til nye ting. Det er flere der som har vært i utlandet og bringer tilbake nye ideer. Mange ting endrer seg i byen. Byen og nomadeområdene vil aldri bli det samme i Somalia. Jeg tror det er nesten som dette i Afrika, men i Somalia vet jeg at det er slik."* I Somalia bor 36 prosent i byer, så det betyr at majoriteten av befolkningen i landet trolig har en tradisjonell holdning til denne praksisen, og man må anta at av de som bor i byen er det også mange som er på linje med dem på landsbygda. Det er jo ikke slik at jenter i byen ikke blir omskjært, men inngrepet blir oftere utført på en mer raffinert måte enn i landsbyen. En informant sa følgende i forhold til metodebruk: *"Når det gjelder omskjæring, bruker de kniv i landsbyen og andre redskaper. De andre går på sykehuset og omskjærer dem der. De får medisin og sprøyte. De føler ikke smerte. Ved infibulasjon blir mye kjøtt skjært bort og sunni er bitte litt. Man utfører begge inngrepene, også i byen."*

Utdanning, som er nært forbundet med klassebegrepet, spiller også inn på holdningen til omskjæring. Hele sju av informantene nevner at det er av betydning. Han ene informanten hadde en interessant betraktning om utdanningsfaktoren: *"Den som ikke har utdanning har vært på et mørkt sted, og den som har fått utdanning har befunnet seg på lyst sted."* Følger man denne billedlige framstillingen, betyr det at på det mørke stedet er kunnskapsnivået, perspektivene på verden og ens personlige horisont begrenset, og motsatt på det lyse stedet. Konsekvensen av dette, hvis man relaterer det til tematikken i denne oppgava, blir at man oftere finner individer på det lyse stedet som inntar en mer nyansert og reflektert holdning til omskjæringspraksisen enn folk på det mørke stedet som i svært stor grad oppfatter dette som

naturlig og ikke stiller spørsmål til ritualet. En annen informant trakk fram utdanningsfaktoren som et viktig element på hvordan den legger føringer på folks holdninger på tvers av nasjonene: *”De som har utdanning og de som ikke har utdanning har to forskjellige synspunkter på dette temaet, akkurat som i Norge, sier han. De som har utdanning har annet synspunkt enn de som ikke har det.”*

Når det gjelder synet og holdning til kvinnelig omskjæring mellom menn og kvinner, virker det ikke til å være et entydig mønster her. Fire av informantene sier at kvinner og menn har omtrent samme holdning til denne tematikken, mens en informant trekker fram at det er mannen som er mest for denne omskjæringspraksisen. To andre informantene hevder at det er kvinnene som er de mest ivrige til å opprettholde denne praksisen: Følgende sitater kan demonstrere hvordan de ulike oppfatningene på omskjæringspraksisen ser ut til å være mellom kvinner og menn i Somalia: *”Det er en stor forskjell fordi somaliske menn tror at hvis ikke jenta er omskjært, så er hun ikke jente. De vil ikke gifte seg med henne. Men jentene vil ikke ha sånn omskjæring. De vil ha det som andre jenter ellers i verden. Men de får problemer med å inngå ekteskap.”* Denne informanten får her fram på en måte at en ikke-omskåret jente har man ikke kontroll på, og med en hegemonisk maskulin (Connell 1995) forståelse av verden kan nok slike jenter virker truende i den somaliske konteksten. Slik uttrykker de to informantene seg som får fram at det er kvinna som ivrer mest for dette ritualet: *”For en god stund siden, var det mannen som skulle gifte seg med henne som ville at hun var omskjært. Men nå, i byen, tror jeg det er kvinnene eller mora som vil ha sin datter omskjært. Men den nye generasjonen vil ikke ha omskjæring, ei jente som er omskjært.”* Og den andre informanten forklarer hvorfor kvinnene er så opptatt av denne praksisen: *”Dama tenker sånn: Det er min jente, men husk på dette må gjøres. Det er sånn sterk ting som er inni bagasjen. Hvis hun ikke gjør dette, så kan hun føle sånn flaut.”* Dette kan igjen knyttes til ære- og skamkompleksiteten som er en del av den somaliske kulturen, mens andre steder i Afrika er den mindre tydelig eller ukjent (Ouzgane og Morrell 2005).

4.4B Følger av omskjæringsforbudet i Norge: Mer tildekkede kvinner?

Omskjæring er som sagt forbudt i Norge og mange andre land. Nå har jeg ikke intervjuet somaliske kvinner om hvordan de opplever eksiltilværelsen og ritualet knyttet til omskjæring, men Fangen (2008) har noen interessante tanker rundt dette etter sine undersøkelser av somaliere.

Selv om omskjæring er forbudt, forekommer praksisen i det skjulte. I 2007 viste NRK Dagsrevyen et innslag om at minst 185 norsk- somaliske jenter hadde blitt kjønnslemlestet de siste tre årene i Somalia. Noe sikker kunnskap finnes imidlertid ikke om utberedelsen av illegal omskjæring i Norge (Strand 2007 og Fangen 2008). Uten en slik lovgiving vi har her i landet, må en anta at tallet hadde vært enda høyere. Hvordan tilpasser så de somaliske jentene seg som følger landets omskjæringslovgivning i eksil?

De somaliske informantene Fangen (2008) har vært i kontakt med, spesielt unge somaliske kvinner, opplever det store fokuset på omskjæring i media som ubehagelig, men samtidig opptar temaet dem. Omskjæring ser ut til å bety mindre for de somaliske jentene / kvinnene i eksil, antyder Fangen (2008). Dette kan ha sammenheng med lovgivningen på dette området samt at det kulturelle presset om å la seg omskjære, som kanskje var i opprinnelseslandet, ikke er til stede på samme måten lengre. Fangen (2008) tror at det er en sammenheng mellom somaliske kvinners økte tildekking og at omskjæringens betydning har blitt redusert i eksil. Som flere av informantene i denne oppgava påpekte, fungerte omskjæringen i opprinnelseslandet som en garanti for kvinnens ærbarhet. Det at de aller fleste somaliske jentene sannsynligvis ikke omskjæres i Norge samt en relativ liberal seksualmoral her i landet, kan nok virke turende på ærbarheten. Det er da tildekking med klær kommer inn i bildet som en erstatning. På den måten har man funnet en måte å vise sin renhet og fromhet på og at man er forbundet med tradisjonen i Somalia (Fangen 2008). Sammenhengen mellom mindre fokus på omskjæring og økt tildekking blant somaliske kvinner virker likevel ikke til å være godt nok dokumentert. Men det er i alle fall en interessant refleksjon, og en nærmere studie av dette kunne vært veldig spennende og fått frem mer viten på dette området. Den mulige sammenhengen mellom mindre fokus på omskjæring og økt tildekking med klesplagg er eksempel på hvordan globale forskjeller på ulike skikker og ritualer, kan se ut til å generere fram andre uttrykksformer i en ny kontekst med andre spilleregler. I dette tilfellet kan den økte tildekkingen man har sett blant enkelte innvandrerkvinner være et konkret eksempel på dette. I kjølvannet av dette har vi fått en debatt både her i landet og andre land om å forby religiøse hodeplagg som hijab i den offentlige sfære. Ellers viser dette Mühleisen og Lorentzens (2006) poeng om at etnisk opprinnelse alene ikke bare styrer kjønnsidentiteten, men blir påvirket av de globale forskjellene slik at man må være forsiktig med å trekke slutninger om at ei somalisk kvinne i Norge er kvinne på somalisk vis her i landet.

4.5B Somaliske kvinnens kroppsetetikk og Connell samt Ouzgane og Morrells teorier

Med utgangspunkt i Boudieus (2000) teorier, er det blitt demonstrert hvordan den maskuline dominansen i det somaliske og russiske samfunnet virker inn på kvinnens kroppsetetikk. Hos Connell (1995) står som tidligere nevnt maktperspektivet sentralt. Ser man på maktfordelingen i Somalia, virker den til å være svært asymmetrisk i disfavør av kvinnen. Det å skaffe seg mann og familie er det aller viktigste for somaliske kvinner, og nøkkelen til dette er å tilpasse både kropp og sjel slik at de passerer nåløyet til det maskuline blikket. Idealene i det somaliske samfunnet bærer preg av å være svært patriarkalske og heteronormative slik at maskulinitetsidealet der ligner på det som Connell (1995) omtaler som den hegemoniske maskuliniteten.

Videre er Connell, som Bourdieu, tydelig på at hvilket kjønn man innehar strukturerer handlingsmønsteret på mange måter til kvinner og menn. De anatomiske forskjellene har legitimert og konstruert det sosiale kjønn, og omskjæringspraksisen blir av den grunn tatt for gitt av svært mange i det somaliske samfunnet. En informant sa det slik: *"We circumcise all in our country. When I came to Norway I heard that some said circumcise is wrong. But in my country it's normal."*

Når det gjelder Ouzgane og Morrell (2005), understreker de at det ikke finnes et enkelt islamsk syn på seksualitet og kjønnsroller, og generelt er normer og verdier veldig forskjellig på det afrikanske kontinent. Selv om de ikke beskriver Somalia direkte i bokverket sitt, virker det som, ut fra den innsamla empirien til denne oppgava, at kvinnens seksualitet er svært strengt regulert der sammenliknet med de fleste andre afrikanske land. I tillegg synes kjønnsrollemønsteret også å være mye mer rigid enn andre steder på det afrikanske kontinent. Omskjæringspraksisen kan av den grunn sees på som en direkte følge av den strenge seksualmoralen som blir forventet av kvinner. Som vi tidligere har diskutert, skyldes den sterke reguleringa av kvinners seksualitet den maskuline dominansen og den hegemoniske maskuliniteten preger den somaliske kulturen i sterk grad slik at menn generelt har makt over kvinner. I tillegg tilhører Somalia den sona i Afrika hvor ære og skam kompleksiteten er viktig slik at presset om å følge kulturelle spilleregler er ekstra viktige. Av den grunn er omskjæring et ritual som nærmest er uunngåelig hvis en skal fremstå som ærbar og from kvinne, og familiens ære blir ikke satt på prøve når kvinna har gjennomført dette ritualet.

Ouzgane og Morrell (2005) får ellers fram at omskjæring er et resultat av skikker og tradisjoner og tolkingen av islam. I det neste kapitlet vil jeg vie oppmerksomheten mot islam og kvinnelig omskjæring i lys av den innsamla empirien.

4.6B Kroppsetetikk: Likheter mellom somaliske og russiske kvinner

Likheten mellom somaliske og russiske kvinner ser ut til å være knyttet til makta i det maskuline ”blikket”, men dette ”blikket” har ulik preferanse. For å ta denne diskusjonen vil jeg som sagt ta utgangspunkt i Moskvakorrespondenten til finsk TV, Anna Lena Lauréns beskrivelser i boka: *De er ikke riktig kloke, de russerne* (2008). Hun er utdannet innen statsvitenskap, litteratur og russisk. I boka hennes beskrives ulike sider ved russisk kultur og samfunnsliv blant annet den russiske kvinne- og mannsrolla. Det som er viktig å ha i mente i forhold til Lauréns skildringer, er at dette er en journalistisk framstilling. Det er ikke alltid at en journalists beskrivelse av virkeligheten, kan refereres til vitenskapelig dokumentasjon slik at man ikke kan trekke slutninger ut fra slike publikasjoner. Men mange av Lauréns poenger blir likevel understreket av en russisk professor i kjønn, Tatiana Barandova, og hun vil det bli vist til i dette kapitlet.

Forskjellen mellom russiske og somaliske kvinner kan synes stor. De har vokst opp i to vidt forskjellige samfunnssystemer. Russiske kvinner er vokst opp og sosialisert inn i et samfunnssystem som er basert på en sekulær sosialistisk⁸ modernitet⁹ med vekt på likestilling mellom menn og kvinner. De har utdanning, deltar i yrkeslivet, de har rettigheter og de kan bevege seg fritt i det offentlige rom (Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon 2008). De somaliske kvinnene, derimot, har i stor grad vokst opp i en helt annen samfunnsmodell, nemlig i et muslimsk agrarsamfunn¹⁰.

⁸ Sosialisme: I utgangspunktet en betegnelse på et samfunnssystem som avviser privat eiendomsrett og anser kollektivt eierskap av produksjonsmidla som det beste. En planøkonomi settes opp av staten for å tilgodese alle samfunnsmedlemmenes behov. Sosialsimebegrepet har blitt bruk svært vidt om alt fra sosialdemokratisk reformpolitikk til å karakterisere stater som tidligere Sovjet og Kina (Caplex 2008).

⁹ Modernitet er et begrep som betegner en samfunnsordning som vokste fram som følge av opplysningstida på 1700- tallet hvor fokuset på religiøse dogmer ble sterkt nedtona og erstatta med en vekt på rasjonelle og vitenskapelige prinsipper. Karl Polanyi (1973) omtaler perioden som begynte å gjøre seg gjeldende fra opplysningstida for ”The Great Transformation”. Begrepet reflekterer mange av forandringene som fant sted i samfunnet både sosialt, økonomisk, politisk og kulturelt. Det var i denne perioden at den moderne kapitalismen vokste fram og den industrielle revolusjon startet (Bilton et. al. 2002).

¹⁰ Agrarsamfunn er en betegnelse på et jordbrukssamfunn (Universitetet i Oslo: 2008).

Selv om samfunnsmodellene i Somalia og Russland er svært forskjellige, går det an å reflektere over at det finnes ulike former for patriarkat eller mannsdominans uavhengig av samfunnsstruktur. Den hegemoniske maskuliniteten (Connell 1995) er ikke knytta til samfunnsystem, og det er mye som tyder på at den står sterkt også i det russiske samfunn. I det følgende skal jeg prøve å demonstrere dette med Luréns (2008) beskrivelser.

Det har allerede blitt sagt at også i Russland ser makta i det maskuline "blikket" ut til å spille inn på den kvinnelige kroppskonstruksjonen. Hvorfor og hvordan skjer dette? Laurén (2008) understreker at Russland er et machosamfunn hvor mannen legger premissene. Dette understreker også Tatiana Barandova som er professor i faget "The Gender Equality and Gender Aspects of Tolerance" ved St Petersburg State University - Higher School of Economics. Hun sier at selv om de russiske kvinnene er høyt utdannet og flere kvinner enn menn har universitetsutdanning, oppnår ofte ikke kvinnene de gode jobbene verken i politikken eller i yrkeslivet forøvrig. De ender ofte opp som sekretærer med en mannlig leder, og etter ei stund læres de opp til at det er der de hører hjemme – som en hjelper av mannen. Også lik lønn for likt arbeid synes å være et stykke unna. I 1995 tjente menn gjennomsnittlig 50 prosent mer enn kvinner for samme arbeid i helsesektoren og mannlige ingeniører hadde i gjennomsnitt 40 prosent høyere lønn enn de kvinnelige. I en undersøkelse om mishandling i hjemmet utført ved Moscow State University i 2007, viste det seg at rundt 70 prosent av russiske kvinner har vært utsatt for en form for mishandling enten av seksuell, fysisk eller psykisk karakter (Bjørnstad 2009).

Laurén (2008) hevder at det viktigste for mange russiske unge kvinner er å være vakre og dekorative i mannens øyne. Resten har nesten ingenting å si. Kvinner forventes å bruke tid og omsorg på utseendet sitt for å virke troverdige. Laurén (2008) beskriver detaljert hvordan russiske kvinner tilpasser seg makta i det maskuline "blikket". De kler seg feminint, beveger seg feminint og snakker på en kvinnelig måte, og dette gjør de som regel ubevisst fordi de er sosialisert til å gjøre det. Videre er det viktig å sitte med rak rygg, sitte med beina i kors, holde glasset mellom tommel og pekefinger med lett sprikende fingre, snakke med myk og rund stemme, holde sigaretten grasiøst mellom pekefinger og langfinger og forme leppene til en søt "o" når man inhalerer og pirke elegant i maten og gjerne gå fra halvparten. Dessuten er det alltid viktig å være sminket, parfymert og kledd på en måte som setter fantasiene i gang hos mannen. Laurén (2008) hevder at hun aldri har sett kortere kjoler enn i Moskva og høye hæler er viktig. Selv i minusgrader ser man kvinner hvor kjolen bare dekker trusa.

Det samme understrekes av professoren i kjønn, Barandova. Kvinner ses på som noe pent som skal dulles med, og måten kvinnedagen blir feiret på reflekterer på sett og vis denne tankegangen. Det er en dag med blomster uten fokus på kjønnslikestilling, og mange kvinner vegrer seg for å kalle seg feminist for fordi det blir assosiert med å være dårlig kvinne. Den kjønnsdiskrimineringen som skjer i dagens Russland er mange kvinner blinde for, mener Barandova. Professorens synspunkter likner her veldig på det som Bourdieu (2000) omtaler som den symbolske volden, den volden som er usynlig for ofrene.

Likheten mellom russiske og somaliske kvinner ser altså ut til å være knyttet til makta i det maskuline "blikket". I begge landa er den hegemoniske maskuliniteten (Connell 1995) tydelig, og de maskuline forventningene får følger på kvinnekroppen, men på svært ulikt vis. For å si det enkelt og på en karikert måte: Det handler på en måte om lukking og åpning. Somaliske kvinner lukker kroppen ved at de omskjæres og i mange tilfeller dekker de seg til med slør for ikke å vekke mannens begjær. De russiske kvinnene har en kroppslig estetisk framtoning som virker til å være mer åpen etter Lauréns (2008) beskrivelser om de korte kjolene og den utfordrende klesstilen for å sette i gang fantasiene hos mannen.

4.7B Islam og kvinnelig omskjæring

I etterkant av avsløringene om kvinnelig omskjæring og dobbeltmoralen blant enkelte muslimske religiøse ledere i Norge som ble vist på Rikets tilstand og Tabloid på TV2 (2000), tok Islamsk Råd Norge (IRN)¹¹ møte om saka. De kom med følgende kommentar:

"Kvinnelig omskjæring nevnes overhodet ikke i Koranen, og har meget svak støtte i Profetens tradisjon. Derfor finner vi heller ikke denne praksis blant det store flertallet av verdens muslimer. Dette er likevel en tradisjonell praksis som vi finner i en del muslimske land. Kvinnelig omskjæring er i dag et ytterst kontroversielt tema, også i land hvor dette praktiseres. IRN ser det som naturlig å solidariser seg med gruppene som avviser kvinnelig omskjæring (Islamsk Råd Norge 2000)."

I den videre formuleringa knyttet til saka om kvinnelig omskjæring, understreker Islamsk Råd Norge (2000) enda en gang på det sterkeste at de tar avstand fra enhver form for kvinnelig omskjæring, og de vil jobbe for at praksisen blir utryddet. Denne holdninga baserer seg på

¹¹ Islamsk Råd Norge ble dannet i 1993 og er en paraplyorganisasjon med mer enn 20 islamske trossamfunn og organisasjoner. Viktige oppgaver for rådet er å koordinere arbeidet til medlemmene og representere dem overfor norske styresmakter. IRN er tilknyttet Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (Islamsk Råd Norge 2000).

islam, og de får fram at den norske lovgivinga på området samsvarer med den islamske lære. Ellers mener de at det er viktig at omskjæringstematikken settes på dagsorden, og at imamer og andre islamske ansvarlige er med på å stoppe denne praksisen. Det vektlegges videre at kunnskap om norske forhold er av stor betydning for dem som har flyttet hit til landet.

Ouzgane og Morrell (2005) får også fram at omskjæring av klitoris ikke skjer i alle muslimske land. I muslimske land som bl.a. Algerie, Tunisia, Pakistan og Singapore forekommer ikke dette, og blant enkelte muslimer i Nord- Nigeria blir kvinnelig omskjæring ansett som hedensk.

Åtte av informantene i denne undersøkelsen sier at omskjæring ikke er en del av religionen, en mener at religionen pålegger å ta en liten omskjæring (sunni) mens en informant er usikker. Den sistnevnte sier han vil spørre en mulla om saka. Alle informantene understreker at dette har vært og er veldig forbundet med tradisjon, en tradisjon som går helt tilbake til faraoenes tid i Egypt. Derfra spredde praksisen seg til Somalia via Sudan. Det kan virke som at denne tradisjonen har blitt blanda sammen med religion på veien, og dette har nok bidratt til at denne praksisen har overlevd og blitt et viktig kulturelt og religiøst ritual. Men ut fra empirien til denne oppgava, ser det ut til at stadig flere har innsett at dette er noe som kommer fra kulturen snarere enn fra religionen. En informant sa følgende: *“In Somalia it’s not related to the religion. It’s culture. It’s best to stop that now. It’s not good for the ladies. The old people don’t know, like my mother and father. It takes a long time before they realize that this practice is not good. It’s not good.”* En annen informant sa det slik: *”Det er slik at tradisjonen sier at jenta må omskjæres, så alle jentene som bor i landsbyen må omskjæres.”* Her ser man at spesielt på landsbygda har denne praksisen en sterk tradisjon. Det er gjennomgående i det empiriske materialet at mentaliteten mellom landsbygda og byen er forholdsvis tydelig i mange av temaene de ble utfordret på.

Selv om det religiøse ser ut å bety mindre enn tradisjon, sier hele fem av informantene at mange omskjærer jentene sine fordi de tror det er et religiøst påbud. Via telefontolk uttrykte en informant følgende: *”Han sier at det er mange som tror det er en religiøs praksis. Dersom folk fikk vite at det ikke var en del av religionen, ville folk flest sluttet med det. Han tror at det etter hvert har blitt flere som knytter dette til tradisjon, men det er mange som fortsatt tror at dette er en del av religionen, det å omskjære jenta si.”*

To av informantene sier helt eksplisitt at omskjæringspraksisen er helt i strid med islam: *”Det er en gammel tradisjon. Det er forbudt etter islams religion å gjøre dette. Alle muslimske land har ikke dette systemet. Bare Somalia, Sudan og Egypt. I Saudi Arabia, finnes det ikke.”* En annen uttrykte følgende: *Religiøse ”vil ikke akseptere omskjæring i Somalia fordi det ikke står om det i religionen. Hvis det ikke står i religionen, er det forbudt.”* Når det nå virker til å være stadig flere som har den erkjennelse at det ikke er en del av religionen, kan man kanskje forvente at religiøse ledere som imamer og mullaer vil bli mer aktive i kampen mot denne praksisen. Men Kadra- saka viste litt av dobbelmoralen i dette spørsmålet.

Denne dobbeltmoralen kan trekkes til Bourdieu (2000) og hans teorier om kjønn. Han nevner at flere institusjoner er med på å opprettholde det sterke skillet mellom kjønna og den maskuline dominansen. En av de institusjonene er kirka som har stått for en familiemoral som mer eller mindre har vært preget av patriarkalske verdier. Kan det være at liknende forhold gjør seg gjeldende innenfor den islamske religionen og bidrar til at religiøse ledere ignorerer forhold knytta til kjønnslemlestelse? I islam skilles det også mellom kvinner og menn i forhold til deres posisjon og retter og plikter i samfunnet, og kvinnelige religiøse ledere er det få av. Ei av de kvinnelige religiøse lederne som finnes innen islam er Amina Wadud. Hun er professor i islamologi ved Virginia Commonwealth University i USA. I 1994 ledet hun bønningen i en moské i Cape Town for første gang. Men Wadud understreker at som lærd kvinne har hun fått dårlig rykte i visse konservative miljøer. Det finnes også kvinnelige imamer og bønneledere i Canada, Kina og USA. I Indonesia kan kvinner resitere Koranen i moskéer. Men flere kvinnelige imamer har blitt sjikanert og sluttet med sin praksis, men Wadud er et eksempel på ei som har trosset slike diskriminerende holdninger (Malesevic 2007).

Den maskuline dominansen som det virker til å være innenfor lederskapet i islamsk religion, kan muligens spille inn på den passive holdninga som det synes å ha vært i forhold til kjønnslemlestelse. Kanskje kan noen føle at ikke- omskjærte kvinner kan true selve samfunnsordenen siden mannen da mister en vesentlig kontroll han har hatt over kvinna? Hvis det hadde vært flere kvinnelige imamer, ville kanskje fokuset mot kjønnslemlestelse vært mye sterkere? Kvinnelige religiøse ledere hadde sannsynligvis i langt større grad kunne identifisert seg med kvinnene som må gjennom dette omskjæringsritualet og gått mer aktivt ut mot denne praksisen.

For å oppsummere hvordan tenkningen ser ut til å være i Somalia knyttet til tradisjon og religion når det er snakk om omskjæring, vil jeg avslutte dette kapitlet med følgende sitat fra en informant: *”Det er litt religion og kultur. Religion, men mest kultur i Somalia. Kultur fordi nomadene gjør alltid som bestefar gjorde. Du kan si det er en kultur, men religionen pålegger også dette. Religionen sier bare man skal ta en liten omskjæring, men kulturen gjør mye ut av det.”* Dette samsvarer også bra med Ouzgane og Morrells (2005) teorier om at omskjæring er et resultat av skikker og tradisjoner samt tolkingen av islam.

4.8B Kunnskap om omskjæring / kjønnslemlestelse blant somaliere

Informantene innehar mye kunnskap om temaet knyttet til omskjæring og kjønnslemlestelse, og de kom med mye informasjon om hvordan opplysningsnivået er og hvordan praksisen utarter seg i Somalia på dette området. Når det gjelder hvem som gjør dette inngrepet, virker det til å være mest godt voksne kvinner som utfører selve inngrepet. Hele åtte informanter, som nevner noe om selve omskjæreren, sier at det er kvinner som gjør dette. På landsbygda virker det til å være ufaglærte i all hovedsak, og disse kommer hjem til familien. I byen er det mer vanlig at inngrepet skjer på et sykehus. En informant uttrykte følgende som kan være en oppsummering på hva de andre sa hver for seg på dette området knyttet til omstendighetene rundt omskjæring og følger det får: *”De som utfører inngrepet er damer. De er ufaglærte som går rundt omkring og gjør det. Så, de har ikke peiling, og utstyret er dårlig. De fleste jenter får sånn livmorbetennelse. De kan få sånn hepatitt gjennom sånne kniver som de bruker som ikke er desinfisert. Så de kjenner ikke hvordan de skal brukes. Jeg har ikke vært til stede under en omskjæring, men jeg har sett på en film at jenta skriker. De skriker og det kommer masse blod. Også når du leser ansiktet hennes i etterkant av inngrepet, er hun veldig trist. Veldig trist, deprimert. Akkurat som misbrukt. Jeg husker, etter å ha sett den filmen om omskjæring som jeg har i bagasjen, ei jenta som ble omskåret og ansiktsuttrykket hennes. Det var helt forferdelig.”*

Det som informanten ovenfor nevnte, samsvarer også godt med kunnskapen Johansen, Barre, Sundby og Vangen (2004) har om temaet. Disse ble det vist til i introduksjonskapitlet. I tillegg var det en informant som nevnte at det er vanlig at mora var med under inngrepet. Det ble også nevnt i introduksjonsdelen. Ufaglærte omskjærere ser ut til å dominere, men i byen kan det også skje på et sykehus og bli utført av en faglært person. Dette understreket tre informanter.

Tidspunktet for selve inngrepet på jenta, ser ut til å variere. Det virker som at det er veldig sjelden at noen blir omskjært etter femten- sekstenårsalderen. En informant nevnte i ekstreme tilfeller kunne jenta være 19 år. Av de ni informantene, som sa noe om alder, tok jeg gjennomsnittet av minimum og maksimum av aldersspennet de nevnte. Den typiske nederste alder er 7,5 år, mens den typiske øvre alder er litt i underkant av tolv år i snitt. Man kan da si at en vanlig alder for omskjæring er når jenta er mellom sju / åtte år til ca. tolv år. Dette stemmer også godt med Amal Aden sine beskrivelser. Hun sier at mange er omskjært før de er ti år, mens de norsk- somaliske jentene er litt eldre. En informant hevdet også at noen kunne være helt nede i tre- fireårsalderen.

Opplysningsnivået i hjem og skole ser ut til være svært begrenset på dette området som omhandler omskjæring. Det uttrykte samtlige informanter. Han ene informanten sa det slik:

"Dårlig. Det er veldig dårlig. Ingenting på skolen. Nei, jeg lærte fra her (Norge) på helse- og sosialfag." Han sa også at familiene ikke tok dette temaet opp. Men noen informanter nyanserte bildet litt: *"Da jeg gikk på skolen, var det ingen som snakket om det, men nå har de begynt å ta det opp. Det er kurs gjennom FN- organisasjoner, men det er ikke mye."* Dagen før selve inngrepet kan det være at jenta får vite litt, men denne informasjonen er svært vag *"fordi da kan hun få psykiske problemer."* En annen informant nevnte at noen steder kunne gravide kvinner få opplysninger knyttet til omskjæring på helsestasjoner *"at det er en dårlig ting som påfører jenta mange problemer og at du ikke må omskjære din datter."*

To informanter framholdt at det først var i eksil de hadde opplevd at omskjæringspraksisen hadde blitt problematisert. Han ene informanten formulerte seg slik: *"But if the people do not meet the topic as in Norway, what's the difference between circumcision and not circumcision? It's normal in my country. It's not a problem. But now I know the difference because they talking a lot of this issure in Norway."* Han andre informanten hadde følgende kommentar via telefontolk: *"Han sier det er lite informasjon i Somalia. Folk trodde at det var ganske normalt å omskjære folk. Så det var derfor det kanskje var lite informasjon om det. Han tror at det er folk som har reist til utlandet som har fått med seg ny kunnskap, men folk som er i Somalia har ikke så mye kunnskap om hvor farlig det er å omskjære jenter."*

Foruten en informant, hadde alle fra noe til mye informasjon om konsekvenser omskjæringen har for kvinns helsesituasjon. Her var det også en som hadde en lengre formulering på området som på en måte oppsummerer hva de andre sa: *"Det kan påvirke jenta både psykisk og fysisk. De har litt problemer når de skal gifte seg. De må gjøre det på nytt, sånn. De er*

omskjært fra før, og nå må de åpnes. Så det blir et psykisk problem. Det går mot naturen. I forhold til toalettet og menstruasjon er det også et problem. Det gjør vondt. Når de skal føde barn får de problemer også. De må ta keisersnitt når babyen kommer.”

Alt i alt virker mye av den informasjonen informantene kommer med til å være i tråd med Aden (2008) sine beretninger. Vi ser at det er kvinnene som står for omskjæringen i praksis, og en informant hevdet at de var mest aktive på å beholde denne tradisjonen, spesielt de eldre. Men, som Aden sier, det er mannen som har det siste ordet. Her kommer som sagt den maskuline dominansen inn og omskjæring er knyttet til ære og plikt. De helsekonsekvensene som informantene never, er også de som Aden (2008) fokuserer på som blødninger i den første tida, infeksjoner, urinretensjon og sjokk som følge av blødninger. I forbindelse med menstruasjon, er det vanskelig for blodet å passere og smertene er store hver måned. Når ei kvinne gifter seg, må hun ”åpnes”, og ved fødsler får kvinner ofte både store psykiske og fysiske plager. Informantene nevnte ingenting om dødsfall i forbindelse med omskjæring. Aden opererer her med et tall som ligger rundt 15 prosent enkelte steder i Somalia.

4.9B Kjennskap til norsk lov om kjønnslemlestelse og en mulig reaksjon på en slik lov i Somalia

Empirimaterialet viser at hele sju informanter har informasjonen om den norske lovgivningen på området relaterer til kjønnslemlestelse. En informant sa det veldig klart: *”Det er forbudt. Hvis man gjør det, må man i fengsel.”* En annen informant hadde en litt annen formulering: *”Det er uakseptabelt at jenter skal omskjæres midt i et moderne samfunn. Det går ut på å anmelde til politiet og gå rett på saken og så straffas han, de som gjøre det.”*

Tre informanter visste ikke om det norske regelverket på området, og botid i landet så ikke ut til å spille inn på dette. De som ikke kjente til lova, hadde henholdsvis fire, fire og et halvt og sju års botid her i landet, mens de som bedre kjente regelverket hadde rundt samme antall år i Norge eller mindre. To av disse ble veldig overrasket over lova da jeg forklarte den til dem. Da jeg sa at kjønnslemlestelse kunne innebære åtte år i fengsel, falt følgende enkle kommentarer fra en informant: *”Oj!”* En annen sa det slik etter jeg hadde redegjort for lova: *”For the ladies? That’s good, to stop people doing that. It’s good. Those who come to Norway must follow Norwegian rule. The rule tells the people the truth.”*

Det var færre som visste hvorfor Norge har en slik lov. Her var det fire informanter som visste dette. Han ene sa følgende: *"Det er ikke lov å omskjære i Norge. Jeg tror de ikke hadde en slik lov før, men den har kommet nå fordi flere innvandrere har kommet fra forskjellige land, og dette er dårlig for barn og pga. menneskerettighetene."*

Tre informanter hadde ingen aning, mens tre informanter hadde en viss antakelse. Her er det tydeligvis en jobb å gjøre i forhold til å begrunne hvorfor vi har denne lova. Det vil jeg ta opp i det aller siste kapitlet om hvordan man kan få aksept blant de som er vant til denne praksisen til å slutte med det. Han ene som ikke visste noe om hvorfor Norge har en slik lov sa følgende: *"Hm, jeg vet ikke egentlig så mye om det, men hvis det var jeg som satte lovene, kunne jeg satt 15 års fengsel."*

Ellers ble informantene utfordret på hvordan en slik norsk lovgivning ville blitt mottatt av befolkningen i Somalia hvis den hadde blitt innført der. Her kom det mange interessante refleksjoner, og det var få absolutte svart- / hvitt- svar. En informant hadde en refleksjon som kanskje ville vært en vanlig reaksjon blant mange i Somalia: *"De ville blitt skremt fordi denne praksisen har en veldig lang tradisjon i Somalia. De ville aldri stoppet med det. Men det er litt færre som har denne praksisen nå. Kanskje noen ville stoppet med det hvis det kom en lov. Når de reiser til andre land og kommer tilbake, har de kanskje skiftet syn på saka. Dette er en lang tradisjon som ikke kan stoppes så raskt. Det tar tid."* Det var også en annen informant som hadde en liknende refleksjon.

En tredje informant antydte at det ville ta tid. De fleste gamle folk i Somalia ville ikke akseptert en slik lov mot kjønnslemlestelse. Dessuten ville motstanden vært massiv ute på landet. De som ville vært mest positive til en slik lov, var religiøse som hadde kommet til erkjennelsen av at det ikke var en religiøs plikt, velutdanna og ungdommer.

En informant nevnte også at de kaotiske forholda i statsadministrasjonen, gjorde det vanskelig å drive med opplysningsarbeid i forhold til omskjæring: *"We have a government, but it can't do anything. We have to wait until we get a better government to tell the truth to the people."*

Hvis denne lova skulle blitt positivt mottatt i den somaliske befolkningen, er pedagogikk en viktig faktor. To informanter framhold at en grundig redegjørelse for en slik lov måtte blitt foretatt. Først da ville folk forstått viktigheten av å slutte med dette. To informanter understreker også at mange tror dette er et religiøst påbud, og at disse må gjøres oppmerksomme på at det ikke har noe med religion å gjøre fordi da kan de lettere skifte

mening. En informant trakk også fram momentet knyttet til mulige problemer det ville bli for jenta å bli gift hvis hun ikke var omskjært, og denne tanken ville gjøre sitt til at skepsisen mot en slik lov ville være tydelig hos mange, spesielt på landet.

4.10B Endring i holdning til omskjæring / kjønnslemlestelse i eksil?

Hele ni av ti informanter er imot at jenter skal omskjæres. Den siste informanten er litt usikker fordi han ikke vet om dette er et religiøst påbud eller ikke og har følgende refleksjon om temaet: *” If it’s related to religion I can’t change my mind. But if it’s not related to religion I can change. We can’t change religion.”* Fem av informantene har skiftet syn på omskjæringsritualet etter at de flyttet til Norge. I Somalia var de positive til praksisen og stilte ikke noen spørsmål til den, mens migrasjonsprosessen har gjort at de har skiftet mening fordi omskjæringsritualet har blitt stilt kritiske spørsmål til, og i mange land, som Norge, er det kriminalisert og omtales som kjønnslemlestelse for å understreke at det her er snakk om alvorlig overgrep. Det kom mange interessante refleksjoner til endring av holdning, og her er to av dem:

”Jeg vil helt stoppe omskjæring. Hvis jeg i fremtiden reiser tilbake til hjemlandet mitt, ville jeg gjort det forbudt. Før ville jeg ikke at omskjæringen skulle stoppe. Jeg ville at praksisen skulle fortsette. Når du sier stopp, er det viktig å si hvorfor man skal stoppe. Når du har gått på skole og lært noe om dette, kan du forstå at dette er galt. Men jeg trengte veldig mye forklaring. Det tar veldig lang tid å stoppe denne praksisen. Han sa videre at han ville vært positiv til omskjæring i Somalia hvis han ikke hadde blitt kjent med andre holdninger fordi ”jeg ville tenkt at dette er noe ved min religion og kultur, og jeg ville ikke forandret det. Jeg ville fortsatt og omskjært mine jenter også.” Via telefontolk sier den andre informanten følgende: *”Han sier da han var i Somalia trodde han hardt på at det var greit å omskjære jenter, men det var først da han kom til Norge og lærte om omskjæring at hans synspunkt har endret seg.”*

Fire av informantene hevder at migrasjonsprosessen ikke har påvirket deres holdning i saka. Både i Somalia og i Norge var de imot omskjæring. Han ene av disse sa at bakgrunnens hans var i byen, og i tillegg var foreldrene hans skeptisk til praksisen slik at det hadde bidratt til hans negative syn på denne praksisen. En annen informant formulerte seg på følgende måte på spørsmålet om han hadde skiftet holdning: *”Nei, jeg har samme syn. Dette skal ikke gjøres mot jenter enten de bor i Norge eller Somalia. Det er det samme som da jeg bodde i*

Somalia. ”Det var ikke noen særlig forskjell mellom informantene fra byen eller landsbyen på dette punktet.

Med utgangspunkt i svarene til disse informantene, kan det tyde på at det ikke skulle by på altfor store problemer å stoppe denne praksisen i Norge hvis flertallet tenker som disse. Det jeg har tenkt på i forhold til spørsmålet om egen holdning til omskjæring, er om dette var et litt nærgående spørsmål, og at de har svart det som de føler er mest politisk korrekt å svare. Men likevel føler jeg de har gitt ærlige svar fordi de har gode begrunnelser. Det er bare to informanter som ikke utdyper sin holdning i noen særlig grad.

Dersom man relaterer denne endrede holdningen blant halvparten av informantene til omskjæring opp mot teoriene, har nok den maskuline dominansen, som Bourdieu (2000) fokuserer på, avtatt betraktelig i eksiltilværelsen. Her spiller nok vårt likestillingsorienterte statsbyråkrati inn som setter kvinnespørsmål på dagsorden på en helt annen måte enn det de var vant til i Somalia som i svært stor grad er preget av patriarkalske ideer. Dette har bl.a. resultert i at praksisen omkring omskjæring har blitt mye debattert her, mens den nesten ikke ble stilt spørsmål ved i Somalia fordi dette var noe man som jente måtte gjennom for å bli ei ”fullstendig” kvinne. Her kan man igjen trekke trådene til Bourdieu og hvordan kjønn helt konkret har noe å si for konstruering av kroppen.

Interseksjonalitetsbegrepet kan også anvendes til å forstå dette endrede synet som har skjedd. Et aspekt ved dette er de globale forskjellene som finnes på en rekke områder, og når det går opp for en at verden forholder seg forskjellig til ett og samme tema, begynner man ofte å reflektere over egen praksis. Både i skolen og ellers i samfunnet har dette temaet vært gjenstand for heftig diskusjon, og i det siste er også institusjoner som er i relasjon til flyktninger og asylsøkere forpliktet til å gi denne informasjon om omskjæring.

For Connell (1995) står makt sentralt, og den makta som somaliske menn hadde over kvinner i Somalia, er det sterk grunn til å anta fortoner seg på en annen måte i eksil. Her er nok asymmetrien mellom kjønnene noe mindre enn den var i opprinnelseslandet pga. av strukturene de er omgitt av i samfunnet. Dette ble demonstrert i kapitlet om den somaliske maskuliniteten i eksil som hadde endret seg. Det betyr at den hegemoniske maskuliniteten kanskje ikke er like tydelig her som i Somalia fordi man rett og slett ikke har det mandatet til å kontrollere og regulere kvinna.

Videre understreker Ouzgane og Morell (2005) mangfoldet blant muslimske land i forhold til omskjæring. I mange muslimske land forekommer ikke dette, og når somaliere flytter til et annet muslimsk land som ikke har denne praksisen eller møter andre muslimer i eksil uten denne skikken, gjør kanskje det et ekstra sterkt inntrykk på dem. Da er det kanskje litt lettere å slutte i og med at man da kanskje får erkjennelsen av at dette ikke har noe med religion å gjøre. Jmfør det han ene informantene sa om omskjæring versus religion: *"But if it's not related to religion I can change"*

Helt til slutt i dette kapitlet vil jeg nevne en grunn til som i eksiltilværelsen kan ha innvirkning på holdningen til omskjæringspraksisen. Det kan rett og slett ha med det seksuelle å gjøre. Dette var det to informanter som uttrykte eksplisitt: *"Mannen tenker på det seksuelle fordi de har en god følelse. De som er omskjært har ikke god følelse. De fleste menn tenker det er bra hvis hun ikke er omskjært. Det er de siste årene at menn har skjønt at kvinner som ikke er omskjært føles bedre enn hun som er omskjært."* Via telefontolk hevdet en annen informant: *"Han sier at en jente som ikke er omskjært bedre kan tilfredsstillе mannen."* Erfaringer i eksil med ikke- omskjærte kvinner, kan være en direkte grunn for at noen har skiftet holdning. Da kan det virke som at kontrollbehovet, som omskjæringen har vært et uttrykk for, erstattes med det som oppleves som en bedre kvalitativ seksuell relasjon.

4.11B Hvordan få en reduksjon i omskjæringspraksisen?

Hvis man skal få slutt på omskjæringspraksisen, ser informasjon ut til å være nøkkelen for det. Dette er det flere informanter som har trukket fram. Han ene informantene sa det slik: *"Når du sier stopp, er det viktig å si hvorfor man skal stoppe. Når du har gått på skole og lært noe om dette, kan du forstå at dette er galt. Men jeg trengte veldig mye forklaring. Det tar veldig lang tid å stoppe denne praksisen."* Blant somaliere i eksil, som for eksempel i Norge, går nok prosessen fort med å få slutt på denne praksisen enn i Somalia. Her er det flere faktorer som spiller inn. Det finnes en lov som gjør dette kriminelt i en velfungerende stat, og i tillegg har somaliene tilbud om norskundervisning og annen skolegang hvor dette temaet blir tatt opp og forklart. Dessuten har regjeringa for årene 2008 – 2011 laget en handlingsplan mot Vold i nære relasjoner, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. I den forbindelse er det utarbeidet et teksthefte på flere språk som skal tas opp på institusjoner hvor det befinner seg flytninger og asylsøkere. Selv her i landet med mye fokus på denne tematikken, var det seks av informantene som ikke visste hvorfor vi hadde en slik lov og tre informanter visste ikke at det var noen lov i det hele tatt. Dette viser at det er en jobb å gjøre

på dette området, og fokuset på kvinnes helsesituasjon ved omskjæring virker til å være virkningsfullt i forhold til holdningsendringer i tillegg til at det ikke er knyttet til religion.

Når det gjelder Somalia, er nok veien adskillig lengre å gå der. For det første er det en utfordring å nå ut til folk med informasjon om dette fordi mange er nomader uten tilgang på radio og TV. Statsadministrasjonen fungerer ikke slik at statlig initierte tiltak på dette området uteblir. Dessuten er det mange analfabeter slik at man må basere det i stor grad på muntlige informasjonskampanjer, men disse er ofte mer tidkrevende. Selv om stadig flere somaliere innser at dette ikke har noe med religion å gjøre, er det fortsatt mange som tenker at dette er viktig i forhold til å være en god muslim. Den dagen flertallet har den erkjennelsen at det ikke er viktig i forhold til religion, vil nok praksisen avta mye. For å avslutte dette kapitlet, kan en informants blick inn i et tjuårs perspektiv kanskje si litt om utviklingen i Somalia: *”Jeg tror praksisen har blitt mye redusert, men det kan være noen steder hvor tradisjonen står sterkt. Den har vært der i flere hundre år. Den kom via Sudan.”*

5.0 DEL V, OPPSUMMERING OG AVSLUTNING

Målet for denne masteroppgava var å finne svar på følgende problemstilling: Hvordan somaliske menn tenker om ulike sider ved kvinnelig omskjæring. Dette knyttes til deres oppfattelse av maskulinitet, og sosiologiske maskulinitetsteorier har blitt benyttet for å avdekke sammenhenger mellom maskulinitetsoppfattelse og feminin estetikk. I det store og hele må jeg si meg svært godt fornøyd med måloppnåelsen i forhold til å få svar på problemstillingen, og i det følgende skal jeg oppsummere og begrunne dette både på temaet om maskulinitet og omskjæring / kjønnslemlestelse. Men først vil jeg ta noen oppsummerende refleksjoner om selve metoden.

5.1 Oppsummering om valg av metode

Denne masteroppgava kan ikke betraktes som om den generelt handler om somaliske menn. For det første er utvalget begrenset og utgjør kun ti informanter, og for det andre befinner disse seg i eksil med alle påvirkninger de måtte ha fått i migrasjonsprosessen. Det er med andre ord en liten eksklusiv gruppe som på mange måter skiller seg fra gjennomsnittsmannen i Somalia. Men deres refleksjoner om maskulinitet og kvinnelig omskjæring, kan likevel gi oss en viktig pekepinne på hvordan kulturen er på dette området i Somalia og hvordan eksiltilværelsen endrer oppfatningen knyttet til disse temaene.

For å innhente empiri til denne masteroppgava, var problemstillingen av en slik karakter at kvalitativ metode ble det mest naturlige. En kvalitativ tilnærming gjorde det mulig å gå i dybden og få fram den enkeltes tanker og meninger. Det er mange forskjellige metoder man kan benytte innen kvalitativ forskning. I arbeidet med denne oppgava ble intervju det mest hensiktsmessige fordi jeg var opptatt av hvordan somaliske menn reflekter omkring maskulinitet og omskjæring / kjønnslemlestelse.

I forkant av dette masterprosjektet var det flere som antydte at jeg nok ville få problemer med å finne informanter som var villige til å delta på prosjektet med denne tematikken, og de som eventuelt kom til å bli med på undersøkelsen ville være vanskelig å få i tale på området knyttet til omskjæring. Men både rekruttering av informanter og selve intervjusituasjonen gikk over all forventning. Selv om jeg flere ganger gjorde dem oppmerksomme på at de kunne unnlate å svare på spørsmål som de følte var vanskelige, var det ikke en eneste informant som valgte denne løsningen. De få spørsmålene som ikke ble besvart skyltes språkproblemer. I det store og hele virket informantene svært komfortable i intervjusituasjonen.

En viktig grunn for at ikke spådommene på forhånd slo til med å skaffe informanter eller at informanter lot være å svare på spørsmål under intervjuet, tror jeg henger sammen med det grundige forarbeidet som ble gjort, spesielt i forbindelse med utforming av intervjuguide. Den ble laget på et tidlig tidspunkt i samarbeid med veileder, og den hadde en skånsom tilnærming til temaet og var delt opp i fem bolker med sine underspørsmål: 1) Personalia, 2) Migrasjonspross og opplevelse av Norge, 3) Ritualer, 4) Ekteskap og kjærlighetskultur og 5) Avslutning. Dessuten hadde jeg på forhånd tenkt nøye gjennom hvordan jeg skulle presentere prosjektet den første gangen jeg tok kontakt med dem jeg hadde en tanke om skulle bli mine informanter. Det gikk tidlig opp for meg at jeg ikke kunne gå rett på sak og si at det var kjønnslemlestelse jeg ville ufordre dem på. Da kunne man nok opplevd at noen kanskje ville vegret seg for å delta på prosjektet. I stedet fokuserte jeg på intervjuguiden med sine fem temaer, og fire av disse kan nok betraktes som lite sensitive og "ufarlige". Masteroppgava handler jo ikke bare om kjønnslemlestelse, men like mye om somalisk maskulinitet og hvordan migrasjonsprosessen har påvirket den slik at et bredt fokus var naturlig i forbindelse med den første kontakten. I tillegg var jeg tydelig på den etiske dimensjonen og understreket på det sterkeste at dette var underlagt taushetsplikt.

En annen viktig grunn for at metodeprosessen var såpass vellykket, kan knyttes til kurset jeg hadde vært gjennom i kvalitativ metode (SOS304). Den kunnskapen jeg ervervet meg der opplevdes svært nyttig da jeg skulle til på selve masteroppgava. Der ble forskjellige teorier og fremgangsmåter gjennomgått i forbindelse med kvalitativ tilnærming. Siden intervju som metode ble brukt i dette masterprosjektet, ble det naturlig å rette oppmerksomheten spesielt mot Kvaales (1997) teorier fordi hans bidrag fokuserer nettopp på bredt på det - det kvalitative forskningsintervjuet. I tillegg måtte vi også gjennom et lite forskningsprosjekt på dette kurset, og den erfaringen jeg fikk der kom veldig godt med, særlig i forbindelse med selve intervjusituasjonen. Det hevet på en måte håndverket mitt hvis jeg skal bruke Kvaales (1997) terminologi.

Til slutt vil jeg trekke fram nettverket mitt innenfor undervisning av minoritetsspråklige. Det var til stor hjelp da jeg skulle finne informanter. I alt ble ti informanter intervjuet i tidsrommet tredje oktober 2008 til tjuefemte juli 2009. Rekrutteringsprosessen var prega av ”snøballmetoden” (Jacobsen 2005). Med utgangspunkt i et intervju fikk jeg nye ideer og tips til andre informanter jeg kunne spørre om å delta. En metode basert på ”snøballprinsippet” kan være krevende fordi ”snøballen” kan slutte å trille, men i dette tilfellet fungerte den, og det kan jeg nok takke mitt brede kontaktnett i jobbsammenheng for.

Helt til slutt vil jeg ta noe med om begrepene reliabilitet, validitet og generalisering. Reliabiliteten er knyttet til nøyaktigheten i fremskaffelsen av forskningsresultatene, og jeg må si meg fornøyd på dette punktet. Under hele prosjektet hadde jeg fokuset på dette både i forbindelse med forskningsintervjuet, transkripsjonen og analysen. Det at informantene var minoritetsspråklige, gjorde at punktet knyttet til nøyaktighet var særlig viktig å konsentrere seg om for å sikre riktig oppfattelse av deres budskap. Når det gjelder validiteten eller gyldigheten av det som ble målt, vil jeg si at den ble godt ivaretatt fordi forskningsspørsmålene dekker problemstillingen, og i tillegg ble det tatt høyde for validiteten gjennom alle sju stadiene i undersøkelsesopplegget slik dette ble beskrevet i kapittel 3.7. Det siste punktet er knyttet til generalisering. Under kapittel 3.7 argumenterte jeg for at man kan foreta en teoretisk generalisering ut fra denne oppgava fordi empirien som har fremkommet kan styrke, svekke eller nyansere eksisterende teorier på området. I de to siste oppsummeringskapitla om maskulinitet og omskjæring / kjønnslemlestelse skal jeg oppsummere hvordan teoriene har vært nyttige.

5.2 Oppsummering om somalisk maskulinitet

Ved hjelp av interseksjonalitetsbegrepet (Crenshaw 1989) og hvordan dette begrepet anvendes av Mühleisen og Lorentzen (2005) og Flemmen og Gullikstad (2010) samt teoriene til Connell (1995) om hegemonisk maskulinitet og Bourdieu (2000) om maskulin dominans og symbolsk vold, har jeg forsket fram hvordan somalisk maskulinitet kan endres i eksil. Den endres fra en svært tydelig hegemonisk maskulinitet til en mer marginalisert maskulinitet (Connell 1995). Dette kommer av minoriseringsprosessene (Brah 1996) de har vært gjennom som følge av etnisitet og rase som er to aspekter ved interseksjonalitetsbegrepet (Flemmen og Gullikstad 2010). En viktig grunn som kan spille inn her er den negative presentasjon av somaliske menn i mediene. Dette er nok en medvirkende årsak til problemene deres både på arbeids- og boligmarkedet. Ingen andre innvandrere møter større barrierer enn somaliere på de nevnte områdene. Men det kan være et forbigående problem fordi majoriteten av dem har kort botid her i landet slik at de etter hvert som tida går vil bli bedre integrert.

Ellers viser det seg at somaliske menn deltar på nye arenaer i eksil. De er betydelig mer delaktige i oppgaver knyttet til både husarbeid og barneomsorg. I den somaliske heteronormative konteksten, hvor skillene mellom menn og kvinner ser ut til å dyrkes, er det forbundet med stor skam for en mann å delta i slike oppgaver som regnes for kvinnelige, mens i eksil er situasjonen annerledes. Dette demonstrerer Connells (1995) poeng om at maskuliniteten ikke er noe gitt, men foranderlig og at kjønn er sosialt konstruert og reproduseres ikke på samme måten som den etniske identiteten gjør. Her kommer de globale forskjellene inn og påvirker den maskuline oppfattelsen. Dette aspektet er også en del av interseksjonalitetsbegrepet (Crenshaw 1989). Det betyr at man ikke kan si at menn fra Somalia er menn på somalisk vis i en norsk kontekst.

Ellers har vi også sett at det er enkelte likhetstrekk mellom somalisk og norsk maskulinitet i arbeidsdelinga knyttet til husarbeid. I forskningsrapporten med tittelen *Likestilling og livskvalitet 2007* (Egeland, Holter og Svare 2007), ble sju husarbeidsoppgaver undersøkt hvorav fem sett tradisjonelt feminine og to maskuline. De tradisjonelt feminine oppgavene var klesvask, handle dagligvarer, gjøre rent, matlaging og rydde. De tradisjonelt maskuline oppgavene var vedlikehold og oppussing og betale felles regninger. Det som var interessant var at det samme mønsteret som man finner i Somalia også gjør seg gjeldende i Norge, men bildet er mindre skarpt her. Det som særlig var skjevdeling på i Norge var klesvasken hvor menn var lite delaktige. Hele 82 prosent av kvinnene sier at de alltid eller vanligvis tar

klesvasken. Når det gjelder de tradisjonelt sett maskuline aktivitetene er bildet stikk motsatt. 81 prosent av mennene hevder at de alltid eller vanligvis tar vedlikeholdet / oppussinga. Barneomsorgen ble også tatt opp tidligere, og på dette området er menn langt mer delaktige i dag enn tidligere i Norge, og det er lovfestede rettigheter i forhold til farspermisjon. Men det som er interessant er om Knausgårds ”*attenhundertallsmann*”, en ”mann” som raser mot det nordiske likestillingsidealet, er virksom i andre menns bevissthet. En undersøkelse på dette området hadde i så måte vært svært spennende.

Et annet trekk ved den hegemoniske maskuliniteten (Connell 1995) er en sterk fordømmelse av homofile, og Somalia er ikke noe unntak. Ouzgane og Morrell (2005) får fram at synet på homofile varierer på det afrikanske kontinentet, men generelt har de en underordna situasjon. I Somalia ser homofile ut til å ha en svært underordna maskulinitet hvis vi bruker Connells (1995) terminolog. Her blir man straffet på en eller annen måte og ikke sjelden venter dødsstraff kommer det fram av empirimaterialet. Dette kan knyttes til æres- og skam kompleksiteten som virker til å kjennetegne somalisk kultur, og dette elementet varierer også på det afrikanske kontinentet (Ouzgane og Morrell 2005).

Et annet moment som Ouzgane og Morrell (2005) bringer på banen, handler om den afrikanske identiteten hvor kvinner beskrives som handlingsprega og ytelsesorienterte, og i tillegg står søster- og moderskapet sterkt. I empirimaterialet til denne oppgava, kommer det ikke fram verken at de er handlingsprega eller at de innehar noen form for kollektiv makt gjennom for eksempel kvinnefelleskap. Er den maskuline dominansen så sterk i Somalia at det kun er den private sfære kvinner har adgang til, eller er handlingsorienterte kvinner tilslutta for eksempel kvinnefelleskap mer vanlig enn det som kommer til uttrykk i empirimaterialet? Det som kunne vært interessant som forskningsområde var om det virkelig er slik.

5.3 Oppsummering om omskjæring / kjønnslemlestelse

Tematikken knyttet til maskulinitet og omskjæringspraksisen er komplekse områder. I den sammenheng er interseksjonalitetsbegrepet (Crenshaw 1989) velegna til er å forske fram disse ulike kompleksitetene. De globale forskjellene er som sagt et aspekt av interseksjonalitetsbegrepet, og det ser ut som at eksiltilværelsen gjør noe med de somaliske mennenes refleksjoner på området knyttet til omskjæring. Grunnen til at denne endringa har skjedd, henger sammen med at de har møtt mennesker som har stil spørsmål med denne

praksisen. I deres somaliske kultur blir denne praksisen bortimot tatt for gitt, mens den for eksempel er kriminalisert i Norge. Dessuten har kvinnene oppdaget at det går an å være feminin og ærbar som kvinne på en annen måte enn å være omskjært. Her kan Fangen (2008) ha et poeng på den måten at sløret og tildekkinga blir viktigere, og et forskningsprosjekt knyttet til dette ville vært interessant. Et annet moment er forbundet til den religiøse dimensjonen. Eksiltilværelsen ser ut til å forsterke oppfattelsen av at kvinnelig omskjæring ikke er et krav i forhold til islam. Selv om det kan virke som at omskjæringspraksisen mer oppfattes som et resultat av tradisjon enn religion i Somalia, er det fortsatt mange som omskjærer jentene sine fordi de tror at religionen krever dette.

Ved å bruke teoriene til Bourideu (2000) om maskulin dominans og Connell (1995) om hegemonisk maskulinitet, har det vært mulig å forske fram sammenhenger mellom disse dimensjonene og kvinnelig kroppsetetikk. Femininiteten somaliske kvinner pålegger seg er en ettergivenhet for maskuline forventninger. Selv om det er kvinnene som virker til å stå for selve omskjæringsritualet i praksis, er det mennene som har det siste ordet. Her spiller den maktposisjonen menn har i det somaliske samfunnet inn og regulerer kvinnens seksualitet. Kravet om jomfruelighet for kvinnene står så sterkt ved inngåelse av ekteskap at dette inngrepet må de gjennom for å bevise sin dyd. Har hun ikke gjennomgått dette ritualet, kan hennes ære og renhet trekkes i tvil. Dette viser igjen at ære- og skamkompleksiteten er virksom i Somalia, noe som vi har vært inne på før ikke er tilfellet alle steder i Afrika (Ouzgane og Morell 2005). Vi har også demonstrert Connells (1995) poeng om at den hegemoniske maskuliniteten ikke er knytta til samfunnsmodell ved å sammenlikne Somalia og Russland. I begge landa spiller makta i det maskuline blikket ei viktig rolle i forhold til feminin estetikk, men det gir seg svært ulike utslag. I Russland forventes kvinnene og opptre feminint med blant annet høye hæler og korte skjørt, mens i Somalia er det omskjæring og slør som forventes.

Helt til slutt er det viktig å ta med at skal man få slutt på denne praksisen, er informasjon nøkkelordet. Det er spesielt viktig å få fram at kvinnelig omskjæring ikke er et krav islam setter. Derfor er det av særlig stor betydning at imamer og andre islamske ansvarlige er med på å stoppe denne praksisen, og i Norge er kunnskap om forhold her av stor viktighet for de som har flyttet hit til landet (Islamsk Råd Norge 2000).

9.0 Litteraturliste

Altaposten (2010): Krangler om husarbeidet:

<http://www.altaposten.no/lokalt/nyheter/article333905.ece> (25.05.10)

Alver, Bente Gullveig og Øyen, Ørjan (1997): *Forskningsetikk i forskerhverdag*: Tano Aschehoug AS

Arbeids- og Inkluderingsdepartementet:

http://www.regjeringen.no/upload/AID/publikasjoner/rapporter_og_planer/2009/R_somaliere_i_Norge.pdf (25.05.10)

Arbeids- og Inkluderingsdepartementet (2009): Somaliere i Norge:

http://www.regjeringen.no/upload/AID/publikasjoner/rapporter_og_planer/2009/R_somaliere_i_Norge.pdf (25.05.10)

Barne- og likestillingsdepartementet (2008): Informasjon om forbudet mot kjønnslemlestelse:

http://www.regjeringen.no/Upload/BLD/Veiledning%20og%20brosjyrer/2007/Kjonnslemlestelse_brosjyre_a5.pdf (25.05.10)

Barne- og likestillingsdepartementet (2008): Handlingsplan mot kjønnslemlestelse (2008 – 2011):

http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Planer/2007/Handlingsplan%20mot%20kjonnslemlestelse_net.pdf (25.05.10)

Berg, Anne- Jorun og Flemmen, Anne Britt (2010): *Likestilte norskheter*: tapir akademisk forlag

Berggreen, Harald og Tenfjord, Kari (1999): *Andrespråklæring*: Gyldendal Norsk Forlag 1999

Bilton, Tony et. al. (2002): *Introductory sociology*: 4th edition: Palgrave Macmillan

Bjørnstad, Nora Thorp (2009): Blomster fremfor likestilling: ABC Nyhter:

<http://www.abcnyheter.no/node/84954> (14.05.10)

Blom, Svein (2008): Innvandreres helse 2005 / 2006: Statistisk sentralbyrå: Statistics Norway: Oslo–Kongsvinger:

http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_200835/rapp_200835.pdf (25.05.10)

Braathen, Frøydis (2008): Aftenposten:

<http://www.aftenposten.no/forbruker/jobbogstudier/article2702668.ece> (25.05.10)

CARE: Verdens ti verste land for kvinner:

<http://www.care.no/Aktuelt/Nyheter/Verdens-ti-verste-land-for-kvinner/>: (25.05.10)

Statistikken til CARE er basert på følgende statistikker:

Human Development Report 2009: Gender empowerment measure and its components:

<http://hdrstats.undp.org/en/indicators/125.html> (25.05.10)

World Health Organization: Maternal Mortality in 2005:

http://www.who.int/whosis/mme_2005.pdf (25.05.10)

Gender- related development:

http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_EN_Table_J.pdf (25.05.10)

Human Develop Report: Statistics of the Human Development Report:

<http://hdr.undp.org/en/statistics/> (25.05.10)

Caplex: Sosialisme:

<http://www.caplex.no/Web/ArticleView.aspx?id=9333145> (14.05.10)

Central Intelligence Agency (2010): The world factbook:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2103.html?countryName=Somalia&countryCode=so®ionCode=af&#so>

(28.05.10)

Connell, Robert W. (1995): *Masculinities*: Polity Press: Cambridge, UK

Dagbladet, leder (2000): Kadras budskap:

<http://www.dagbladet.no/nyheter/2000/10/07/222279.html> (15.06.08)

Dagens Medisin (2006): Vanskelig å hjelpe somaliske menn:

<http://www.dagensmedisin.no/nyheter/2006/05/11/vanskelig-a-hjelpe-somalisk/index.xml>

(25.05.10)

Daria:

<http://daria.no/skole/doc/html/6942.doc-filer/image001.jpg> (28.05.10)

Egeland, Catrine, Holter, Øystein Gullvåg og Svare, Helge (2007): Likestilling og livskvalitet 2007:

http://www.nikk.uio.no/filestore/Publikasjoner/Likestilling_og_livskvalitet.pdf (02.03.10)

Everett, Euris Larry og Furseth, Inger (1997): *Masteroppgaven*: Universitetsforlaget: Oslo

Fangen, Katrine og Thun, Cecilie (2007): Unge somaliske kvinner snakker om omskjæring: *Sosiologi i dag 2007*: nr. 3-4: 107 – 141: Novus forlag

Fangen, Katrine (2008): *Identitet og praksis: etnisitet, klasse og kjønn blant somaliere i Norge*: Gyldendal: Oslo

FN- Sambandet: Globalis:

<http://www.globalis.no/Land/Somalia> (28.05.10)

Islamsk Råd Norge (2000):

http://irn.no/2006/index.php?option=com_content&task=view&id=27&Itemid=39 (28.05.10)

Jacobsen, Dag Ingvar (2005): *Hvordan gjennomføre undersøkelser: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode 2*. Utgave: Høyskoleforlaget: Kristiansand S.

Johansen R., Barre A., Sundby J., Vangen S. (2004): Bare et lite snitt: *Tidsskrift for Den Norske Lægeforening* 2004: nr. 19 7. oktober 2004:

http://www.tidsskriftet.no/index.php?vp_SEKS_ID=1080631 (14.06.08)

Knausgård, Karl Ove (2009): *Min kamp 2*: Oktober forlag 2010

Korsnes, Olav, Andersen, Heine og Brante, Thomas (1997): *Sosiologisk leksikon*: Universitetsforlaget

Laurén, Anna- Lena (2008): *De er ikke riktig kloke, de russerne*: Spartacus Forlag AS: Oslo

Leraand, Dag: *Somalia – historie*: Store Norske Leksikon:

<http://www.snl.no/Somalia/historie> (28.05.10)

Linstad, Trond Ali

<http://www.koranen.no/artikkel.php?id=667> (28.05.10)

Lorentzen, Jørgen og Mühleisen, Wenche (2006): *Kjønnsforskning – en grunnbok*: Universitetsforlaget: Oslo.

Lovdata: *Lov om behandling av personopplysninger*:

<http://www.lovdata.no/all/hl-20000414-031.html> (14.06.08)

Malesevic, Gordana (2007): *Kan kvinner lede bønn?*: Ny tid:

http://www.nytid.no/arkiv/artikler/20070315/kan_kvinner_lede_i_bonn/ (18.04.10)

Norsk Arbeids- og velferdsetat, NAV (2009):

<http://www.nav.no/page?id=265> (14.10.09)

<http://www.nav.no/Om+NAV/Tall+og+analyse/Familie+og+omsorg/Kontantst%C3%B8tte/Kontantst%C3%B8tte/194953.cms> (14.10.09)

Norsk gynekologisk forening (2004): Kvinnelig omskjæring:

<http://www.legeforeningen.no/id/106412.0> (25.05.10)

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste 2010: Prosjektdetaljer ved Universitetet i Bergen:

<http://pvo.nsd.no/meldingsarkiv/prosjektdetaljer/?iid=1&pnr=19495> (11.05.10).

Olsen, Bjørn (2008): Flyktninger og arbeidsmarkedet 4. kvartal 2007: Statistisk sentralbyrå: Oslo - Kongsvinger

http://www.ssb.no/emner/06/rapp_flyktn_arb/rapp_200853/rapp_200853.pdf (25.05.10)

Omsorg og kunnskap mot kvinnelig omskjæring: Vi er OK:

http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Kjonnsllestelse/OK%20brosjyre_norsk.pdf
(14.06.08)

Ouzgane, Lahoucine og Morrell, Robert (2005): *African Masculinities*: Palgrave Macmillan

Osvold, Sissel Benneche (2002): Vår ære og respekt: Dagbladet

<http://www.dagbladet.no/nyheter/2002/03/16/319546.html> (14.06.2008)

Statens helsetilsyn (2000): Veileder for helsepersonell i Norge om kvinnelig omskjæring:

http://www.helsetilsynet.no/upload/Publikasjoner/veiledningsserien/veileder_helsepersonell_kvinnelig_omskaering_ik-2723.pdf (28.05.10).

Statistisk Sentralbyrå (2009):

http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_200947/rapp_200947.pdf (25.05.10)

Statistisk Sentralbyrå (2010): Størst økning blant europeiske innvandrere:

<http://www.ssb.no/innvarbl/> (01.04.10)

Strand, Tormod (2007): NRK Dagsrevyen: 185 norske jenter omskåret:

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.2769611> (30.05.10)

Talle, Aud (2008): Kvinnelig omskjæring: Holdninger og praksis blant somaliske kvinner i Norge og blant omskjærere i Somaliland: Sosialantropologisk institutt, UIO

Tronstad, Kristian Rose (2009): Opplevd diskriminering blant innvandrere med

bakgrunn fra ti ulike land: Statistisk Sentralbyrå:

<http://www.ssb.no/innvbef/tab-2009-04-30-01.html> (30.05.10)

The World Bank Group: Data and Statistics:

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/AFRICAEXT/SOMALIAEXTN/0,,menuPK:367691~pagePK:141132~piPK:141109~theSitePK:367665,00.html>

(14.03.10)

Tranøy, Knut Erik: Store Norske Leksikon:

<http://www.snl.no/assertorisk> (09.03.10)

United Nations International Children's Emergency Fund 2010: Statistics

http://www.unicef.org/infobycountry/somalia_statistics.html#67 (14.03.10)

http://www.unicef.org/infobycountry/norway_statistics.html (14.03.10)

United Nations Transition Plan for Somalia, 2008-2009:

http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:nZLUA6TtfT4J:www.so.undp.org/index.php/Download-document/5-United-Nations-Transition-Plan-for-Somalia-2008-2009.html+UNITED+NATIONS+TRANSITIONAL+PLAN+FOR+SOMALIA,+2008-2009&hl=no&gl=no&pid=bl&srcid=ADGEESjOZXaOJRn7Fd6DDdAhpeqFeAGKoePNhU4UU88nnes0rw139L37cFP8T843ukkfkgHHTXhWJw59awRt02CGp3OryVZPhM46Jb9eB149BoYjcP1nEzrqxzvSJpr3uWswEVQgtaY_&sig=AHIEtbSqaUIWPatsk1a8tQ_T8b4DN-oImQ
(30.05.10)

Universitetet i Oslo (2008): Bokmålsordboka:

<http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=rase&bokmaal=S%F8k+i+Bokm%E5lsordboka&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j> (30.05.10)

Universitetet i Oslo (2008): Bokmålsordboka:

<http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=agrar&bokmaal=S%F8k+i+Bokm%E5lsordboka&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j> (14.05.10).

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (2008):

<http://www.landinfo.no/id/918.0> (14.05.10)

Warner, Michael (1991): Social Text: 1991: (4 [29]): 3-17

World Economic Forum (2009): The Global Gender Gap Report:

<http://www.weforum.org/pdf/gendergap/report2009.pdf> (09.03.10)

World Health Organization (2003 – 2007): Global Health Atlas:

<http://apps.who.int/globalatlas/DataQuery/default.asp> (30.05.10)

World Health Organization (2009): World Health Statistics 2009:

http://www.who.int/whosis/whostat/EN_WHS09_Table1.pdf (14.03.10)

http://www.who.int/whosis/whostat/EN_WHS09_Table9.pdf (14.03.10)

Vedlegg:

Informantbrev, norsk versjon

Trygve G. Bj. Henriksen,
C/o Ulvenvegen 47,
5200 Os,
Tlf.: 90178583 e- post: hetrygbj@online.no

Veileder:

Professor, Ann Elise Widding Isaksen, Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

Vedrørende kulturundersøkelse på masternivå i sosiologi

Nå nærmer det seg tid for undersøkelse, og her skal dere få mer informasjon om masterprosjektet jeg jobber med ved Universitetet i Bergen. Rundt 10 informanter trenger jeg til denne kvalitative undersøkelsen, og det har jeg snart fått. Disse bor spredt på hele Vestlandet.

Jeg har allerede snakket med mange av dere på telefon hvor jeg har fortalt at jeg skal skrive ei masteroppgave med fokus på somalisk kultur. Mer spesifikt kommer denne masteroppgava til å handle om somaliske menns maskulinitetsforståelse, og hvilke refleksjoner somaliske menn har omkring ekteskap- og kjærlighetskultur og ritualet knyttet til omskjæring av jenter / kvinner. På området relatert til omskjæring av jenter / kvinner er det svært lite forskning som har tatt utgangspunkt i menns refleksjoner på dette feltet. Dette forskningsprosjektet vil prøve å rette noe på dette. Derfor håper jeg dere stiller opp på denne undersøkelsen, men det er selvfølgelig helt frivillig. Hele undersøkelsen er 100 prosent anonym dvs. at ingen kan identifisere deg. Jeg kommer til å ha med båndopptaker (diktafon) under intervjuet. Denne vil ingen andre enn jeg som forsker ha adgang til, og alt slettes når prosjektperioden er slutt i mai 2010. Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) har gitt meg godkjenning til å sette i gang dette prosjektet nå. Når masteroppgava er ferdig, har du mulighet til å lese den.

Under selve intervjuet, har du anledning til å si fra hvis du ikke vil svare på noen spørsmål, og du må gjerne ta opp spørsmål jeg ikke har spurt om, bare vi holder oss til temaet. Intervjuet vil vare i ca. 50. minutter.

Svardel

Denne returneres til undertegnede på e- post.

Dersom du er positiv til å være med på dette prosjektet, krysser du og av og svarer på spørsmålene under og fyller ut navn, adresse og tlf.nr. helt til slutt i dette spørreskjema.

1. Alder:

2. Familiebakgrunn i Somalia. Kommer du fra:

- Storfamilie (mor, far og barn + besteforeldre, tanter og onkler)
- Kjernefamilie (mor, far og barn)
- Annet

3. Sivilstand:

- Gift
- Samboer
- Separert
- Skilt
- Enslig
- Enkemann
- Partner
- Annet

3. Har du barn?

- Ja
- Nei

4. Utdanning, kryss av for lengst fullførte:

- Ingen skolegang
- 1-4 år med skolegang
- 5-7 år med skolegang
- Ungdomsskole
- Videregående skole
- Høyskole- / universitetsutdanning

5. Hvilken jobb / stilling hadde du i Somalia før du kom til Norge?

6. Hvor kommer du fra i Somalia?

- By
- Landsby

7. Hvor lenge har du bodd i Norge?

Navn:

.....
.....

Privatadresse:

.....
.....

Telefon:

.....

På forhånd takk!

Vennlig hilsen

Trygve Gunnar Bjelland Henriksen

Masterstudent i sosiologi, Universitetet i Bergen

Informant letter, English version

Trygve G. Bj. Henriksen,

C/o Kjell Olsen,

Ulvenveien 47,

5200 Os,

Phone: 90178583 and mail address: hetrygbj@online.no.

Supervisor: Ann Elise Widding Isaksen, Sociologic Institute, University of Bergen.

Culture Study

I'm a master student in sociology at the University of Bergen. I'm about to start to write my master task. The University has approved my project description and I've got approval from The Norwegian Data Inspection Board (NSD). In my master task I will focus on some parts of the Somalian culture. In this connection I need around 10 informants from Somalia, and I hope you can be one of them.

Some more details about my task: I will write about Somalian men's understanding of masculinity and which reflections Somalian men have around issues related to weeding - and love culture and the ritual linked to female circumcision. In the field connected to circumcision there is not much research based on men's reflections in this issue. This project will try to emend that. Therefore I hope you will join this inquiry / survey, but of course it's voluntary. The whole survey is 100 % anonymous. That means that nobody shall be able to identify you. Under the interview I will bring with me a Dictaphone. That is a small tape recorder equipped with a microphone into which messages or letters can be dictated for subsequent typing. This information will be deleted after the project period in December 2009. It's only me as researcher who will have access to the Dictaphone. When my master task is fulfilled, you'll have the possibility to read it.

I plan to take the interview with you at xxxxx in week 47, probably Friday November 21. Later on you will have the exact date and time. The interview will last for about 50 minutes, and the interview is individual (not in group). During the interview you'll have the right not to answer questions you find too difficult, and it's positive if you can bring up questions I've not asked related to the theme.

If you want to join this research, please answer the questions on the next page and mail it to me.

Personal Information

Please return this part to me on mail.

1. Age:

2. Family background in Somalia. Do you come from:

- Extended family (mother, father and children + grandparents, aunts and uncles)
- Nuclear family (mother, father and children)
- Another type of family

3. Civil status:

- Married
- Samboer (not formalized marriage)
- Separated
- Divorced
- Single
- Widower
- Partner
- Other relations

3. Do you have children?

- Yes
- No

4. Education, make a cross (X) for the most relevant:

- No school
- 1-4 years in school
- 5-7 years in school
- Upper (senior) level of compulsory school (8-10 years in school)
- Secondary school (11- 13 year in school).
- High school (similar to university in Norway)- / university

5. What kind of job did you have in Somalia before you came to Norway?

6. Where in Somalia do you come from?

- City
- Countryside / village

7. How long have you been in Norway?

Your name:

.....
.....

Address:

.....
.....

Phone:

.....

Thank you!

Best regards,

Trygve Gunnar Bjelland Henriksen
Master student in sociology, University of Bergen

Intervjuguide, norsk versjon

1) Personalia

Alder, bosted i Somalia (by – landsby), familiebakgrunn (storfamilie / kjernefamilie, hvor mange søsken? fars og mors jobb), stilling i opprinnelseslandet, utdanning, sivil status og botid i Norge

2) Migrasjonsprosess og opplevelse av Norge

Hvordan trives du i Norge?

Har du jobb i Norge og hvordan opplever du eventuelt den?

Er det forskjell på somalisk og norsk jobbkultur?

Hva er mest positivt med Norge og hva føler du mest negativt?

Hva synes du om å ha flyttet fra Somalia? Her kan du trekke fram både positive og negative momenter.

Er det en spesiell hendelse eller situasjon som har gjort stort inntrykk på deg i Norge?

Går du eller har du gått på norskkurs med samfunnskunnskaps- opplæring?

Hvis ja på forrige spørsmål, hvordan opplever / opplevde du det?

Lærer / lærte du mye om norsk språk og kultur?

3) Ritualer

For å markere overganger i livet for eksempel at en går fra barn til voksen, praktiseres ulike ritualer rundt om i verden. I Norge er det vanlig med konfirmasjon enten i kirka eller man gjør det borgerlig. Har du hørt om dette og vet du hva dette går ut på?

Kan du fortelle litt om praksiser i ditt hjemland når et menneske går fra barn til voksen? Er det forskjell på gutter og jenter?

Et ritual jeg kjenner til fra ditt land er at en god del jenter omskjæres. Hva synes du om dette ritualet?

Hva ville skjedd dersom man hadde omskjært ei jente i Norge? Her må jeg da forklare den norske lovgivningen på området med inntil 8 års fengsel hvis de ikke kjenner til denne.

Hva tror du årsakene er for at Norge har en slik lov mot omskjæring?

Hvordan ville en lov mot omskjæring blitt mottatt i Somalia?

Hvordan tenker folk om omskjæring i Somalia? Er det forskjell på by og land, mellom ulike sosiale grupper, generasjonsforskjeller og kjønnsforskjeller? (Tok et og et punkt om gangen.)

Er omskjæring et resultat av tradisjon, religion eller en kombinasjon av både religion og tradisjon?

Hvordan ser man på ei jente / kvinne i Somalia som er omskåret?

Hvordan ser man på ei jente / kvinne i Somalia som ikke er omskåret?

Hva skjer når man blir omskjært og hvem gjør dette?

På hvilken måte kan omskjæring påvirke kvinners helsesituasjon?

Hvordan er informasjonen knyttet til omskjæring for eksempel i hjem og skole i Somalia?

Hvor gamle er vanligvis jentene når de blir omskjært i Somalia?

Tror du at du vil endre syn på omskjæring ettersom du har flyttet til Norge?

4) Ekteskaps- og kjærlighetskultur

Hva er vanlig alder for inngåelse av ekteskap for menn i Somalia?

Hvordan er det for somaliske menn som ikke blir gift?

Hvordan er det å være homofil eller lesbisk i Somalia?

Hvordan er situasjonen for enker / enkemenn i Somalia?

I mange land er det en god del ekteskap som ender med skilsmisse. Hvordan er dette i Somalia og hvordan ser folk på dette?

Hvilke familieidealer har somaliske menn?

Hvor mange barn er det status å ha for en somalisk mann?

Hvordan deltar somaliske menn i barneomsorgen? Er det forskjell på by og land på dette området og mellom generasjoner? (Delte opp dette spørsmålet.)

5) Avslutning

Er det noe annet du vil si om temaene vi har snakket om som du ikke har blitt spurt om?

Interview guide, English version

Personal Information

2. Age:

2. Family background in Somalia. Do you come from:

- Extended family (mother, father and children + grandparents, aunts and uncles)
- Nuclear family (mother, father and children)
- Another type of family

3. Civil status:

- Married
- Samboer (not formalized marriage)
- Separated
- Divorced
- Single
- Widower
- Partner
- Other relations

3. Do you have children?

- Yes
- No

4. Education, make a cross (X) for the most relevant:

- No school
- 1-4 years in school
- 5-7 years in school
- Upper (senior) level of compulsory school (8-10 years in school)
- Secondary school (11- 13 year in school).
- High school (similar to university in Norway)- / university

5. What kind of job did you have in Somalia before you came to Norway?

6. Where in Somalia do you come from?

- City
- Countryside / village

7. How long have you been in Norway?

Your name:

.....
.....

Address:

.....
.....

Phone:

.....

2) Migration process and the experience of Norway

How do you find the situation in Norway?

Do you have any job in Norway and how do you perhaps enjoy this? Are there any differences between Somali and Norwegian job culture?

What is the most positive with Norway, and what do you feel is most negative?

What do you feel about leaving Somalia? You can tell about positive and negative factors.

Is there any special occasion or situation, which has made a great impression to you in Norway?

Do you go to any course in Norwegian with Society knowledge teaching?

If yes on the former question, what are your experiences with that? Did you learn a lot about the Norwegian language and culture?

3) Rituals

In order to mark crossing in the life for example that one goes from a child to an adult there are different rituals around the world. In Norway it's common with confirmation either in the church or one can do it civil. Have you heard about this and do you have some information about it?

Could you tell a little about practices from your home country when a human being goes from a child to an adult? Are there any differences between boys and girls?

A ritual I know from your country is that quite a lot of the girls being circumcised. What is your opinion about this issue?

What would happen, do you think, if one had circumcised a girl in Norway?

Why do you think Norway has a rule like this against circumcise?

How would a rule against circumcise been received in Somalia?

How do people think about circumcise in Somalia? Are there any differences between the city and country, unlike social groups, generation and gender related to the issue circumcise? (spørsmålet ble delt opp)

Is circumcise a result of tradition, religion or a combination of both religion and tradition?

How does one look upon to a girl / woman in Somalia who is circumcised?

How does one look upon to a girl / woman in Somalia who is not circumcised?

What happen when one is being circumcised and who is doing this operation?

In what ways can circumcise affect the health situation to the females?

How is the information related to circumcise for example in home and school in Somalia?

How old are usually the girls when they get circumcised in Somalia?

Do you think you will change your opinion related to the issue circumcise since you have moved to Norway?

4) Wedding and love culture

What is a common age for men to enter into a marriage in Somalia?

How is it for Somali men who don't get married?

How is the situation for widows / widowers in Somalia?

In a lot of countries a number of marriages end in divorce. How is this in Somalia and how do people look upon this issue?

What kind of family ideals do Somali men have?

How many children is it status to have for a man? Are there any differences between the cities and the countryside?

How do Somali men participate in the care for children? Are there any differences between the cities and the countryside? (Spørsmålet ble delt opp)

5) Ending

Is there anything else related to the theme we have discussed, which you don't have been asked about?